

Manolachi Victor

**SECURITOLOGIA – ȘTIINȚA
SIGURANȚEI VIETII**

Curs universitar

Chișinău 2021

CZU 351.86(075.8)

M 26

**Aprobat pentru editare la Senatul Universității de Stat de Educație Fizică
și Sport, proces-verbal nr. 3 din 26.11.2020**

**Recenzenți: Cușnir Valeriu, dr. hab., prof. univ., Institutul de cercetări Juridice, Politice
și Sociologice, Academia de Științe a Moldovei
Nastas Andrei, dr., conf. univ., Universitatea de Stat de Educație Fizică și
Sport a Republicii Moldova**

Paginare computerizată: Lungu Ecaterina

Copertă: Budu Cristian

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Manolachi, Victor.

Securitologia – știința siguranței vieții : Curs universitar / Manolachi Victor. – Chișinău :
USEFS, 2021. – 127 p. : fig., tab.

Referințe bibliogr.: p. 125-127 (59 tit.). – 300 ex.

ISBN 978-9975-131-94-0.

© *Manolachi Victor, 2021*

Editura USEFS

MD-2024, Republica Moldova, Chișinău, str. A. Doga 22

CUPRINS

Introducere	4
Lecția 1. Fundamentele securitologiei	9
1.1. Dispoziții generale	10
1.2. Caracteristicile de bază ale securitologiei	13
1.3. Principiile cercetării securitologice	15
1.4. Principalele direcții de cercetare în securitologie	18
Lecția 2. Ce este securitatea?	21
2.1. Conceptul, conținutul și esența siguranței	21
2.2. Formarea științei securității	26
Lecția 3. Obiecte de securitate	30
Lecția 4. Amenințări și securitate, partea 1	34
4.1. Esența conceptelor de pericol	34
4.2. Amenințări globale și securitate	38
4.3. Amenințări regionale și securitate	48
Lecția 5. Amenințări și securitate, partea a 2-a	51
5.1. Securitate geopolitică	52
5.2. Securitatea politică	53
5.3. Securitatea militară	54
5.4. Securitatea economică	54
5.5. Principiile de organizare și funcționare ale sistemului de securitate	57
Lecția 6. Riscul în situațiile de urgență socială	60
6.1. Riscul ca categorie a securității vieții	60
6.2. Gestionarea riscurilor sociale în cazând	66
Lecția 7. Model teoretic de personalitate cu comportament inofensiv	74
7.1. Omul în societate	74
7.2. Personalități tipologice de comportament sigur	76
7.3. Caracteristici psihofiziologice ale personalității cu comportament inofensiv	77
7.4. Caracteristicile sociale ale unui comportament inofensiv	79
Lecția 8. Războaie locale și conflicte armate regionale	83
8.1. Esență și caracteristici	83
8.2. Strategie comportamentală și mijloace de protecție	89
Lecția 9. Extremismul	99
9.1. Tipuri și tendințe de dezvoltare	99
9.2. Asociații și grupuri extremiste stradale de adolescenți	102
Lecția 10. Terorismul	108
10.1. Terorismul modern: origine și caracteristici	108
10.2. Caracteristicile terorismului în Republica Moldova	117
10.3. Prevenirea terorismului. Reguli de conduită pentru contactul cu teroriștii ...	120
Bibliografie	125

INTRODUCERE

Oamenii de știință din întreaga lume ajung treptat la concluzia că sistemul de cunoștințe despre protecția oamenilor și a mediului (noosfera) de pericolele cauzate de activitățile umane ar trebui să devină o disciplină științifică independentă. Sarcina de a garanta siguranța omului și a omenirii în condițiile progresului științific și tehnologic și a acumulării de arme nucleare și alte tipuri periculoase de arme este o problemă politică, științifică, tehnică și socioeconomică complexă.

În procesul de studiere a problemei, s-a dezvoltat o înțelegere destul de clară că un set complex de probleme legate de diferite aspecte ale siguranței face obiectul cercetării interdisciplinare. Cu toate acestea, numeroase discuții și publicații pe această temă indică faptul că a apărut un anumit decalaj între analiza problemelor generale de securitate, crearea modelului său teoretic și formularea sarcinilor specifice într-un sistem de coordonate practice. A apărut o situație când în centrul discuțiilor științifice ale reprezentanților diferitelor discipline persistă întrebări legate, în principal, de clarificarea aparatului conceptual-categorial și formularea celor mai generale probleme de natură ontologică și a opțiunilor propuse pentru construirea modelelor de securitate în expresia ce se bazează îndeosebi pe date empirice și reprezintă construcții pragmatice, insuficient fertilizate de cunoștințele teoretice.

Scopul cercetării interdisciplinare aprofundate ar trebui să fie nu numai o viziune cuprinzătoare și coordonată a întregului set de probleme de securitate, ci și crearea, în cele din urmă, a unui set de instrumente metodologice fiabile aplicabile analizei unor probleme mai specifice.

Cu alte cuvinte, astăzi este necesar să existe un sistem stabil al celor mai generale idei despre securitate și o metodologie pentru analiza acestora - un fel de „filozofie a securității”, sau știință a securității. În același timp, este nevoie de o anumită diferențiere a cunoștințelor despre siguranță, în definirea unor astfel de domenii de cercetare care, fără a-și pierde capacitățile teoretice generale, ar putea contribui la avansarea în domenii specifice, îmbogățind cunoștințele și ideile despre fenomenul studiat, oferind concluziile respective pentru utilizarea lor practică.

Până de curând, în toate țările, politica de asigurare a protecției omului și a mediului se baza mai ales pe zone separate, întemeiate pe bun simț, și nu pe rezultatele cercetărilor științifice sistematice. Pe baza bun-simțului, a fost depășită criza caraibă în 1961. Bun-simțul a dictat că impactul creat de om asupra oamenilor nu ar trebui să depășească standardele maxime admise. În același timp, se credea că, dacă o persoană este protejată ca cel mai sensibil obiect al naturii, atunci mediul natural este, de asemenea, protejat. Astfel, bun-simțul

a presupus posibilitatea soluționării conflictelor internaționale, în timp ce cursa înarmărilor a continuat și a redus cerințele de garantare a siguranței umane și a mediului la cerința de creare a tehnologiilor sigure, adică la sarcini pur inginerești.

La acea vreme, o astfel de politică a fost, într-o oarecare măsură, justificată, întrucât ținea cont de situația reală caracterizată prin posibilități încă considerabile ale mediului (biosferă) privind autoepurarea de poluanți, de tehnologii relativ simple, de puterea lor redusă și, în consecință, de mici pericole locale și de scurtă durată. Principiul „reacționează și corectează” era destul de acceptabil în acel moment.

Cu toate acestea, deja în anii 70 a devenit evident că o astfel de politică de securitate nu corespundea progresului comunității mondiale. Omenirea s-a confruntat cu nevoia de a rezolva o serie de probleme globale vitale. Cea mai acută problemă este acumularea de arme nucleare. După cum au arătat studiile, utilizarea lor este pur și simplu imposibilă, deoarece ar duce la o „iarnă nucleară” - o catastrofă ecologică mondială care distruge întreaga rasă umană. Din cauza creșterii fără precedent a scării producției industriale și a impactului acesteia asupra mediului, capacitatea multor ecosisteme de autopurificare a fost epuizată. Procesele de degradare a mediului pricinuite de activitatea tehnogenă aveau încă un caracter local, dar deja se observau tendințe globale periculoase pentru biosferă în ansamblu. Acest lucru este confirmat de datele de monitorizare a stării mediului și de estimările schimbărilor sale în viitor, obținute prin metoda modelării matematice. Energia devine un factor de formare a climei capabil să provoace „efectul de seră”, concentrarea sa la instalațiile individuale devine atât de enormă încât, în cazul unui accident, poate duce la dezastre de nivel regional (ca în cazul Centralei nucleare de la Cernobîl) și chiar global.

Timpul și experiența au infirmat corectitudinea postulatului despre natura „pragului” impactului factorilor de pericol asupra oamenilor și mediului. Rezultatele cercetării au arătat că efecte la fel de nocive asupra oamenilor sunt observate atât în doze maxime admise de radiații (concentrații), cât și cu mult (de 15-17 ori) mai mici.

S-a dovedit că nici prin asigurarea protecției oamenilor nu garantăm siguranța florei și faunei. În cele din urmă, evitând pericolul războiului nuclear, odată cu dezvoltarea rapidă a mijloacelor de comunicare și a transportului, crește brusc pericolul terorismului internațional, al criminalității organizate la nivel mondial, criminalizarea statelor și regiunilor întregi, răspândirea drogurilor, a bolilor infecțioase etc.

Omenirea conștientizează treptat existența problemelor globale și necesitatea de a combina eforturile pentru a le rezolva. În acest scop, a fost creată ONU. Unirea statelor continuă să protejeze interesele regionale: se dezvoltă procesele de unire a statelor europene, a

țărilor producătoare de petrol, a blocurilor militare etc. Mișcările de creare a diferitelor organizații și mișcări internaționale (Greenpeace, Interpol, Clubul Romei etc.) sunt dezvoltate în continuare. Dezvoltarea rapidă deja menționată a mijloacelor de comunicare contribuie la unificarea comunității, cercetarea științifică a problemelor globale, determinarea unor modalități și metode de soluționare a acestora se intensifică brusc. Prima încercare serioasă în această direcție a fost făcută de Clubul Romei.

Potrivit multor experți, odată cu acumularea unei mase critice de noi cunoștințe și a unor resurse intelectuale în anii 80, lumea a trecut la o nouă fază de la formele raționale ale civilizației umane la o revoluție intelectuală. În același timp, au devenit posibile, prin utilizarea sistemelor și tehnologiilor create artificial, obținerea și utilizarea cunoștințelor despre proprietățile mentale superioare ale unei persoane pentru a intra în sferile sale spirituale, intelectuale, oferind un impact pozitiv sau negativ.

Intelectul uman a creat o nouă lume a radioului și a televiziunii, computerelor, materialelor ultrapure, medicamentelor și produselor care nu au existat niciodată pe Pământ. Proprietatea unică a intelectului a început să se manifeste în mod clar: cu cât este folosită mai mult, cu atât este reprodusă mai mult. A sosit momentul în care este imposibil să se dezvolte în continuare, pe baza valorilor morale și etice existente, a criteriilor de supraviețuire și a modurilor de viață ale oamenilor, bazate pe consumul de bunuri materiale. Capacitatea oamenilor de a produce, a acumula și a utiliza noi cunoștințe capătă o importanță decisivă. Prin urmare, atenția acordată siguranței intelectuale și psihologice crește brusc.

Pe de o parte, cunoașterea, gândirea și cuvântul rămân substanța cea mai explozivă și, pe de altă parte, există temeri considerabile că viitoarele schimbări necontrolate ale sistemului creierului uman pot provoca pierderea echilibrului mental, precum și pierderea rațiunii și, ca rezultat, pot conduce la revenirea acestuia la nivelul animalului.

În acest sens, este urgent să se treacă de la nivelul conceptelor de protecție stabilite ale securității la nivelul sprijinului său intelectual. Una dintre sarcinile principale ale unui astfel de sprijin este pregătirea unei alte societăți prin îmbunătățirea personală, formarea unui tip de persoană sigură, prin instruirea unui cetățean competent în materie de securitate. Vorbim despre schimbarea conștiinței, ceea ce înseamnă schimbarea societății prin educația sistemică a oamenilor în domeniul securității. Fundamentarea pe o resursă intelectuală este justificată și de faptul că umanitatea intră într-o eră a unui nou tip de războaie: informaționale, psihofiziologice, conceptuale, de resurse (inclusiv resurse intelectuale).

În condițiile schimbate, abordarea asigurării securității omenirii bazate pe bun-simț și pe conceptul „reacționează și corectează” este forțată să cedeze locul uneia noi, bazate pe

principiul „prevede și prevină”. A apărut sarcina de a prezice activitatea omului și cea a comunităților umane pentru a preveni acel nivel maxim a cărui depășire ar putea să ducă la bifurcația noosferei și a elementelor sale (biosfera și comunitățile umane). A devenit necesar să fie combinate domenii științifice disparate de cercetare a diferitelor obiecte și aspecte ale securității într-o singură știință integrată – securitologie – știința securității, a conservării și protecției umanității împotriva amenințărilor externe și interne.

La sfârșitul secolului trecut, V.I. Vernadsky, pe baza realizărilor în domeniul chimiei, biologiei, antropologiei și al altor științe, a ajuns la concluzia că activitatea umană devine, în opinia sa, principalul factor de transformare geologică în dezvoltarea scoarței pământului. Din cele spuse rezultă inevitabilitatea unui studiu comun al dezvoltării biosferei și al societății, subordonarea lor unui obiectiv comun de conservare și dezvoltare sigură a omenirii. Biosfera poate trece treptat într-o nouă stare, pe care, mai târziu (în anii 1920), E. Leroy a numit-o noosferă. Potrivit academicianului N.N. Moiseev, doctrina lui Vernadsky cu privire la dezvoltarea biosferei și posibilitatea tranziției sale la starea noosferei, când principalele sale procese vor fi determinate de Rațiune, este una dintre cele mai importante contribuții ale științei secolului al XX-lea la ” imaginea modernă a lumii”.

Necesitatea vitală de a proteja noosfera, în primul rând de activitățile oamenilor înșiși, determină cea mai mare relevanță, urgență și importanță a combinării diferitelor științe în cadrul securitologiei și, din punct de vedere al importanței acesteia, o face, după filozofie, una dintre cele mai importante științe integratoare.

Acum devine clar că secolul al XXI-lea va fi o etapă în lupta pentru supraviețuirea omenirii, întrucât, comparativ cu trecutul, când de obicei era vorba doar de securitate externă și internă, colectivă, militară, acum la aceste tipuri de securitate au fost adăugate aspectele economice, de mediu, demografice, de securitate alimentară, informaționale etc.

Vechiul model de înțelegere a puterii asupra securității, bazat pe protecția regimului politic cu ajutorul structurilor de forță, constrângerea cetățenilor și violența directă împotriva individului pe baza sărăciei universale, și-a arătat limitele și eșecul. Este necesar să se dezvolte noi abordări. Avem nevoie de propriul nostru model de securitate care să îndeplinească strict condițiile și cerințele actuale. A apărut o nevoie urgentă, vitală, de a extinde problema securității la nivelul noosferic global și de a uni zonele științifice disparate într-o singură știință axată pe garantarea siguranței vieții umane și a umanității în ansamblu.

În elaborarea cursului, autorul nu a urmărit să definească adevărul suprem și să-i pună punct. Sarcina principală constă în cercetarea fundamentală a problemei securității umane și a

securității omenirii pe baza combinării experienței, cunoștințelor și rezultatelor științifice într-o singură direcție științifică.

Autorul este conștient că o astfel de sarcină grandioasă nu poate fi acoperită pe deplin într-o singură monografie, că poate nu totul este strict justificat științific, că, în parte, opiniile autorului pot fi subiective și să poarte caracter de prognoze. Dar, în general, autorul speră că monografia propusă unui cerc larg de cititori va ajuta la o mai bună înțelegere a problemei securității umane.

Lecția 1. FUNDAMENTELE SECURITOLOGIEI

Din toate timpurile, începând cu Aristotel și Newton, știința a încercat să prezinte universul ca un tot întreg fundamental unic. Acest scop a fost urmărit chiar de Einstein, care a încercat să găsească legi matematice unificate ale fizicii teoretice și a crezut că „acestea ar trebui să constituie acea bază din care, prin deducție atentă, se poate constitui o imagine a tuturor fenomenelor naturale, inclusiv a fenomenului vieții”. Totodată, el face și următoarea afirmație: „Ar fi cu adevărat un miracol dacă o persoană ar putea descoperi baza comună a tuturor științelor: fizica, biologia, psihologia, sociologia etc.”.

Secolul al XX-lea - secolul formării de noi direcții științifice - a dus în mod obiectiv la unificarea școlilor științifice tradiționale, la formarea științelor interdisciplinare integrative, contribuind la dezvoltarea unei înțelegeri fundamentale a unității și integrității universului. Oamenii de știință și-au pus de mult o astfel de întrebare: „De ce matematica și fizica nu sunt astăzi un singur conglomerat, ci complexe separate de cunoștințe”?

După ce a acumulat, în secolele anterioare, o masă de fapte pe ramuri individuale, astăzi știința încearcă, și adesea cu mare succes, să le reunească, creând un fel de comunitate în care totul se inter-pătrunde.

Cercetările în vederea integrării cunoștințelor științifice au condus deja la formarea unui număr de științe integrate, cum ar fi, în special:

- Informațiologia - știința unui singur câmp informațional al Universului;
- Noocosmologia - știința unității Universului;
- Acmeologia - știința legilor și mecanismelor dezvoltării umane pe calea maturizării sale și mai ales atunci când atinge cel mai înalt nivel în această dezvoltare;
- Epiologia - știința schimbului de informații energetice în natura vie și în cea „neînsuflețită”;
- Socionica - știința unui singur organism informațional-energetic ș.a.

Acest lucru nu epuizează lista noilor direcții științifice, dar toate acestea, după cum se poate vedea, sunt asociate cu omul, activitățile sale și locul său în lume. Este evident că a sosit timpul (poate chiar cu mult timp în urmă) pentru crearea științei și despre siguranța omului ca individ și siguranța acestuia în lumea din jur, inclusiv siguranța mediului uman în sine. Se poate afirma că o nouă știință ar trebui să apară la joncțiunea tuturor științelor naturale, sociale și tehnice apărute anterior.

„Este evidentă necesitatea unui studiu științific profund al doctrinei securității, care este asociată cu soluționarea unui număr de probleme filosofice, metodologice și teoretice. Acestea includ înțelegerea securității ca fenomen integrativ care cuprinde toate tipurile de securitate: economică, militară, alimentară, politică, informațională, educațională, genetică și altele), dar nu se poate reduce la suma lor și nu se conchide inductiv din acestea. Fenomenul securității sociale este o formațiune calitativ nouă în comparație cu suma tuturor formelor și tipurilor de securitate ale diferitelor componente structurale (sfere) ale societății” [80].

1.1. Dispoziții generale

Deoarece diverse aspecte ale securității (economice, politice, ambientale, informaționale, militare etc.) sunt dezvoltate de multe științe, fiecare dintre ele contribuie la formarea unei teorii generale a securității. Deoarece garantarea securității se bazează pe activitățile oamenilor, ale societății, ale statului, ale comunității mondiale a popoarelor în scopul de a studia, identifica, preveni, slăbi, elimina și respinge amenințările care le pot distruge, le privează de valorile materiale și spirituale fundamentale, (să provoace daune inacceptabile), pentru a bara căile de supraviețuire și dezvoltare, apoi, în consecință, unele noi științe integratoare, bazate pe experiența și rezultatele altor științe, ar trebui angajate în rezolvarea problemelor de asigurare a securității, ca suprastructură a științelor existente.

În prezent, se fac doar primii pași în această direcție, dar agravarea problemei supraviețuirii umane la începutul mileniului al doilea necesită o intensificare decisivă a eforturilor.

Baza pentru dezvoltarea unei teorii generale a siguranței o constituie un set de condiții prealabile obiective:

- nevoia urgentă a oamenilor, grupurilor sociale, societăților, statelor, comunității mondiale de a se uni într-un sistem de securitate pentru păstrarea și dezvoltarea lor, precum și a obiectelor și valorilor vitale corespunzătoare (naturale și sociale);
- vulnerabilitatea crescândă a oamenilor și a facilităților vitale fără a crea un sistem de securitate unificat;
- globalitatea diverselor tipuri de amenințări cu masivitatea direcțiilor cu impact negativ etc.

Una dintre cele mai importante sarcini ale teoriei generale a siguranței constă în dezvoltarea structurii optime a sistemului de siguranță, fundamentarea obiectivelor acestuia, locul și rolul componentelor principale și interacțiunea acestora.

Astfel, teoria generală a siguranței, al cărei obiect și subiect de cercetare sunt activitățile oamenilor de a garanta siguranța lor și siguranța condițiilor naturale de viață, este creată de eforturile multor științe naturale, sociale și tehnice, adică este produsul cercetării interdisciplinare.

În consecință, este necesar să se creeze o nouă știință interdisciplinară, fundamentarea, dezvoltarea și implementarea acesteia în practica asigurării siguranței. Se pune întrebarea: „Care ar trebui să fie noua știință și cum să o denumim”?

Întrucât securitatea este una dintre nevoile și modelele universale, fundamentale, primare și conducătoare ale dezvoltării omului, societății, statului, umanității, rolul principal în formarea teoriei sale, în opinia noastră, ar trebui să fie jucat de filosofia socială - o știință care tratează cele mai generale legi ale dezvoltării omului, societății, comunităților de oameni (populație), ținând cont de faptul că o persoană din ea este atât subiect, cât și obiect.

Fenomenul omului, paradoxurile sufletului său, starea lumii interioare au fost întotdeauna subiectul principal al studiilor umane.

Poziția unei persoane în sistemul relațiilor de securitate depinde de rolul și locul său în viață.

Spre deosebire de subiectul securității (sau mai bine, pericolului), care în majoritatea cazurilor este o persoană, obiectul său poate fi natura, mijloacele tehnice, proprietatea imobiliară, drepturile și interesele legitime ale cetățenilor, societății și statului.

Mai mult, o singură persoană poate acționa ca subiect și obiect al amenințărilor.

Toate celelalte științe, direcții științifice și practice, într-un fel sau altul, sunt axate pe asigurarea vieții umane. Un exemplu în acest sens este disciplina academică la nivelurile de învățământ secundar și superior, numită OBZH - garantarea siguranței vieții. Numai acest lucru confirmă corectitudinea abordărilor pentru formarea unei noi științe a securității în general.

Pornind de la multidimensionalitatea, natura multifactor a securității, pentru a acoperi întregul complex de probleme științifice, pare adecvat să se numească știința securitologiei.

Denumirea „securitologie” este derivată din cuvântul latin *securitas* - securitate – și *logosul* grecesc - cuvânt, doctrină - și înseamnă, în consecință, „știința securității”.

Trebuie remarcat faptul că termenul „securitate” include toată varietatea de concepte legate de securitate: apărare, protecție, fiabilitate, securitate, secret, securitate, siguranță, conservare, garanție, agenții de securitate, contraspionaj etc.

În acest sens, definiția noii științe ar putea fi:

Securitologia este știința siguranței vieții umane.

Este bine cunoscut faptul că știința, ca una dintre formele conștiinței sociale, este sfera activității umane. Sarcina sa este de a obține, generaliza teoretic și sistematiza cunoștințe obiective despre realitatea studiată, esența sa, legile dezvoltării și funcționării pentru implementarea lor în practică.

Scopul practic al securitologiei este de a dezvolta concepte și recomandări pentru asigurarea vieții oamenilor și a activității lor.

Baza formării securitologiei ar trebui să fie studiul experienței oamenilor, statelor și comunității mondiale în asigurarea securității acestora, identificarea tiparelor, relațiilor și principiilor construirii sistemelor de securitate, o analiză comparativă a caracteristicilor naționale specifice de asigurare securitatea interne și externe de către diferite state, prognozarea principalelor amenințări și pericole, a tendințelor de evoluție și a modelelor sistemelor viitoare de securitate globală, regională și internă, elaborarea de indicatori și criterii de evaluare a eficacității acestora etc.

Securitologia ar trebui să efectueze o analiză sistematică și o generalizare a conceptelor, doctrinelor, politicilor și strategiilor de securitate ale diferitelor țări, precum și a rezultatelor cercetărilor științifice în acest domeniu. Studiul punctelor de vedere ale unor gânditori, oameni de știință și politicieni proeminenți cu privire la problemele de securitate este de o importanță capitală în dezvoltarea acestei științe.

Obiectul principal al cercetării securitologice este umanitatea, care include state, societăți și indivizi, iar subiectul cercetării îl constituie activitățile lor în vederea garantării siguranței vieții lor și siguranței condițiilor naturale de viață în limitele noosferei.

Principalele sarcini ale securitologiei sunt:

- obținerea de cunoștințe despre procesele de garantare a siguranței în diferite sfere ale vieții umane și generalizarea teoretică a acestor cunoștințe;

- identificarea interrelațiilor dintre direcțiile individuale și unele aspecte ale cercetării în domeniul siguranței și formarea, pe baza unui sistem unificat de cunoștințe, a teoriei generale a siguranței;

- dezvoltarea de concepte, programe și propuneri pentru a garanta siguranța integrată a vieții;

- identificarea tiparelor și tendințelor, fundamentarea indicatorilor și criteriilor pentru dezvoltarea durabilă și sigură a omului și a umanității.

Una dintre cele mai importante sarcini ale formării securitologiei este elaborarea structurii sale, fundamentarea rolului și a locului elementelor sale principale și identificarea interrelațiilor dintre acestea.

1.2. Caracteristicile de bază ale securitologiei

Orice domeniu de cunoaștere care se pretinde a fi științific ar trebui să aibă grijă de metodologia sa. În același timp, metodologia securitologiei ar trebui înțeleasă nu într-un sens strict practic - ca metodologie de cercetare științifică legată de doctrina normelor și regulilor, legilor și instrumentelor, ci în sens larg - ca viziune asupra lumii, ideologie științifică, un fel de filozofie care reglementează cunoașterea științifică integrală, incluzând:

- selectarea metodelor de cercetare;
- explicarea, descrierea, interpretarea faptelor;
- dezvoltarea de modele bazate pe o abordare integrată, sistematică;
- elaborarea teoriilor;
- dezvoltarea conceptelor de securitate.

O caracteristică specifică securitologiei este că fenomenul său nu poate fi studiat prin metodele științelor particulare sau printr-o simplă însumare a metodelor lor. Problemele sale acoperă multe domenii ale cunoașterii umane (economia, sociologia, filozofia, psihologia, ecologia etc.) și sunt rezultatul interacțiunii, al manifestării integrale reciproce. Este clar că, în acest sens, este necesară o metodologie de cercetare fundamental nouă, un fel de sinteză a metodologiilor multor științe.

Subiectul securitologiei este securitatea unei persoane, a unei societăți, a unui stat, a unei planete, a civilizației în toate varietățile de pericole și amenințări, în diverse condiții, situații, în dezvoltare, în spațiu și timp.

Obiectele securitologiei sunt: omul, societatea și civilizația.

Scopul principal al securitologiei este acela de a identifica legitățile dezvoltării, în condiții de siguranță, a noosferei, de a studia, ordona, clasifica și sistematiza evenimente complexe, procese, fenomene în domeniul siguranței vieții umane și de a stabili măsuri adecvate pentru a le preveni, localiza și elimina.

Securitologia este știința despre legitățile și mecanismele de asigurare a securității unei persoane, a unei societăți, a unui stat, a umanității împotriva amenințărilor externe și interne.

Securitologia se află la începuturile sale. Acest lucru este dovedit de volumul din ce în ce mai mare de publicații privind cercetarea și dezvoltarea teoretică, metodologică, experimentală și aplicată în diverse domenii de asigurare a siguranței omului și a omenirii în diferite domenii și proporții de manifestare a pericolelor și amenințărilor.

Orientarea științifică naturală în securitologie se manifestă prin faptul că această știință, străduindu-se să prindă contur ca un domeniu independent de cunoaștere, se bazează metodologic pe standarde deja stabilite în știința naturală clasică.

Orientarea publică în securitologie se manifestă și mai divers, acoperind domenii precum științe politice, filosofie, psihologie, sociologie etc.

Orientarea tehnologică în securitologie se manifestă în relația cu disciplinele tehnice de diferite direcții până la informatică, cibernetică etc.

Cum se manifestă conexiunile securitologiei, ca direcție științifică interdisciplinară, cu științele aplicate, sociale, tehnice și alte științe?

Progresul cunoașterii științifice se caracterizează printr-o înlocuire a disciplinelor de frunte în diferite etape ale dezvoltării umane. Astfel, în prima treime a secolului al XX-lea, fizica a jucat rolul unei astfel de discipline de referință, dând tonul tehnologiei și științelor naturale. La mijlocul secolului, biologia a început deja să conducă, iar la sfârșitul ei științele sociale au început să ocupe pozițiile de conducere: sociologie, psihologie, filosofie. Acest lucru se explică prin faptul că omul însuși este principala forță productivă a societății. De aici și interesul crescând pentru om, ca factor determinant în dezvoltarea științei moderne, a tehnologiei și a producției de mărfuri. Acest lucru a dus la dezvoltarea rapidă a disciplinelor aplicate - psihologia muncii, psihologia profesiilor periculoase, psihologia managementului, macro - și microeconomie etc. Securitologia este strâns legată de științele sociale, precum istorie, studii culturale, sociologie, științe politice, studii de conflict etc.

Din punct de vedere istoric, apariția și dezvoltarea securitologiei pot fi analizate începând cu cele mai vechi timpuri. Problema securității umane este direct legată de apariția sa. Totul a început cu asigurarea vieții și activității unei persoane în stadiul formării și dezvoltării sale. Aceasta, s-ar putea spune, este o etapă primitivă. Odată cu dezvoltarea omenirii și a societății, problema asigurării securității la scară largă s-a extins asupra securității unei persoane, a societății și a statului.

În secolul al XX-lea, securitatea se dezvoltă pe scară planetară.

În ceea ce privește metodologia, securitologia, în starea sa științifică generală, este o știință complexă modernă de natură fundamentală aplicată. Fundamentală în sensul că explorează și studiază legile unei astfel de sfere care nu este acoperită de nici o altă știință existentă în prezent: nici economia, nici filosofia, nici sociologia, nici psihologia, nici științele politice, nici alte științe individuale, ci se ocupă de studierea direcțiilor științifice ale sferei vieții umane și a societății dintr-o perspectivă de securitate integrată.

Natura aplicată a securitologiei se manifestă prin faptul că, pe baza cercetărilor fundamentale, se dezvoltă astfel de soluții practic orientate care, pe baza unor științe aparte, în plan de stat și la scară planetară, nu pot fi derivate din măsuri, metode și proceduri deja existente, deoarece securitologia este o disciplină integrativă, cercetarea ei este de natură complexă, prin urmare faptele și tiparele descoperite, ca rezultat al acestor studii trebuie neapărat interpretate dintr-un punct de vedere sistemic. Aceasta înseamnă că numai prin studii securitologice specifice este posibil să se stabilească ce nominalizare prevalează în condiții specifice.

Bazele teoretice și metodologice ale securitologiei se formează pornind de la esența sa, ca o știință complexă, care a apărut la limita disciplinelor naturale, sociale și tehnice și studiază fenomenele, legitățile și mecanismele de protecție a unei persoane, a societății și a statului. În conformitate cu principiul fundamental al complexității, orice cercetare securitologică este întotdeauna strâns legată de științele care se află nu numai la „intersecție”, ci și interacționează cu aceasta. Prin urmare, aparatul conceptual al securitologiei are o anumită similitudine cu o serie de alte științe. În același timp, securitologia își dezvoltă intens fundamentele teoretice și metodologice, în urma cărora aparatul său conceptual are un conținut specific.

Pentru cercetarea securitologiei, o cerință indispensabilă este de a pune accentul pe caracterul interdisciplinar al acesteia, de unde și provin principiile acestor studii.

1.3. Principiile cercetării securitologice

Principiul metodologic fundamental al securitologiei este principiul sistemului.

Principiul sistemului se bazează pe raportul dintre întreg și parte. Întregul, în caracteristicile sale de bază, ca importanță și rol, în posibilitățile inerente acestuia, nu este identic cu suma părților sale constitutive. Acesta, întregul (securitologie), are o nouă calitate care este absentă în părți și apare ca urmare a interacțiunii lor. În același timp, partea, la rândul său, are o independență relativă, trăsăturile sale calitative inerente și poate fi considerată ca un întreg cu părțile sale constitutive, dar la o scară mai mică. Astfel, fiecare parte are o anumită influență asupra esenței întregului și asupra dezvoltării sale. Pe de o parte, orice fenomen de securitate ar trebui studiat în ansamblu, relativ independent și incluzând o serie de fenomene la scară mai mică. Pe de altă parte, ea însăși face parte dintr-un fenomen mai larg, îi suportă influența și îl influențează.

Noua calitate a întregului, în comparație cu suma obișnuită a părților sale, apare datorită structurii care reprezintă modul de combinare și interconectare a componentelor care

alcătuiesc acest întreg. Structura și organizarea creează împreună un sistem armonios de conexiuni și relații între toate elementele, formând un organism întreg și puternic, conceput pentru a îndeplini sarcina principală.

Astfel, fiecare fenomen ar trebui studiat ca un anumit sistem al elementelor sale constitutive, ca o unitate de obiecte, procese, relații interconectate și interacționate.

În cazul nostru, în ceea ce privește cercetarea securitologică, ansamblul va fi înțeles ca sistemul „Subiect - Obiect - Sistem de securitate” pentru orice instalație, de orice nivel și scară.

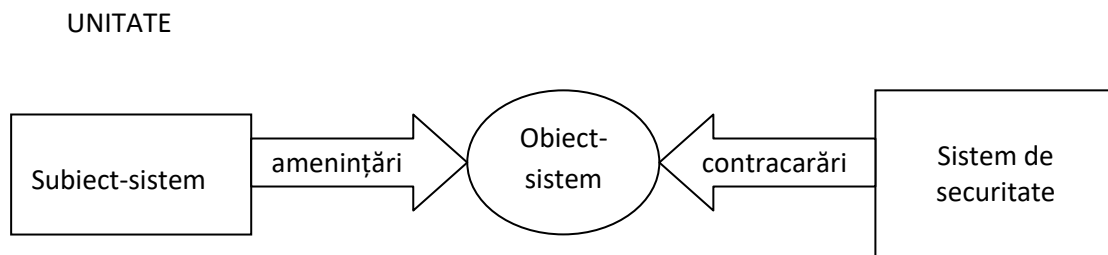

Figura 1. Prezentarea generalizată a unității: sistemul „Subiect - Obiect - Sistem de securitate”

Prin obiect înțelegem orice sistem, inclusiv o planetă, o țară, o persoană, organisme vii, mijloace tehnice, clădiri, structuri, elemente ale mediului natural, într-un cuvânt, tot ceea ce este necesar pentru a asigura viața umană în sensul cel mai larg al cuvântului și care poate fi supus unor efecte negative de altă natură.

Relația dintre parte și întreg este studiată prin metode științifice generale de analiză și sinteză. Analiza este procesul de dezmembrare a evenimentului studiat, fenomenul în părțile sale constitutive, elemente, semne, contrarii și studierea acestora pentru a dezvălui esența. Sinteza este procesul de stabilire a conexiunilor între elementele, trăsăturile, contrariile selectate, combinarea acestora și reproducerea evenimentului studiat în trăsăturile și relațiile sale esențiale. Analiza și sinteza sunt direcționate în sens contrar (analiza - de la întreg la parte, sinteza - de la părți la întreg) și în același timp ele reprezintă moduri de cunoaștere indisolubil legate.

Următorul principiu al securitologiei este cel al interconectării și interdependenței. Lumea este un tot întreg. Toate părțile sale sunt legate indisolubil. Nici în natură, nici în viața socială nu există fenomene și obiecte absolut izolate. Existența obiectivă a interconectării universale a fenomenelor și proceselor realității, precum și interacțiunea tuturor părților lor, este determinată chiar de aceste conexiuni.

Principiul factorilor determinanți constă în a evidenția legăturile și relațiile esențiale care au un impact decisiv asupra stării de securitate. Acest principiu ne permite să filtrăm influențele secundare, care nu au un efect semnificativ asupra funcționării anumitor sisteme studiate.

Abordarea sistemică în securitologie cere ca obiectul cercetării să fie prezentat de pe macro- și micropoziții.

În abordarea macro, obiectul protejat este considerat ca un tot întreg. Acest lucru înseamnă că structura sa internă, conexiunile interne nu sunt luate în considerare, ci sunt investigate doar intrările și ieșirile și dependența lor reciprocă.

La o microabordare, obiectul de protecție este privit ca și cum din interior, se investighează structura internă și conexiunile elementelor sale.

Pe de altă parte, abordarea sistemelor ia în considerare orice obiect protejat la nivelul unui sistem complex cu un număr mare de conexiuni atât interne, cât și externe. Aceasta este așa-numita, abordare mezo.

Abordarea sistemelor, în general, înseamnă că, din moment ce toate componentele și procesele din sistem sunt pe larg și strâns legate, ele nu pot fi analizate aparte una de cealaltă. O modificare a oricărui factor, a oricărui parametru determină o schimbare (instantanee, încurând sau după un timp destul de îndelungat) a altor variabile din sistem. Mai mult decât atât, starea altor variabile nu se poate schimba imediat sau brusc, ci treptat, evolutiv. Deoarece vor apărea schimbări diferite în momente diferite, sistemul se va schimba în moduri diferite, în funcție de timp.

Conceptul central al abordării sistemice - „sistem” - poartă sarcina metodologică principală și reflectă obiectul în ansamblu, în unitatea părților, proprietăților și relațiilor sale. Restul conceptelor doar mediază anumite aspecte și proprietăți ale obiectului investigat.

Un sistem este un complex de elemente corelate, concepute pentru a atinge un scop comun. În plus, orice sistem este în același timp un element al unui sistem de nivel superior. Caracteristicile definiției ale sistemului includ:

- prezența multor elemente;
- legături și relații stabilite între ele;
- interacțiunea internă și externă;
- multe stări posibile;
- prezența unei funcții complexe având un scop;
- o anumită linie de conduită.

Una dintre părțile principale ale sistemului este elementul, înțeles ca parte independentă de întregul sistem, conectată cu alte elemente ale sistemului prin anumite relații.

Un alt indiciu important al sistemului este legătura (conexiunile). În abordarea sistemică, conexiunile sunt metodele de influență, interacțiune sau relații ale elementelor sistemului între ele, determinând structura sistemului, funcționarea acestuia în timp și spațiu. Acestea sunt așa-numitele conexiuni backbone. Ca tipuri de legătură în sisteme concrete pot fi cele manageriale, informaționale, funcționale și de altă natură.

Studiul conexiunilor în sistemele mari, și cu atât mai mult în sistemele ce se află la poluri opuse de tipul „amenințare - apărare”, este cea mai dificilă sarcină. Procesul de funcționare a sistemului părților opuse nu este doar o influență reciprocă pentru a provoca daune sau pentru a proteja împotriva acestuia. El include procese de gestionare a părților și procese de asigurare.

Următorul indicator al sistemului este structura, care este înțeleasă ca o anumită relație, aranjarea reciprocă a componentelor care caracterizează structura sistemului.

Ordinea de aranjare a elementelor în sisteme reale, acțiuni de aducere a elementelor într-o anumită stare, procesul de schimbare direcționată a sistemului se reflectă într-un astfel de indiciu al sistemului ca organizarea.

1.4. Principalele direcții de cercetare în securitologie

Principalele domenii de cercetare sunt:

- pericole și amenințări pentru o persoană, societate, stat, umanitate;
- obiecte de asigurare a vieții omului și societății;
- facilități de securitate și protecție;
- subiecte ale pericolelor și amenințărilor;
- pericole și amenințări, caracteristicile acestora, caracteristicile apariției, daune cauzate etc.;
- surse de pericole și amenințări, caracteristicile acestora;
- sisteme de asigurare a securității, forțe și mijloace, structură, obiective și moduri de operare.

Într-o formă generalizată, direcțiile de cercetare, după ierarhie și pe domenii de activitate, sunt prezentate în Tabelele 1 și 2.

Tabelul 1. Direcții de cercetare după niveluri ierarhice

Nr. crit.	Nivelurile ierarhice ale direcțiilor de cercetare	Obiecte de securitate	Cauzele pericolelor și amenințărilor	Cele mai semnificative pericole și amenințări
1	Siguranța noosferei	Noosfera	Agravarea problemelor globale: demografică, energetică, ambientală	Apariția războaielor mondiale, inclusiv nucleare, capabile să distrugă noosfera
2	Securitate regională	Unificarea statelor	Agravarea relațiilor internaționale, a situației ecologice	Apariția conflictelor și războaielor regionale
3	Securitatea statului	Statul	Deteriorarea situației în sferele economice, sociale, politice și în alte domenii de securitate	Apariția războaielor civile, prăbușirea statului
4	Siguranța publică	Societate, grup social	Distribuția inegală a bunurilor materiale, sărăcirea, lipsa drepturilor populației	Criminalizarea societății, apariția conflictelor sociale, inclusiv armate
5	Securitate personală	Persoană	Sărăcia, lipsa drepturilor, nesiguranța, lipsa libertății, foamete, boli	Crimă, răpire, tortură, jaf, furt, amenințări, șantaj, intimidare, autovătămare

Tabelul 2. Domenii de cercetare în sfere de securitate

Nr. crit.	Sferele de securitate (zona de cercetare)	Obiecte de securitate	Principalele cauze ale pericolelor și amenințărilor	Cele mai semnificative pericole și amenințări
1	Geopolitică	Corporații internaționale, state	Profituri excesive, legi imperfecte, revendicări teritoriale	Conflicte militare, confruntări mafioate, furturi la scară deosebit de mare, terorism internațional, războaie, trafic de droguri
2	Politică	Partide, mișcări sociale, structuri de putere	Criza puterii, imperfecțiunea legilor	Corupția, creșterea criminalității organizate, terorismul, criminalizarea societății și a relațiilor economice, crimele contractuale
3	Economică	Zona de producție și comerț	Profituri excesive, legi imperfecte, politică fiscală	Confruntări ale mafiei, spălarea banilor, distrugerea întreprinderilor de producție și comerț, utilizarea barbară a resurselor naturale, poluarea mediului
4	Socială	Grupuri sociale, organizații publice	Distribuția neproportională a bunurilor materiale, sărăcie, inegalități	Criminalizarea societății, a grupurilor sociale, a relațiilor, a oamenilor, conflictele sociale, terorismul
5	Demografică	Oameni, colective de oameni	Suprapopularea, declinul medicinei, modificările proporțiilor etnice regionale și distribuția beneficiilor	Genocid, conflicte armate etnice, scăderea speranței de viață, dispariția populației, a popoarelor
6	Alimente	Alimente	Lipsa hranei, sărăcirea terenurilor agricole	Eliberarea produselor alimentare necorespunzătoare, otrăvirea în masă a populației
7	Culturologică	Spiritualitate, moralitate	Scăderea nivelului spiritual și a moralității	Depravare morală, desfrâu, creșterea alcoolismului, dependență de droguri, prostituție, elemente criminale

8	Informații despre energie	Conștiința, subconștientul unei persoane	Impactul informațional energetic neautorizat	Acțiuni criminale inconștiente, zombare
9	Militară	Armament și echipament militar	Protecția insuficientă a armelor și a echipamentului militar	Furt de arme și echipamente militare, explozive, detonarea depozitelor, poluarea mediului cu radiații și substanțe toxice, terorism
10	Informație	Informația și infrastructura acesteia	Infrastructura informațională și legile imperfecte	Furt, distrugere, denaturare, divulgarea informațiilor, spionaj economic, șantaj
11	Științifică și tehnică	ȘTIINȚĂ, tehnologii avansate	Posibilitatea de a utiliza ȘTIINȚA și tehnologiile promițătoare în scopuri criminale	Utilizarea KNOW-HOW și a tehnologiilor avansate în scopuri criminale
12	Ambientală	Mediu inconjurator	Deteriorarea situației ecologice	Producerea de alimente și alte produse „murdare” din punct de vedere ecologic, confiscarea criminală a teritoriilor „curate”, creșterea numărului de refugiați și al dezavantajaților

Întrebări pentru verificare:

1. Care sunt fundamentele securitologiei?
2. Ce sunt științele integrate? Numiți-le.
3. Enumerați bazele principale în dezvoltarea teoriei generale a siguranței.
4. Numiți caracteristicile de bază ale securitologiei.
5. Care este conceptul de bază al abordării sistemelor?
6. Numiți principalele direcții de cercetare în securitologie.

Lecția 2. CE ESTE SECURITATEA?

Securitatea este protecția și securitatea intereselor vitale ale individului, ale societății și statului împotriva amenințărilor interne și externe, garantate prin măsuri constituționale, legislative și practice.

Securitatea este:

- o știință care trebuie studiată și dezvoltată;
- o artă de învățat;
- o cultură care trebuie hrănită;

Interesele vitale sunt:

- independență economică;
- asistență juridică și socială;
- integritate structurală;
- funcționare stabilă și eficientă.

Securitatea este o activitate de zi cu zi, grea, de rutină, dar extrem de importantă.

2.1. Conceptul, conținutul și esența siguranței

Timp de multe secole, în procesul existenței sale, omul s-a întrebat despre sensul vieții. Mulți filozofi și oameni de știință din alte domenii ale cunoașterii cred că sensul vieții, scopul activității umane este de a continua rasa umană, oferind condiții pentru menținerea și existența vieții umane. Realizarea acestui obiectiv predetermină necesitatea și urgența problemei garantării siguranței vieții oamenilor, societăților, statelor și omenirii în ansamblu.

Analiza istoriei arată că necesitatea asigurării securității este unul dintre principalele motive ale activităților oamenilor și ale comunităților. Dorința de securitate a dus la unirea strămoșilor noștri în comunități, la formarea structurilor de forță (armată, poliție și numeroase servicii de securitate, inclusiv cele împotriva dezastrelor naturale), a predeterminat formarea multor organizații internaționale și, în cele din urmă, a dus la crearea ONU, concepută pentru a asigura securitatea existenței întregii populații a Pământului.

Slăbiciunea sistemului de securitate se transformă în mari necazuri: prăbușirea statelor, distrugerea popoarelor, vărsarea mare de sânge, distrugerea valorilor materiale. Statele, societățile și indivizii care nu manifestă preocuparea cuvenită pentru securitatea lor, de regulă, se dovedesc a fi neviabili.

Factorii menționați predetermină necesitatea vitală și urgența formulării și rezolvării problemei asigurării securității integrate pe o bază strict științifică, luând în considerare toate aspectele acestei probleme multifactoriale, multiparametrice.

Până nu demult, securitatea era o zonă de monopol cu cea mai înaltă conducere politică, în mare parte închisă comunității științifice generale. Acest lucru a dus la un nivel scăzut de dezvoltare a însuși conceptului de „securitate”, care, pentru o lungă perioadă de timp, a vizat, în principal, aspecte militare. În ciuda acestui fapt, chiar și în enciclopediile pur militare din anii '70 și '80, s-a dat o interpretare doar anumitor tipuri de securitate militar-tehnice aplicate, de exemplu, cum ar fi „siguranța zborului”, „siguranța navigației”, „eliminarea în siguranță” etc.

În „Marea Enciclopedie Sovietică” a fost dezvăluit doar conceptul de „securitate internațională”, care de fapt s-a redus la combaterea pericolelor și amenințărilor militare externe, ocolindu-le pe cele interne. În ceea ce privește aspectele interne, securitatea este interpretată ca „starea, tendințele de dezvoltare și condițiile de viață ale societății, structurile, instituțiile și dispozițiile lor, în cadrul cărora este asigurată păstrarea certitudinii lor calitative cu inovații determinate în mod obiectiv și gratuite, corespunzătoare naturii lor proprii și funcționarea determinată de către aceasta” [1].

Din punct de vedere teoretic, formarea unui concept științific al siguranței este o chestiune de importanță fundamentală, deoarece, în primul rând, acest concept ar trebui să reflecte esența acestui fenomen și, în al doilea rând, să formuleze corect, să evidențieze cele mai importante elemente ale părții substanțiale a problemei, atât metodologice, cât și cele legate de domeniul activităților aplicate. Discuțiile asupra diferitelor concepte și evoluții privind problemele de securitate, care au loc între oamenii de știință, liderii publici și de stat, politicieni, demonstrează o divergență semnificativă de opinii, absența unei baze metodologice complete, dorința de a aborda soluția problemei uneori doar pe baza experienței străine, în principal americane, ignorând experiența propriei țări.

Discuțiile scot în evidență și o altă extremă, atunci când se încearcă a rezolva problema dintr-un punct de vedere pur juridic sau filosofic. Astfel, în cartea „Securitatea umană” se afirmă: „Securitatea este o categorie filosofică. Nu este ceva obiectiv, material și acționează ca un fel de formă abstractă de exprimare a viabilității și vitalității capacității vitale și a rezistenței vitale a lumii concrete” [123].

I.D. Kozakov susține o abordare sinergică. El scrie: "Ca o unitate specială în dezvoltare a cunoașterii interdisciplinare și a cunoașterii în general, sinergetica poartă în sine conceptul de securitate. Analiza filosofică a bazelor sinergeticii de asemenea este relevantă,

deoarece teoria autoorganizării pătrunde activ în domeniul cunoștințelor umanitare, în primul rând în sociologie, psihologia socială, culturologie etc. Sunt deosebit de importante aici, în primul rând, încercările de pionierat de a aplica metode neliniare de modelare matematică pentru a descrie procesele de formare și existența durabilă a anumitor formațiuni sociale, precum și metodele dezvoltate pe baza acestora pentru diagnosticarea obiectivă a stabilității stării economice, politice, culturale a societății” [67].

Și în același loc găsim „Sinergetica schimbă radical sistemul reperelor și abordărilor noastre pentru rezolvarea problemelor ce țin nu numai de științele naturii, ci și a celor din științele sociale fundamentale și a problemelor sociale. Acest lucru se referă și la întregul spectru de probleme pe care apar, într-un fel sau altul, în legătură cu formarea unui nou concept al securității”.

Recent, a devenit cunoscută următoarea definiție a securității: „protecția societății, a indivizilor, a statului împotriva pericolelor și amenințărilor” [5]. Această definiție restrânge semnificația securității la termenul „protecție”, adică separă, de fapt, acțiunea de apărare de cea a atacului. A apăra înseamnă a proteja, a acoperi, a închide pe cineva sau ceva. În același timp, cele mai importante proprietăți și funcții ale securității se estompează și se pierd, și anume acțiuni preventive de garantare a securității: diminuarea, slăbirea, eliminarea și prevenirea pericolelor și amenințărilor.

Pot fi citate și alte puncte de vedere, dar chestiunea nu va deveni, în felul acesta, mai clară. Desigur, fiecare punct de vedere, fiecare viziune are dreptul la viață și are un anumit început pozitiv. Dar se pare că luarea în considerare a problemei de securitate din asemenea poziții va conduce inevitabil la o relevare unilaterală a esenței și a conținutului acestui fenomen. Aparent, este necesară o abordare diferită, pe cât posibil cuprinzătoare, deoarece securitatea, ca fenomen, este multiformă și diversă.

O analiză a acestor și a altor definiții, care, din punctul său de vedere, relevă natura unui astfel de fenomen ca securitatea, ne permite să identificăm cele mai esențiale dintre elementele de bază.

În primul rând, majoritatea autorilor înțeleg securitatea ca o stare a unei potențiale victime, ca un obiect în pericol.

În al doilea rând, siguranța este foarte des privită ca abilitatea unui obiect, fenomen, proces de a-și păstra esența și principalele caracteristici în condițiile unei acțiuni distructive din exterior sau în însuși obiect, fenomen, proces.

În al treilea rând, securitatea este o categorie sistemică, o proprietate a unui sistem construit pe principiile stabilității, autoreglării și integrității. Securitatea are menirea de a

proteja fiecare dintre aceste proprietăți ale sistemului, deoarece un efect distructiv asupra oricăreia dintre aceste proprietăți va duce la dispariția sistemului în ansamblu.

În al patrulea rând, securitatea este văzută ca o condiție decisivă (garant) a vieții unui individ, a societății și a statului, care le permite să-și păstreze și să-și multiplice valorile materiale și spirituale.

În al cincilea rând, securitatea, în expresia sa absolută, este absența pericolelor și amenințărilor la adresa sferelor materiale și spirituale.

Și, în sfârșit, în al șaselea rând, elementul purtător al tuturor conceptelor este amenințarea ca un semn real al pericolului. Mai mult, amenințarea în acest context capătă calitatea unei caracteristici esențiale. Din analiza tuturor abordărilor și a dezvăluirii conținutului securității, este clar că amenințarea și lupta împotriva acesteia formează esența securității.

Securitatea în sensul original și în cel mai general al cuvântului, este „o stare în care nu există pericol, dar există protecție împotriva pericolului”. Dar pentru oameni, a fi în siguranță nu înseamnă a trăi fără pericol. Acesta din urmă există întotdeauna sau aproape întotdeauna și, în anumite limite, pot avea chiar o valoare pozitivă, devenind unul dintre motivele necesare activității umane. Pericolele, stresul, problemele, dificultățile nu sunt doar inevitabile în viața oamenilor, ci și utile într-o oarecare măsură, deoarece joacă și un rol mobilizator în activitate, comunicare și comportament.

Prin urmare, securitatea nu este absența pericolului, ci protecția împotriva acestuia, constituie una dintre condițiile pentru autodeterminare, autodezvoltare a unui individ, a diferitelor comunități, a oamenilor, a umanității în ansamblu.

Fără a intra în polemici cu privire la întreaga gamă de probleme, ne vom limita doar la două fundamentale.

Care este subiectul securității și ce constituie esența sa? După cum rezultă din declarațiile diferiților autori, starea de protecție a individului, a societății, a statului, starea de protecție a intereselor vitale, starea de protecție a intereselor naționale, starea stabilă a sistemului în raport cu influențele adverse etc. constituie un subiect de siguranță. Însă toate acestea par a fi doar aspecte separate, deși extrem de importante, ale subiectului și tocmai acele aspecte sunt supuse anumitor modificări din punct de vedere al conținutului. De exemplu, interesele individului, ale societății și statului, în diferite perioade istorice ale dezvoltării țării, sunt departe de a fi identice.

Fiecare dintre aceste părți private se schimbă inevitabil, în funcție de specificul situației, dar ele rămân întotdeauna o parte integrantă a relațiilor sociale, determinate de starea

calitativă a ființei, ca expresie concentrată a orientărilor valorice ale unei anumite civilizații. Atunci, probabil, dacă avem în vedere doar o astfel de abordare, se poate afirma că subiectul securității îl formează relațiile sociale, existența oamenilor, care exprimă esența civilizației. Apoi termenul „protecție” devine neobișnuit de îngust, nereflectând pe deplin nevoile vieții. E puțin de protejat, mai important este de a preveni formarea unor condiții care să conducă relațiile sociale, existența către o stare care necesită protecția lor. Cu alte cuvinte, sarcina securității depășește cu mult nevoia de a proteja o anumită stare a modului de viață și constă, în primul rând, în formarea unor condiții care să asigure o dezvoltare stabilă, progresivă a relațiilor sociale, păstrarea, întărirea și îmbogățirea modului de viață, adică securitatea stării calitative a relațiilor sociale, asigurând dezvoltarea progresivă a individului, a societății și a statului.

În acest sens, pare oportun să se clarifice conceptul de securitate și să se completeze cu definiția dată în lucrarea lui V. Serebryannikov [19].

Securitatea este o stare de protecție a unei persoane, a unei societăți, a unui stat împotriva pericolelor și amenințărilor externe și interne, bazată pe activitățile oamenilor, ale societății, ale statului, ale comunității mondiale a popoarelor pentru a identifica (studia), preveni, slăbi, elimina și respinge pericolele și amenințările, capabile să le distrugă, lipsindu-le de valorile materiale și spirituale fundamentale, provocând daune inacceptabile (inadmisibile, din punct de vedere obiectiv și subiectiv), închizând calea spre supraviețuire și dezvoltare.

O abordare sistematică a problemei de securitate de importanță vitală predetermină necesitatea formării unei științe adecvate (sau a unei noi direcții științifice), ca o cunoaștere generalizată și sistematizată despre securitate, care este cea mai importantă condiție pentru supraviețuirea și dezvoltarea unei persoane, societății, stat, umanitate.

Procesul de reevaluare a valorilor în societatea noastră a dat naștere la o nouă înțelegere a problemei de securitate. Principalul lucru constă în conștientizarea naturii sistemice a acestui fenomen și, prin urmare, necesitatea unei abordări sistemice a studierii sale. În această abordare, conținutul și gradul de securitate ale unei persoane și ale unei societăți sunt direct dependente de funcționarea tuturor structurilor societății, în primul rând economice, politice, sociale, juridice, informaționale etc. Ca urmare, însuși sistemul de securitate dobândește o structură complexă, în care pot fi distinse componente și subsisteme constitutive.

2.2. Formarea științei securității

Problema securității și dezvoltării durabile a societății a îngrijorat întotdeauna omenirea. Și cu cât omenirea s-a dezvoltat, cu atât această problemă a devenit mai acută pentru civilizație în ansamblu, cu atât știința și practica au acordat mai multă atenție problemelor securității individului, societății și civilizației. Problema securității personale și sociale a devenit deosebit de acută în perioada postbelică. După cel de-al doilea război mondial, au început să se producă schimbări rapide, revoluționare în conținutul civilizației umane. Dezvoltarea rapidă, explozivă a științei și tehnologiei (revoluția științifică și tehnologică) a stimulat schimbări radicale în producție, schimbul mondial de mărfuri, intensificarea fluxurilor de resurse financiare și idei tehnice, care, la rândul lor, au dat naștere la numeroase probleme pe plan planetar, global.

Problemele globale sunt acelea care afectează întreaga omenire. Acestea afectează relația dintre țările comunității mondiale și natură, problemele disponibilității resurselor, siguranța vieții pe Pământ.

Întrebările globale necesită și răspunsuri globale - o cooperare internațională largă pentru a le rezolva.

Era modernă a dezvoltării umane dispune multe epitete diferite: electronice, spațiale, nucleare, informaționale etc. Dar astăzi, definiția „eră a problemelor globale” i se atribuie din ce în ce mai mult. Această denumire este o dovadă a interdependenței crescânde a tuturor țărilor și regiunilor lumii noastre conflictuale pe întreaga planetă.

Problemele globale afectează relația dintre țările comunității mondiale, relația dintre societate și natură etc.

Prin natura lor, problemele globale sunt diferite, dar nevoia de a le rezolva urmărește un singur scop - de a asigura dezvoltarea sigură a omenirii. Acestea includ, în primul rând:

- păstrarea păcii pe Pământ;
- problema ecologică asociată cu distrugerea mediului natural;
- o problemă demografică cauzată de creșterea rapidă a populației și migrația acesteia la scară globală;
- problema alimentară;
- problema economică;
- problema energiei și a materiilor prime cauzată de resursele minerale limitate și alte resurse naturale ale planetei;
- problema informațională;
- problema sănătății omului și a omenirii.

Din fericire, omenirea a realizat în timp util că un război nuclear va fi moartea civilizației, sfârșitul vieții pe Pământ.

Ar fi o greșeală să credem că doar un război nuclear poate avea consecințe catastrofale. Războaiele cu utilizarea armelor „obișnuite” pot deveni tragice pentru omenire. De asemenea, sunt capabile să ia sute de milioane de vieți prin distrugerea peisajelor naturale.

O catastrofă ecologică nu este mai puțin periculoasă pentru umanitate. Problema ecologică - problema relației dintre societate și natură, conservarea mediului înconjurător - nu este doar acută, ci și pluriformă. Ea se manifestă în aproape toate ramurile producției materiale. Poluarea mediului pune în pericol viața și sănătatea oamenilor, existența florei și a faunei, puritatea resurselor de apă și a spațiului aerian, integritatea stratului de ozon etc.

Problemele demografice sunt, de asemenea, de natură globală. Provoacă neliniște nu numai creșterea demografică în sine, ci și condițiile socioeconomice nefavorabile persistente în lumea modernă și, mai ales, în țările în curs de dezvoltare. Fără a depăși starea de înapoiere, creșterea populației în ele va duce inevitabil la o creștere și mai mare a sărăciei. De aceea, situația demografică în lumea modernă ar trebui considerată la fel de gravă ca și cea economică, de mediu, alimentară, energetică etc.

Problema alimentară nu constă în faptul că lumii în ansamblu îi lipsesc produsele, ci că geografia producției alimentare nu coincide cu geografia consumului acesteia. Problema alimentară nu este atât o problemă a resurselor, cât una socioeconomică și politică, pe de o parte, și una naturală (secetă, deficit de culturi etc.), pe de altă parte. Perturbarea legăturilor economice și imperfecțiunea relațiilor agrare duc, de asemenea, la agravarea problemei alimentare. Astfel, problema alimentară rămâne acută în lumea întreagă; se manifestă prin lipsa de alimente, conținut scăzut de calorii, lipsa de vitamine și proteine animale și prin decalajul dintre zonele de producție și consum de alimente.

Problema energiei și a materiilor prime este asociată cu rezervele limitate de resurse organice și minerale. Ea a căpătat deja un caracter global, deoarece disponibilitatea limitată a resurselor minerale ieftine se confruntă cu nevoia de a economisi materia primă și energie și de a utiliza noi tehnologii de economisire a resurselor. Rezolvarea acestei probleme necesită eforturi din partea tuturor țărilor lumii.

Toate acestea nu epuizează lista problemelor globale ale omenirii. Pot fi menționate, de asemenea, probleme precum asigurarea informațională a vieții, probleme de sănătate, probleme psihologice etc.

Este foarte important ca toate problemele globale ale omenirii să fie examinate în strânsă interacțiune. În același timp, nu trebuie trecut cu vederea faptul că unele dintre ele sunt extrem de importante, altele au o semnificație cu totul diferită.

Deci, în ceea ce privește gradul de pericol pentru omenire, problema păcii, prevenirea unui război nuclear global, fără exagerare, poate fi numită problema numărul unu, deoarece însăși existența vieții pe Pământ depinde de aceasta.

Problema ecologică poate fi pusă convențional pe locul al doilea, deoarece neglijența față de natură amenință și existența civilizației pe planetă.

Problemele demografice și alimentare sunt legate atât între ele, cât și de protecția mediului. Ele sunt, de asemenea, legate de ecologie, manifestându-se astfel caracterul interdependent al tuturor problemelor umanității.

Interdependența crescândă a lumii a provocat nu numai noi contradicții, agravarea acestora, ci și nevoia de a căuta protecție împotriva pericolelor și amenințărilor generate, pe de o parte, și, pe de altă parte, de noi oportunități și mijloace de consolidare a securității internaționale.

Creșterea continuă a amenințărilor globale, neîngrădită în ultima perioadă de dezvoltare mondială, a fost rezultatul contradicțiilor în soluționarea problemelor economice și sociale, atât în unele țări luate aparte, cât și în regiuni întregi ale lumii. Astfel, în special, exploatarea intensivă a resurselor naturale a adus lumea într-un punct dincolo de care creșterea unei astfel de exploatare, fără completarea adecvată și economisirea resurselor duce la consecințe ireversibile, al căror rezultat este o catastrofă ecologică. Ea poate fi rezultatul nu numai al unei politici prost concepute a unui stat aparte, ci și a unei politici la fel de egoiste a unui alt stat, care încearcă să se aprovizioneze cu materiile prime și industriale necesare, stimulând, transferând „producția murdară” către alte țări, transformându-le în furnizori de materii prime - petrol, cărbune și alte produse etc.

Odată cu consolidarea legăturilor internaționale, este necesar să aruncăm o privire nouă asupra contradicțiilor cu caracter internațional. Împreună cu contradicțiile conflictuale rămase, există contradicții de interacțiune în politica mondială. Și acestea din urmă pot avea un impact uriaș asupra stabilizării (sau destabilizării) situației în arena internațională și în țări și regiuni separate.

Conștientizarea multiplelor planuri ale problemei supraviețuirii a determinat opinia publică și științifică mondială să înțeleagă problema securității ca un fenomen integrator care include toate tipurile de securitate (militare, de mediu, alimentare etc.) și a fost adusă în prim plan problema dezvoltării fundamentelor științifice, teoriei și practicii garantării securității

umanității. Conștientizarea importanței studiului științific al problemei a avut loc în diferite domenii ale științei, care au dat naștere la numeroase concepții științifice diferite, puncte de vedere, metode de rezolvare a problemei la diferite niveluri ierarhice și în diferite sfere în sprijinul vieții.

Întrebări pentru verificare:

1. Ce este securitatea? Conceptul, conținutul și esența siguranței.
2. Care este subiectul securității și ce constituie esența sa?
3. Siguranța ca obiect de cercetare științifică. Numiți tipurile de siguranță.

Lecția 3. OBIECTE DE SECURITATE

Pericolele și amenințările indică întotdeauna interacțiunea a două părți:

- cea care acționează ca sursă și purtător al pericolului - subiectul;
- cea către care este îndreptat pericolul sau amenințarea - obiectul.

Sursele de pericol sunt condițiile și factorii care se ascund în sine și, în anumite condiții, fie singure, fie cumulate, manifestă sau dezvăluie intenții ostile, proprietăți dăunătoare, natură distructivă, acțiuni reale sau potențiale.

Sursele de pericol sunt de origine naturală, tehnică și socială.

Se știe că obiectul este o categorie filosofică care exprimă ceea ce este opus subiectului în activitatea sa obiectiv-practică sau cognitivă. Relația dintre subiect și obiect ca subiect de cunoaștere, impact practic, activitate este prezentată în Figura 2.

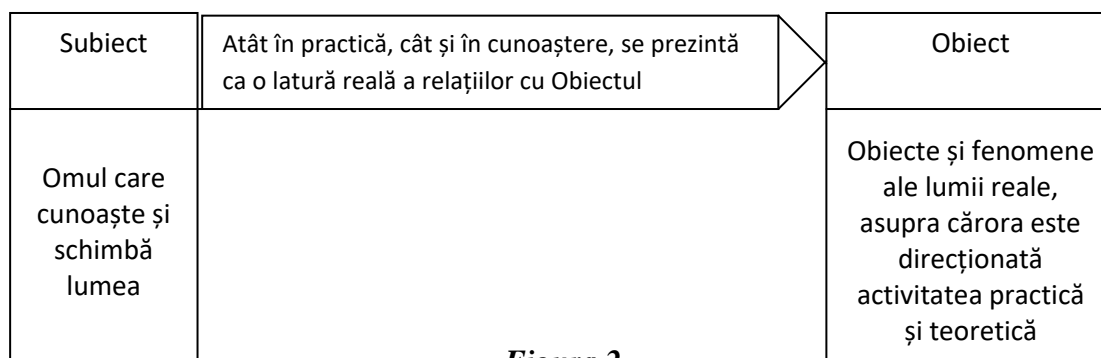

Figura 2.

Subiectul, pe de altă parte, este purtătorul activității și cunoașterii obiectiv-practice (individ, grup social, stare etc.), o sursă de activitate îndreptată către obiect.

Obiectul amenințărilor și pericolelor este individul, societatea și statul. Această triadă este un sistem complet.

Personalitatea din sistem (și mai ales personalitatea - creator) este cel mai înalt scop al dezvoltării sociopolitice și socioeconomice a țării.

Societatea este un mediu social și o condiție necesară pentru creativitatea unui individ în sistemul relațiilor sociale.

Statul, pe de altă parte, este un mecanism organizațional și politic pentru realizarea relațiilor publice și asigurarea garanțiilor drepturilor cetățenilor. Statul nu ar trebui să se ridice deasupra individului, deoarece sarcina sa este de a crea un astfel de mecanism, încât dezvoltarea creativă a individului să fie de fapt cel mai înalt scop național.

Obiectele amenințărilor la scară națională sunt practic toate sferele vieții și activitățile societății. Și în oricare dintre ele există caracteristici specifice ale pericolelor și amenințărilor.

O persoană acționează atât ca obiect, cât și ca subiect de pericole și amenințări. Gama de manifestări a esenței umane este diversă și contradictorie. Egoismul, iraționalitatea și

agresivitatea coexistă inexplicabil în el cu altruismul, sacrificiul și faptele bune care le neagă. Omul modern nu se grăbește să se debaraseze de toate viciile sale, să depășească percepția subiectivă, lacomă a lumii.

Se știe că lumea îi este prezentată omului sub formă de realității obiective și subiective. Omul transformă natura și se schimbă pe sine. De aici reiese concluzia că o persoană este simultan atât subiectul interpretării lumii, cât și al obiectului acesteia.

Cunoscuta dorință a omului de a trăi mai bine nu a primit încă completarea necesară - „și mai sigur”. Deocamdată, omul rămâne purtătorul de pericole și amenințări de diferite feluri, un regulator al „securității”.

În general, rolul unei persoane în sistemul pericol - siguranță se reduce la următoarele:

Sub aspect epistemologic, el dă sens, stabilește obiective în lumea inteligibilă, o interpretează în conformitate cu nevoile și ideile sale.

Introduce cauzalitatea în proces, asupra căreia el este capabil să exercite o influență (acțiune), provocând schimbări în cursul evenimentelor sau în ordinea lucrurilor, a proprietăților lor naturale.

O manifestare negativă a acestui fapt o constituie introducerea dimensiunii pământești în înțelegerea fenomenelor planetare, restrângerea evaluării semnificației lor la valoarea materialistă, de consum. Omul recunoaște doar semnificația benefică, din punct de vedere social, a existenței naturii, negându-i dreptul la autoorganizare și existență independentă, corectând cu nerăbdare acțiunile ei „nerezonabile”.

Organizează, raționalizează, programează un mediu dezagregat, modelează și transformă calitativ fragmente diverse și izolate ale realității sociale și naturale, adesea fără a lua în considerare pericolul consecințelor.

Posedă abilități euristice, descoperă lucruri noi în cunoașterea lumii, determină perspectivele de dezvoltare socială și viitorul său.

Este axa, principalul element de conectare al sferei sociale, naturale, tehnosferei și cosmosferei.

În cadrul societății, el creează mitologeme și ideologeme în jurul cărora se desfășoară toate dramele istorice, provocând schimbări civilizaționale.

Oferă vieții sociale un conținut axeologic, cu valoare normativă, formează imperative morale de tipul „se poate – nu se poate”, „bine - rău”, „corect - greșit”.

Construiește structuri și instituții pentru a asigura supraviețuirea colectivă, protecția comună, soluționarea conflictelor și reconcilierea intereselor.

Astfel, o persoană este inclusă direct sau indirect într-un sistem divers, complex organizat de relații și procese, îndeplinind în ele un rol activ-constructiv, pasiv-contemplativ sau distructiv. Cu toate acestea, întregul progres liniar al existenței umane a unei civilizații tehnogene nu a fost încă înscris în armonia planetară generală și constă în faptul că, rezolvând problemele actuale, generează altele noi, chiar mai mari și mai periculoase [79].

Echilibrul calităților pozitive și negative ale persoanei, fuziunea lor definește vectorul general de dezvoltare a omenirii în sfera socială, naturală și în tehnosferă.

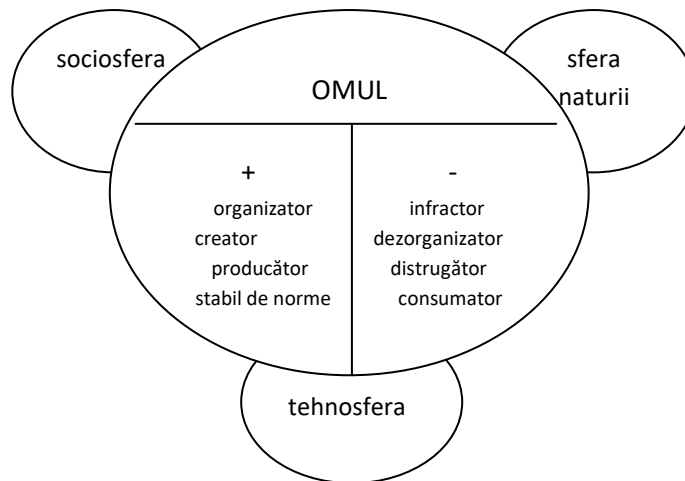

Figura 3. Rolul omului în natură

Afară de om, obiectele ale securității sunt obiecte la scară spațială și geografică, diferite sfere de asigurare a vieții umane, inclusiv economie, sociologie, științe politice și multe altele, o parte semnificativă a acestora fiind prezentată în figurile următoare.

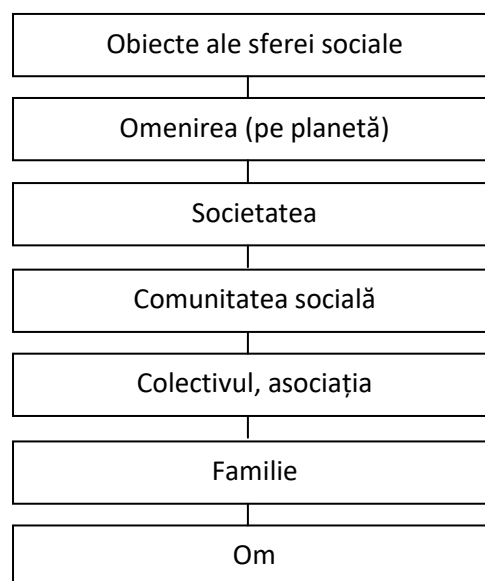

Figura 4. "Clasificarea obiectelor sferei sociale"

Se poate concluziona că toate obiectele au o structură ierarhică la scară strict definită.

Obiecte ale securității sunt, de asemenea, sferile de susținere a vieții și cele ale activității spirituale și politice. Acestea includ următoarele aspecte: politic; militar; ecologic; social; economic; demografic; alimentar; psihologic; informațional etc.

Fiecare sferă se manifestă în felul său în activitățile obiectelor, în funcție de scară, locul de aflare și condițiile lor de funcționare.

Descompunerea subiecților testului securitologiei

Niveluri ierarhice	Obiecte de securitate	
Global	Noosfera = biosfera + umanitate	Geopolitic, politic
Regional	Continente, grupuri de țări, uniuni internaționale, asociații etc.	Militar, economic
State (național)	State	Alimentar, cultural, demografic, ambiente
Public (grup)	Societăți, grupuri sociale	Informațional, energetic informațional
Individual (personal)	Persoană, personalitate	Științific și tehnic, social

Caracteristicile de clasificare a activităților umane în domeniul securității

Nr. crit.	Principiile clasificării grupării caracteristicilor	Semne de clasificare
1	Comonalitate	- individual; - grup; - public; - regional; - stat; - internațional; - global
2	Domenii de activitate	- geopolitic; - militar; - ecologic; - politic; - spiritual și moral; - social; - economic; - informațional; - demografice; - alimente; - informații despre energie
3	Subiecte	- internațional; - stat; - național; - petrecere; - profesionist; - instituțional (agenții de aplicare a legii etc.)
4	Tendențe	- progresiv; - reacționar; - conservator; - liberal
5	Normele moralei	- corect; - nedrept; - uman; - antiuman
6	Semnificație	- cel mai semnificativ; - semnificativ; - nesemnificativ; - nesemnificativ

Întrebări pentru verificare:

1. Ce surse de pericol sunt de natură naturală, tehnică și socială?
2. Care sunt obiectele de siguranță în sfera de susținere a vieții și de activitate spirituală și politică?
3. Care sunt caracteristicile de clasificare a activităților umane în domeniul securității?

Lecția 4. AMENINȚĂRI ȘI SECURITATE, PARTEA 1

Amenințarea reprezintă intenția, sub orice formă, de a provoca daune fizice, materiale sau de alt tip intereselor publice sau private.

Pericolele și amenințările sunt tovarăși indispensabili ai vieții și activităților indivizilor, societăților, statelor, comunității umane în toate etapele formării și dezvoltării sale. Și îngrijorarea întotdeauna insuficientă pentru securitate se transformă în mari nenorociri: distrugerea și moartea statelor, războaie, revolte, mare vărsare de sânge. Statele, societățile, oamenii care nu demonstrează persistența cuvenită în lupta împotriva pericolelor pot pierde nu numai elemente de asigurare a vieții, ci și organizarea de stat și viață.

4.1. Esența conceptelor de pericol constă în fenomene, evenimente și procese posibile sau reale care pot dăuna unei persoane, unui grup social, oamenilor, societății, statului, comunității umane și Pământului, sau chiar pot să le distrugă. Ele dăunează bunăstării, distrug valorile materiale, spirituale sau naturale, provoacă degradări, închid calea spre dezvoltare.

Pericolul poate apărea sub diferite forme: sub formă de intenții, planuri de pregătire a acțiunilor și acțiuni propriu-zise destinate distrugerii, jafului, subordonării, înrobirii, slăbirii, distrugerii obiectelor de securitate etc.

O altă formă de pericol este riscul - posibilul pericol de eșec al acțiunilor întreprinse sau acțiunilor în sine asociate cu un astfel de pericol. Oamenii speră adesea la o pauză norocoasă - își asumă riscuri, permițând anumite daune. În afacerile publice - politică, economie, activități de apărare - există cel mai adesea un risc conștient atunci când se calculează cu atenție beneficiul scontat, prețul acceptabil pentru acesta, consecințele etc. Conceptul de „pericol” acoperă și fenomene, procese și acțiuni prin care oamenii dăunează naturii, iar natura - oamenilor.

Conceptul de „amenințare” este legat de conceptul de „pericol”. O amenințare este un pericol în etapa de tranziție de la posibilitate la realitate, o intenție exprimată sau o demonstrație a disponibilității unor subiecți de a face rău altora.

Din punct de vedere metodologic, este necesar, în primul rând, să înțelegem care este sursa amenințării la adresa societății, a individului, a statului și modul în care pericolul în sine afectează, de exemplu, relațiile publice.

Natura principală a acestei probleme este determinată, în principal, de faptul că concentrarea atenției noastre asupra amenințărilor și asupra luptei împotriva acestora ne

conduce la un cerc vicios, la muncă de Sisif: în această abordare, suntem sortiți unei lupte nesfârșite cu amenințări, fără a atinge cauzele care le dau naștere.

Dăm doar un exemplu. Dezlănțuirea criminalității sub toate formele sale și, mai presus de toate, criminalitatea economică, a devenit o amenințare tangibilă pentru securitatea individului, a societății și a statului, ca urmare a criminalizării societății și a aparatului administrativ de stat. Legile sunt adoptate, se dezvoltă programe, se fac declarații difuzate despre o luptă fără compromisuri împotriva criminalității, iar cercul agențiilor de aplicare a legii implicate în această luptă se extinde. Și totuși rezultatele sunt mai mult decât modeste. Motivul eșecului este că toate aceste măsuri nu afectează sursele criminalității, deoarece se află în alte sfere: economică, socială, legată de relațiile interetnice, refugiați și migranți, *cu economia ascunsă*.

Astfel, amenințarea este rezultatul contradicțiilor existente și a celor pe cale de formare în societatea însăși, în relațiile interstatale și, fără identificarea și soluționarea lor, nu poate fi asigurată nicio securitate.

De aceea, sub aspectul metodologic, cauzele pericolului - contradicțiile, nu amenințările - capătă calitatea de esență ale caracteristicii.

În primul rând, întreaga sumă de contradicții, atât generale, cât și în anumite tipuri de securitate, care corespund unor sfere specifice ale vieții societății și ale statului, are atât caracter intern, cât și extern.

În al doilea rând, principala contradicție, care determină cantitatea totală a contradicțiilor interne și externe, este acceptarea și respingerea orientărilor valorice de bază ale unei civilizații individuale în țară și în relațiile acesteia cu alte civilizații.

În al treilea rând, contradicțiile în sine nu sunt invariabile, ci își schimbă esența și direcția de dezvoltare sub influența diferiților factori interni și externi. Această caracteristică determină conținutul analizei sistemice, problematice și factoriale a contradicțiilor și tendințelor în dezvoltarea lor, ca o condiție indispensabilă pentru un răspuns adecvat în timp util la amenințările existente și cele potențiale. Pe lângă valoarea anticipativă, analiza factorială permite să identificăm și să grupăm factorii de natură destabilizatoare și stabilizatoare. Această dispoziție are o importanță fundamentală pentru dezvoltarea și implementarea măsurilor specifice din sistemul de securitate care vizează neutralizarea, suprimarea factorilor destabilizatori și stimularea acțiunilor factorilor stabilizatori. Aceasta nu este atât o funcție de protecție, cât o funcție de asigurare a unei dezvoltări pozitive a siguranței.

În al patrulea rând, nu întotdeauna cu exactitate (inconștient, din cauza cercetărilor slabe, a dezvoltării teoretice a problemei sau a scopurilor pur conjuncturale, cel mai adesea politice), sunt determinate contradicțiile în sine, inițiatorii lor (subiecții), ceea ce provoacă inevitabil erori nu atât teoretice, cât practice, și luarea deciziilor care agravează contradicțiile.

Astfel, o amenințare este întotdeauna de natură substanțială, cu un conținut specific și, în cazul unei stări periculoase, clar exprimate a unui astfel de conținut, ea dobândește (cel puțin ar trebui să dobândească) o caracteristică juridică specifică. Această caracteristică este înregistrată cel mai adesea în legi, de exemplu, în articolele din Codul penal (articole despre trădare, terorism, contrabandă etc.).

Se pare că tocmai această abordare - studiul proceselor și tendințelor, a contradicțiilor care apar și care se estompează - face posibilă monitorizarea stării de securitate pentru fiecare perioadă politică specifică și determinarea unei strategii pentru asigurarea acesteia pentru o perioadă lungă de timp.

Aceeași abordare permite modificarea la timp a legislației în conformitate cu amenințările care apar sau sunt pe cale de dispariție. De exemplu, criminalitatea organizată, ca fenomen social și nu doar criminal în țara noastră nu s-a născut astăzi sau ieri. Dar absența unui studiu profund avansat al acestui fenomen social în ansamblu (și nu doar al unor aspecte ale sale) a dus la faptul că legiuitorul a realizat-o ca o amenințare reală la adresa securității țării foarte târziu și, din această cauză, a fost incapabilă de a-i oferi o descriere juridică adecvată, la nivel de lege.

Astfel, sursa formării unei amenințări se află în varietatea contradicțiilor interne și externe ale dezvoltării sociale din țară și din arena internațională în diferite sfere ale activității umane, ca proces în continuă evoluție. În același timp, acesta este principalul criteriu inițial pentru a distinge, de întreaga sumă a relațiilor publice și a contradicțiilor lor inerente, tocmai pe cele care formează sistemul de relații publice în domeniul securității.

Varietatea pericolelor, amenințărilor și surselor de apariție (formare) a acestora necesită clasificarea lor.

Pare recomandabil să grupăm pericolele și amenințările în conformitate cu următoarele criterii:

- dură orientare împotriva anumitor subiecți, a intereselor și nevoilor acestora, precum și împotriva anumitor obiecte (inclusiv a celor naturale);
- în raport cu obiectele de influență –interne și externe;
- după sfere de acțiune (ecologie, economie, politică, sfera socială, sfera apărării, studii culturale etc.);

- după scară (global, regional, de stat, local etc.);
- după metodele și formele de manifestare (declarații, acțiuni concrete, un șir de circumstanțe care pot da naștere unui pericol în viitor și care necesită un răspuns protector etc.);

- după surse și forțe motrice (naturale, cauzate de activități umane etc.);

- după așteptarea impactului asupra obiectelor:

- a) subite, neașteptate;

- b) așteptate, cu o scurtă întârziere;

- c) așteptate, cu o întârziere mare.

Pericolele (amenințările) pot fi clasificate în funcție de anumite direcții sau sfere ale activității umane, de exemplu:

- pericolele sociale sunt acțiunile unor clase, grupuri, pături, indivizi, direcționați (intenționat sau inconștient) să distrugă pe alții. Și, de asemenea, privarea de condițiile și obiectele lor vitale, provocând daune care duc la degradarea fizică și spirituală, distrugerea individului, a grupului etnic, a societății, a statului; pericolele politice sunt fenomene, procese, acțiuni care pot submina puterea, ordinea juridică, pot provoca haos, ciocniri civile și conflicte, degradarea generală, pierderea independenței naționale și distrugerea statului.

Amenințările pot fi, de asemenea, clasificate în funcție de obiecte, direcții, cantitatea de daune cauzate, probabilitatea de apariție, motivele impactului și o serie de alte semne.

Acestea includ următorii indicatori de clasificare:

- după intenție: legitim (care rezultă din punerea în aplicare a normelor legale), ilegal, extralegal.

- după formă: directă, indirectă, voalată, manifestată, latentă, neformată;

- după timp: instantanee, continuă, discretă, conservată;

- după consecințe: ireversibilă, reversibilă, mutagenă, dominantă, catalizatoare;

- după indicații: externă, internă, autoamenințare;

- după valoare: validă, invalidă;

- după structură: unică, binară, cumulativă, difuză;

- după natura originii: socială, tehnogenă, naturală;

- după actualizare: probabilă, potențială, reală, implementată;

- după cauzalitate: naturală, întâmplătoare.

Amenințările sunt divizate și după direcții (tipuri). Deci, se disting următoarele: politică, militară, socială, economică, de mediu, alimentară, psihologică, informațională etc.

Fără a pretinde că este o descriere exhaustivă, sistemul de amenințări poate fi prezentat sub următoarea formă:

- amenințări geopolitice, inclusiv pericolul agresiunii armate;
- conflictele interetnice și sociale atât în Moldova, cât și în alte țări;
- activitatea subversivă cu caracter de spionaj a serviciilor de informații străine;
- instabilitatea politică și economică în Moldova și în alte țări;
- dezintegrarea în continuare a economiei țării, inclusiv a sectorului său agricol, susținută de extinderea exportului-import a producătorilor străini;
- amenințarea pentru sănătatea publică;
- criminalizarea tuturor sferelor societății, creșterea criminalității, în special a celei organizate;
- nihilismul legal, ignorarea și încălcarea legilor;
- pierderea valorilor morale, etice și sociale de către o bună parte a populației;
- distrugerea sistemului de protecție socială a populației, a administrării justiției, asistenței medicale, științei, educației și culturii;
- amenințări de mediu și tehnologice;
- amenințarea la adresa siguranței personale a cetățenilor, inclusiv samovolnicia din partea autorităților;
- diferite tipuri de amenințări informaționale.

O comparație superficială arată că conceptul de „amenințare” acoperă domenii semnificative ale vieții publice.

Având în vedere acest lucru, una dintre bazele metodologice ale securitologiei este formarea de idei și analiza pericolelor și amenințărilor externe și interne care vizează obiectele securității.

4.2. Amenințări globale și securitate

Amenințările globale pun în pericol toată viața de pe Pământ pe plan planetar, chiar Pământul însuși, fiind expus unor astfel de influențe periculoase, poate fi distrus. Cele mai cumplite amenințări globale ar putea veni din artea asteroidului spațial și a schimbărilor ciclice ale climei și biosferei Pământului.

Conform estimărilor participanților la Conferința internațională „Asteroid Hazard-96”, coliziunea Pământului cu obiecte precum meteoritul Tunguska este posibilă o dată la o sută de ani. Dacă un astfel de meteorit lovește zonele dens populate, milioane de oameni pot muri și,

având în vedere prezența în aceste zone a multor centrale chimice și centrale nucleare, o catastrofă regională se poate transforma într-una globală.

O coliziune a Pământului cu un asteroid de 500 de metri sau mai mult va duce imediat la o catastrofă globală și la distrugerea vieții pe planeta noastră. Posibilitatea unei coliziuni cu un astfel de asteroid a fost estimată la cel mult unul în sute de mii de ani. Cu toate acestea, majoritatea oamenilor de știință sunt acum îngrijorați de „invazia” corpurilor celeste mari din vecinătatea planetelor sistemului solar. Mulți experți explică acest lucru prin faptul că sistemul solar a nimerit într-un fel de ”trenă” de corpuri cerești mari formate în afara acestui sistem. Realitatea pericolului care provine din aceste corpuri a fost demonstrată clar în iulie 1994, când fragmente ale cometei „Shoemaker-Levy-9” au căzut pe Jupiter. Pentru Pământ, un astfel de eveniment ar însemna sfârșitul civilizației. Un eveniment extraordinar s-a întâmplat în vecinătatea Pământului: pe 19 mai 1996, la o distanță de doar 450 de mii de kilometri de planeta noastră, un asteroid de 300-500 de kilometri a zburat cu o viteză de 20 km/s. Dacă un astfel de corp s-ar ciocni cu Pământul, s-ar produce o explozie echivalentă cu explozia a aproximativ 300 de bombe nucleare megatonice. Din fericire, Pământul a întârziat câteva ore la punctul de întâlnire. Pe 25 mai a aceluiași an, al doilea extraterestru spațial, de 1,5 km ca mărime, a zburat la trei milioane de kilometri de noi. Două întâlniri cu asteroizi mari într-o săptămână! S-a întâmplat un astfel de fenomen în astronomie pentru prima dată [21].

Faptele menționate arată că pericolul asteroidului nu este atât de incredibil, iar semnificația acestuia poate fi aproape cea a unui război nuclear. Trăsăturile caracteristice ale pericolului asteroidului sunt imprevizibilitatea sa practică, care necesită o monitorizare constantă a spațiului cosmic, și o durată scurtă de timp pentru luarea măsurilor de protecție (câteva ore). Pentru a ne proteja împotriva asteroizilor, este necesar un sistem foarte complex și costisitor care să țină seama de caracteristicile unice ale problemei: o viteză neobișnuit de mare în apropiere de Pământ (până la 70 km/s), posibilitatea de a se apropia din orice direcție, necesitatea de a detecta asteroizii la distanțe mari (6-20 milioane km) și distrugerea lor la distanțe îndepărtate de Pământ, ceea ce necesită crearea de vehicule puternice de lansare și încărcături nucleare superputernice. Rezolvarea problemei combaterii asteroizilor necesită combinarea eforturilor întregii comunități mondiale (financiară, științifică, tehnică, tehnologică etc.).

A doua amenințare naturală la nivel global asociată cu schimbări ciclice în climă și biosferă, asemănătoare cu cele în care au dispărut dinozaurii, este bine prognozat pentru multe mii de ani înainte.

Principalele riscuri globale reprezentate de activitățile umane sunt prezentate în Tabelul 5.

Tabelul 5. Pericole globale cauzate de activitățile umane și cauzele acestora

Nr. crit.	Pericole	Principalele cauze ale pericolului
1	Suprapopularea Pământului	Explozia populației în țările subdezvoltate și în curs de dezvoltare, sporind speranța de viață
2	Foamete	Deșertificarea, salinizarea, eroziunea terenurilor fertile, reducerea terenurilor agricole, suprapopularea Pământului, deteriorarea situației ecologice
3	Catastrofe ecologice	Creșterea presiunii tehnogene asupra biosferei, creșterea efectului de seră, degradarea spirituală și morală a oamenilor
4	Lipsa de energie	Epuizarea resurselor naturale de energie (petrol, cărbune, substanțe divizibile), complexitatea gestionării fluxurilor de energie de mare putere
5	Razboi nuclear	Prezența contradicțiilor interregionale, interstatale, ambiții naționaliste, degradarea spirituală și morală a oamenilor

Analiza datelor prezentate arată că toate pericolele și previziunile lor sunt strâns interconectate. Ca rezultat, este necesar să se rezolve aceste probleme nu separat, ci în complex, de pe poziții de abordare sistemică.

O analiză cuprinzătoare a cauzelor și a surselor amenințărilor globale arată că una dintre principalele amenințări este populația în creștere rapidă a Pământului. Dacă în toate secolele anterioare până în 1900 numărul locuitorilor Pământului a ajuns la aproximativ 1 miliard de oameni, atunci numai într-un secol al XX-lea a crescut de șase ori și până în 2000 va fi de aproximativ 6 miliarde, iar până în 2050 ar putea ajunge la 12 miliarde de oameni. Creșterea anuală a populației în lume a fost: în anii 50 – 50 milioane, în anii 80 – 84 milioane, în anii 90 – 96 milioane [11].

Motivele creșterii accelerate a populației sunt succesul medicinei, care a asigurat o scădere a mortalității infantile și o creștere a speranței de viață, precum și teama de depopulare și pierderea competitivității națiunii sau a statului în cazul unui declin al populației.

Procesul de îmbătrânire al umanității ar trebui menționat ca un alt motiv al pericolului demografic. În Statele Unite, în ultimii cinci ani, numărul persoanelor în vârstă de 60 de ani și peste a crescut cu 7% și a ajuns la 34 de milioane de persoane, ceea ce reprezintă 13% din populația totală. Creșterea numărului populației din această grupă de vârstă este de două ori mai mare decât cea a celor de până la 60 de ani. Demografii prezic că, în secolul următor, rata de creștere a speranței de viață va spori considerabil. În timp ce majoritatea experților se așteaptă ca speranța medie de viață să crească la 85 de ani la mijlocul secolului următor, un grup de cercetători din Danemarca susține că nou-născuții de astăzi vor trăi în medie 100 de ani. Academicianul Academiei Ruse de Științe Medicale V.I.Shumakov consideră că o

persoană ar trebui să trăiască în medie 150 de ani, dar îl împiedică condițiile moderne de viață [9, 11].

Explozia demografică sporește pericolul pentru biosfera Pământului. În era preindustrială, suprafața terenurilor exploatate era mai mică de 5% din suprafața terenului, unde oamenii nu foloseau mai mult de 20% din biota. Ca urmare, ponderea antropogenă generală din consumul de produse din biosferă nu depășea 1%. Ponderea modernă - cu mult mai mare decât această valoare [23].

Defrișarea are loc într-un ritm accelerat (până în 2000, se prevede o pierdere anuală a pădurilor tropicale de aproximativ 7,5 milioane de hectare), deșertificarea terenului (până la 35% din teren este amenințat cu deșertificarea), poluarea solului, a apei, a aerului etc. Astfel, anual se emit în atmosferă aproximativ 145 de milioane de tone de dioxid de sulf, 250 de milioane de tone de praf etc. În ultimul secol, concentrația de dioxid de carbon în atmosferă a crescut cu aproximativ 15%, iar până la mijlocul secolului al 21-lea se poate dubla, devenind una dintre cauzele efectului de „seră”, care poate provoca topirea zăpezilor, a ghețarilor și inundarea a unei mari părți a terenului.

Poluarea solului și a aerului duce la faptul că în fiecare oră o specie dispare de pe fața Pământului. Aceasta înseamnă că până în 2025-2035, Pământul poate pierde până la 15-20% din speciile care îl locuiesc [23].

Până la 10 milioane de tone de produse petroliere intră anual în oceanul mondial, iar cantitatea de compuși radioactivi nici măcar nu poate fi numărată.

Mijloacele tehnice utilizate în sfera militară pot pune biosfera pe marginea unei catastrofe ecologice, a cărei expresie extremă - „iarna nucleară” - reprezintă o amenințare directă pentru umanitate.

Radiațiile ultraviolete cu unde scurte sunt un motiv de îngrijorare: fluxul său către Pământ este periculos pentru ființele vii din cauza creșterii „găurilor de ozon”.

Un alt pericol grav îl constituie problema energiei. Populația în creștere a Pământului și dezvoltarea civilizației necesită o creștere a producției de energie, care (inclusiv petrol, gaze, cărbune și hidroenergie) în 1988 ajunsese deja la 340 mii PJ. Gestionarea unor astfel de fluxuri mari de energie devine periculoasă.

Potrivit estimărilor academicianului V.M. Kotlyakov, puterile create de om de ordinul a 10¹³ W, recalculated într-un flux de informații egal cu 10³⁴ biți/s, depășesc cu mult întreaga putere a computerelor moderne, care nu depășește 10¹⁴ biți/s.

Astfel se explică rata ridicată de accidente a complexelor provocate de om, iar în combinație cu dezastrele naturale prezintă un pericol excepțional. În viitorul apropiat, toate

computerele de pe Pământ va fi capabil de a procesa 1020 - 1022 biți/s. Dar chiar și o astfel de creștere a puterii computerelor nu va permite un control de înaltă precizie al sistemelor economice și biologice, în care fluxurile de informații vor fi de aproximativ 1036 biți/s [12].

Este interesantă și relația dintre energie și informație. Natura, care funcționează orbește și nu urmărește niciun scop, caută să realizeze toate opțiunile posibile de dezvoltare, care nu depășesc limitele realității și fiecare încercare de acest fel necesită, desigur, cheltuieli semnificative de energie.

Studiul relației dintre informații, energie și entropie conduce la concluzii interesante despre pericolul „morții prin căldură” a Universului în expansiune, până la posibilitatea contracției sale inverse și a inversării timpului.

Un alt pericol este asociat cu energetica, care este bazată, în proporție de mai mult de 90%, pe utilizarea resurselor naturale neregenerabile, cu epuizarea zăcămintelor lor. Potrivit experților, dată fiind rata actuală a consumului, depozitele de petrol și gaze vor mai ajunge doar pentru 50-70 de ani, iar cărbunele - timp de aproximativ 300 de ani. Pe măsură ce rezervele de resurse energetice scad, problema distribuției acestora și, în consecință, relațiile dintre țări - producătoare și țări importatoare de petrol, gaze și alte resurse energetice - devin mai acute.

O situație similară se dezvoltă în producția și consumul altor minerale și produse.

De-a lungul ultimilor 100 de ani, consumul de resurse a crescut nu mai puțin de două ori. Acum, consumul este exprimat în următoarele cifre: pentru fiecare persoană, se exploatează și se cultivă aproximativ 20 de tone de materii prime, care cu ajutorul energiei cu o capacitate de 22,5 kW și 800 de tone de apă este prelucrată în produse pentru consum direct, cântărind două tone. Aproximativ 0,9 din materiile prime extrase inițial în procesul de prelucrare tehnologică se îndreaptă direct către deșeuri, precum și ca cea mai mare parte a apei. Din două tone de produs final, cel puțin o tonă este aruncată, iar restul pot fi numite deșeuri „întârziate” - acestea sunt produse de utilizare pe termen lung, care până la urmă trec de asemenea la deșeuri.

În același timp, o cantitate imensă de resurse este cheltuită pentru nevoi neproductive. În timp de pace, complexul militar-industrial consumă o parte semnificativă din minerale și folosește până la 500.000 km² de teren. Costurile în acest domeniu se ridică la până la 1 trilion de dolari SUA, 0,75 din costuri fiind suportate de țările dezvoltate. Se estimează că 39 de milioane de oameni din întreaga lume mărșăluiesc în unități militare, lucrează în serviciile de securitate sau duc război de gherilă.

Alte 16 milioane lucrează în întreprinderi militare și de la 60 până la 80 de milioane - în ministerele militare și în centrele lor de informare și analiză. Pentru fiecare 10 mii de locuitori în Israel, există 415 militari și personal de servicii de sprijin, în Coreea de Nord - 350, în Singapore - 219, în CSI - 160, în SUA - 92 de persoane.

Toți acești factori agravează problemele interstatale, interregionale și contribuie la izbucnirea războaielor. Aceste procese au loc cel mai intens în Africa și Orientul Mijlociu. Și există o serie de motive obiective pentru aceasta.

Astfel, în aceste regiuni are loc cea mai rapidă creștere a populației. În același timp, terenul pe care trăiesc aceste popoare, din motive obiective (fertilitate limitată), nu este capabil să hrănească populația în creștere rapidă.

Apare foamete, din cauza căreia 14-18 milioane de oameni mor în fiecare an în lume, sau 24 de persoane pe minut, dintre care 18 sunt copii cu vârsta de până la cinci ani. Anume aceste cuze explică războaiele și loviturile de stat militare practic neîncetate din Africa și migrația intensivă a oamenilor de culoare către țările dezvoltate.

Războiul și tensiunile neîntrerupte din Orientul Mijlociu ar trebui menționate ca exemple ale luptei în creștere pentru resursele energetice.

Fenomenele menționate pot fi utilizate ca modele ale proceselor globale prezise pentru dezvoltarea conceptelor și măsurilor pentru a asigura securitatea complexă a unei persoane și a mediului său.

Un grup de oameni de știință americani, condus de D. Medouse, a încercat să modeleze sistemul mondial, considerat ca un totîntreg. S-au „jucat” variante alternative ale „comportamentului” său, diverse relații între un șir de variabile (creșterea populației lumii, producția industrială, dezvoltarea sectorului agricol, dinamica utilizării resurselor naturale, rata poluării mediului). Ca rezultat al cercetării, s-a ajuns la concluzia că o criză planetară este inevitabilă până la mijlocul secolului al XXI-lea.

Modelul a fixat realitatea limitelor fizice ale sistemului mondial, care este destul de logic asociat, pe de o parte, cu numărul populației, natura și scara producției, activitatea economică și socioculturală umană și, pe de altă parte, cu relativ limitată „productivitatea biosferei, tendința de a-și satura „capacitatea” [14], relativ limitată.

Oamenii de știință ruși prezic că biosfera Pământului, transformată într-o noosferă rezonabilă, fără daune pentru sine din motive obiective, este capabilă să hrănească doar 2-4 miliarde de oameni (ținând cont de capacitățile oceanului) [3].

Alți oameni de știință ajung la concluzia că este necesar să se reducă numărul de persoane de 10 ori! Acest obiectiv, în opinia lor, poate fi atins în aproximativ un secol după ce i se va permite familiei să aibă un singur copil [13].

Eforturile oamenilor de știință nu au fost în zadar. Opinia publică și, mai important, hotărârile factorilor de decizie se schimbă treptat de la o politică demografică iresponsabilă la o conștientizare a necesității umanității de a-și autoregla numărul. Astfel, în toamna anului 1993, reprezentanții academiilor din 56 de țări (inclusiv India și China) care s-au adunat la New Delhi, au semnat o declarație prin care solicită realizarea unei creșteri zero a numărului de oameni pe parcursul unei generații. Numai savanții din Africa, Irlanda și Vatican s-au opus acestui lucru [3].

De asemenea, trebuie remarcat creșterea pericolelor sociale globale capabile să distrugă comunitatea mondială sau țările individuale (grupuri de țări).

Sursele și cauzele acestor pericole sunt structura socială globală imperfectă (prezentată în Tabelul 6), relațiile corespunzătoare, politicile fiecărei țări și organizațiile internaționale influente.

Tabelul 6. Structura socială globală

Nr. crit.	Semne	Gradarea și compoziția structurii sociale
1	Civilizațional	Țări mari: China, India, Rusia. Totalitatea de țări: slav ortodox, occidental, hindus, islamic, confucian, latino-american, nord-american, african
2	Aparținândsistemelor sociopolitice	Țări capitaliste, socialiste, democratice, dictatoriale și alte țări
3	De ultimă oră	Foarte dezvoltate, moderat dezvoltate, subdezvoltate
4	Standard de viață	Bogate, sărace
5	Nivelul de putere	Supraputernice, puternice, slabe
6	Asociațiile	Blocuri, syndicate, grupuri de state, asociații regionale
7	Compoziție rasială	Albă, galbenă, neagră
8	Compoziția națională	Multinațională, mononațională
9	Ritmul dezvoltării	Se dezvoltă rapid, stagnează, degradează
10	Statut social	Privilegiat, neprivilegiat, conducător, dependent, subordonat
11	Geografice	European, asiatic, african etc.

Unii savanți împart comunitatea mondială în două părți: state bogate privilegiate și state bogate alăturate acestora (Kuweit, Emiratele Arabe Unite, Singapore și altele) cu o populație de aproximativ 1 miliard de oameni („miliardul de aur”) și restul țărilor fără privilegii cu o populație care va depăși 5 miliarde de oameni. În 1994, 1 miliard din populația țărilor bogate a reprezentat 70% din totalul produsului social brut mondial, iar restul de 4,6 miliarde de oameni a reprezentat 30%.

Un locuitor al țărilor dezvoltate consumă, în medie, de 20-30 de ori mai multe resurse ale planetei în timpul vieții sale decât un locuitor al țărilor sărace. În ciuda acestui fapt, țările

în curs de dezvoltare cheltuiesc de zeci de ori mai mult pentru achiziționarea de arme decât pentru nevoile sociale, visând la o redistribuire a puterii lumii și a bogăției materiale. Irakul este un prim exemplu în acest sens. Având în vedere că până în 2025, se preconizează că țările în curs de dezvoltare vor găzdui 85% din populația lumii, aceste țări par a fi sursa cea mai probabilă de pericole și amenințări [19].

Spre deosebire de țările în curs de dezvoltare, țările dezvoltate se străduiesc să asigure stabilitatea în lume prin consolidarea poziției lor dominante și degradarea unei minorități defavorizate. În prezent, țările dezvoltate care se străduiesc să conducă pe plan mondial, exploatând resursele altor popoare în scopul propriei îmbogățiri și bunăstări, folosesc în mare parte metode și mijloace neadaptate. Printre acestea trebuie remarcat:

- obținerea accesului la resursele naturale ale țărilor subdezvoltate pe bază contractuală;
- formarea acolo a unei elite mafio-burocratice docile;
- reducerea populației de 2-2,5 ori din cauza genocidului latent (asistență medicală și medicamente costisitoare, impunerea de alcool, tutun, droguri, distrugerea familiilor, izbucnirea conflictelor armate etc.);
- aservirea spirituală și morală prin mass-media, pseudocultură și presiune informațională și psihologică [19].

Amenințări la fel de periculoase de natură globală sunt așteptate și în sfera informației. Deci, pentru a stăpâni și controla mintea și acțiunile întregii populații a Pământului și a anumitor regiuni prin influență informațional-psihologică și energetică (psihofiziologică), Statele Unite dezvoltă sistemul spațial global „TELEDESIK”. Acest sistem, care a fost implementat până în 2000, va consta dintr-un număr fără precedent de sateliți - 840, care vor putea iradia simultan întreaga planetă sau anumite regiuni.

Informațiile și radiațiile modulate transmise de la acești sateliți vor putea realiza o agresiune informațională: introducerea virusilor în programele de computer, dezactivarea diferitelor sisteme de control, a rețelelor de calculatoare etc. și, de asemenea, vor afecta starea psihofiziologică și emoțională a oamenilor. Adică, în funcție de situație, vor provoca groază, panică, durere sau invers - o stare de beatitudine, bucurie, liniște, plăcere [15, 17].

Sistemul informațional mondial Internet poate fi utilizat în aceleași scopuri. Așadar, medicii europeni trag un semnal de alarmă: a apărut o nouă boală - „dependența de internet”. Se exprimă prin faptul că viața fără internet își pierde sensul pentru mulți oameni. În realitate, „dependenții de internet” sunt lenți, somnoroși și au dificultăți de comunicare. Ei prind viața doar așezându-se la un computer, la care își pot petrece cea mai mare parte a timpului. Mai

mult, oamenii de știință observă că entuziasmul excesiv al computerului în copilărie (de exemplu, o lecție de două ore cu un computer de 3 ori pe săptămână la vârsta de 12 ani) duce la o scădere a inteligenței cu 15-20%.

Aceste sisteme pot fi privite ca arme informaționale.

În stadiul actual al dezvoltării societății, lupta tradițională pentru putere pentru deținerea spațiului fizic a intrat într-o nouă fază, care este determinată de statul care își va putea realiza la maxim „capitalul uman” și resursa informațională. În acest război, lupta pentru informații și utilizarea sa efectivă vor avea o importanță decisivă.

Evenimentele din Golful Persic au arătat că, într-un război informațional-tehnologic, obiectivele operațiunilor pot fi atinse fără bătălii de înfrângere a inamicului, dar prin desfășurarea unor bătălii informaționale, lovituri electronice cu rachete de croazieră.

Analiza arată că războiul modern necesită o revizuire a conceptelor de „început de agresiune”, „lovitură preventivă”. Experiența războaielor din trecut demonstrează că războiul informațional este purtat cu mult înainte de utilizarea armelor de foc. Acum, începutul agresiunii este just a fi considerat desfășurarea pe scară largă și intenționată a sistemelor și mijloacelor informaționale, precum și desfășurarea pe scară largă a forțelor și mijloacelor de război electronic. În acest caz, a provoca daune mari inamicului prin distrugerea unei resurse de informații este o nouă modalitate de a limita războiul și, în consecință, de a asigura securitatea statului [62].

Având în vedere că proprietarul mijloacelor de influență informaționale poate deveni conducătorul lumii prin controlul fără sânge al tuturor proceselor politice, economice, militare și de altă natură de pe Pământ, lupta pentru posibilitatea controlului exclusiv al fluxurilor de informații devine unul dintre principalele pericole la nivel global.

Acest pericol este predeterminat, în mare măsură, de proprietățile psihicului uman și de capacitatea de a-l controla cu ajutorul mijloacelor informaționale de influență. Propaganda menită să elimine ideile care inspiră încrederea în viitor, ducând la degradarea spirituală și la imoralitate, contribuie la revigorarea patologică a înclinațiilor biologice și fiziologice ale oamenilor aflate în genere în primele etape ale dezvoltării umane, când legile domneau înainte de evoluția umană. Eliminarea restricțiilor spirituale, morale, legale și culturale, care duce la manifestări de individualism, îmbogățire, folosirea bogăției pentru a cumpăra puterea, mituirea oficialilor și a statului, pentru a satisface perversiunile fiziologice, nu poate decât să conducă la un război al tuturor împotriva tuturor.

Din păcate, oamenii uită că, în ciuda dorinței noastre mari de a ne menține, ne distrugem reciproc, cu furie și nebulie [4]. Având în vedere această esență contradictorie a

oamenilor, gânditorii din trecut au atribuit statului rolul principal în reducerea forțelor sălbatice care se ascund în natura umană, precum și în îmbunătățirea sistemului de socializare a acestora. Renunțând la această funcție, statul duce inevitabil la degradarea tuturor relațiilor sociale, la distrugerea ordinii sociale.

Reducerea sau absența restricțiilor spirituale, morale, legale și culturale, ca urmare a căroră se manifestă esența primitivă, bestială, bazată pe violență a omului constituie cauza principală a tuturor pericolelor și amenințărilor la adresa existenței unui individ, a grupurilor sociale, a statelor și a umanității în ansamblu. În consecință, aceste fenomene pot fi atribuite pe bună dreptate la cauzele pericolelor globale.

În Figura 6 este prezentat un model conceptual al securității noosferei ca element al pericolelor globale.

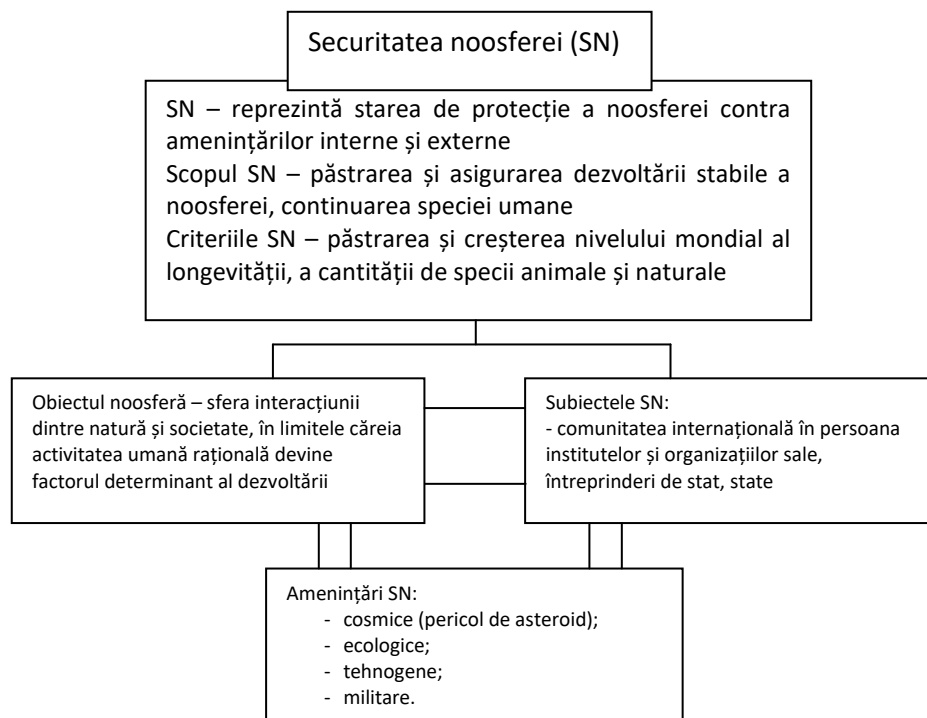

Figura 6. Model conceptual al securității noosferei

După cum s-a menționat deja, toate pericolele și amenințările analizate la nivel global sunt externe în raport cu obiectele de securitate situate sub nivelurile ierarhice: regional, de stat, public și individual și, în mare măsură, determină starea de securitate a obiectelor de aceste niveluri.

La pericolele interne și amenințările de niveluri ierarhice inferioare pot fi atribuite următoarele:

- explozii și conflicte sociale regionale și naționale;

- foametea, răspândirea bolilor, degradarea oamenilor (fizică, intelectuală, spirituală și morală);

- creșterea violenței, a terorismului, a criminalității, a dependenței de droguri, a beției;

- o dictatură rigidă a unui stat bogat sau a unui grup de astfel de state asupra majorității covârșitoare a restului populației lumii (până la 90%) pentru bunăstarea proprie etc.

Sursele acestor amenințări și pericole sunt, în primul rând, un decalaj accentuat în nivelul de trai al popoarelor și al țărilor; distribuirea nedreaptă a bunurilor vitale; violența; natura antagonică a structurii sociale globale; prezența statelor ambițioase și agresive.

Cel mai mare risc de confruntare constă în adâncirea inegalității dintre țările bogate și cele sărace. Dacă acest proces nu este oprit, atunci conflictele regionale, interstatale și interetnice sunt inevitabile și este posibilă o explozie socială globală [19].

Având în vedere prezența unor legături reciproce complicate între diverse procese și fenomene ale tehnologiilor complexe de securitate, cercetarea tuturor aspectelor sale în cadrul securitologiei ca știință trebuie efectuată pe baza analizei științifice, luând în considerare anumite aspecte istorice, geopolitice, socioeconomice, psihologice și alte condiții vitale importante care contribuie la formularea corectă a oricăror sarcini științifice.

4.3. Amenințări regionale și securitate

Intersectarea inevitabilă a intereselor statelor în diferite sfere (zone) ale relațiilor internaționale, care este o sursă de pericole și amenințări, stă la baza blocării statelor care au interese comune sau similare. Interesele supreme ale comunității internaționale, și anume interesele supraviețuirii civilizației umane, dictează necesitatea nu numai pentru o anumită interacțiune, ci mai ales pentru studiul amenințărilor regionale și combaterea acestora. Influența pericolelor regionale se manifestă în diverse domenii, dar, în principal, în sferele politice, economice și, uneori, militare. Principalii participanți la problemele regionale sunt marile puteri.

După prăbușirea URSS, lumea se mută de la o stare bipolară la una multipolară. În același timp, are loc formarea de noi centre de putere, regrouparea alianțelor militare-politice, a uniunilor regionale, o schimbare a politicii lor etc.

La sfârșitul anului 1997 în Statele Unite a avut loc o conferință anuală pe probleme de politică regională, găzduită de Washington Institute for Middle East Policy. La această conferință, americanii au încercat să analizeze rolul Rusiei în Orientul Mijlociu și propria lor concepție a politicii în această regiune.

O tendință foarte interesantă a fost dezvăluită în lucrările conferinței - dorința de a îndepărta Rusia de problemele din Orientul Mijlociu, de rezolvarea problemelor din Orientul Mijlociu. Chipurile, că Rusia nu mai joacă niciun rol în această zonă și nu ar trebui să intervină.

Dar ceea ce ar dori partea americană de fapt nu se întâmplă. Să ne amintim câte vizite în Rusia au fost făcute din Orientul Mijlociu. Mai mult, arabii sunt interesați ca Rusia să nu abandoneze deloc această regiune, ci să continue cooperarea economică și să-și susțină poziția cu privire la problemele de soluționare, acționând ca mediator în problemele în care persistă încă dezacorduri grave. Apare senzația că Statele Unite continuă să împingă cu încăpățănare Rusia din regiunea Orientului Mijlociu, ceea ce înseamnă că Rusia joacă încă un rol important în această regiune și influența sa nu poate fi ignorată.

La fel se întâmplă și în problema soluționării afgane. Ori cum a încercat Rusia să evite această problemă, nu a reușit s-o facă. Și este puțin probabil să reușească. Poziția rusească și cea iraniană, în ceea ce privește atât problema afgană, cât și cea tadjică sunt foarte apropiate și, uneori, sunt pur și simplu identice. Acest lucru sugerează că Rusia nu poate părăsi regiunea fără a sprijini procesele de soluționare de acolo, dar nici nu are interes Rusia să refuze acest lucru. Destabilizarea statelor din Orientul Mijlociu, și poate din Asia Centrală, va afecta fără îndoială nu numai Iranul, ci și alte țări din regiune, în detrimentul Rusiei însăși.

Japonia, ca unul dintre cei mai importanți poli ai Orientului Îndepărtat și a politicii mondiale, a devenit, de asemenea, mai activă. Poziția sa cu privire la dezvoltarea cooperării cu Rusia s-a schimbat.

China rămâne, de asemenea, un important centru al puterii. Mai mult, rolul acestui stat, precum și influența acestuia asupra proceselor globale, este în creștere.

Suntem pe punctul de a forma o nouă față politică a planetei. Pentru țara noastră este important dacă își va juca rolul care i se cuvine în această nouă structură. Trebuie subliniat imediat că pentru Rusia, apărarea rolului său în afacerile internaționale nu este ceva asemănător ambițiilor imperiale, o încercare de a restabili rolul unei superputeri globale. Este vorba de dorința de a-și proteja interesele economice și politice naturale, fără de care politica externă a oricărui stat modern este imposibilă. În ceea ce privește interacțiunea cu alte centre de putere, acest fapt este destul de natural. În același timp, pot exista diferiți aliați în diferite sfere ale relațiilor internaționale. Mai mult, adversarii dintr-o zonă pot fi aliați în alta. Acestea sunt realitățile lumii moderne.

În Figura 7 este prezentat un model conceptual de securitate regională (la scară planetară).

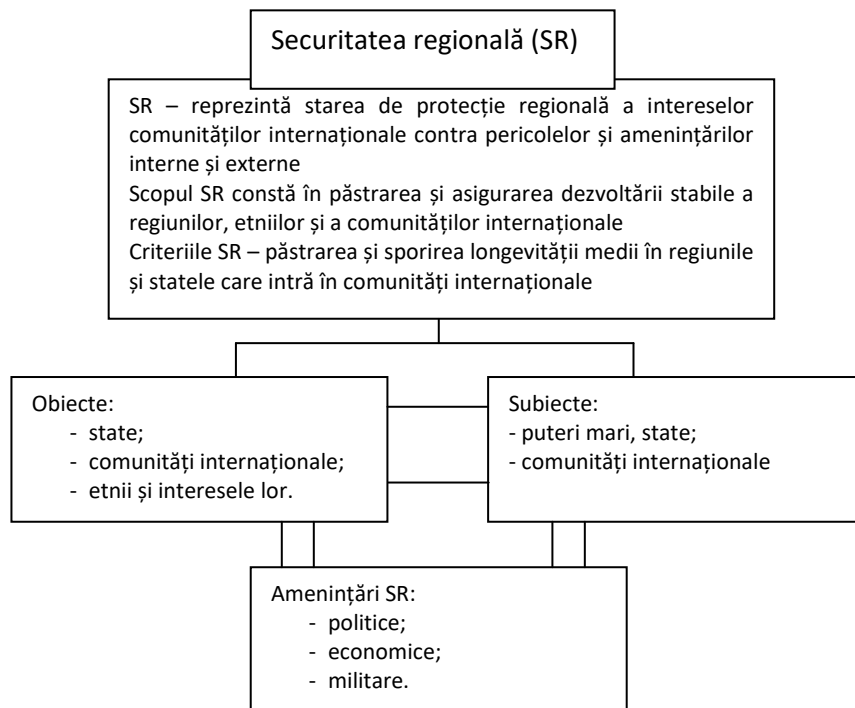

Figura 7. Model conceptual al securității regiunilor planetei

Întrebări pentru evaluare:

1. Care sunt conceptele de pericol? Numiți formele de intenție a acestora?
2. Care sunt indicatorii de clasificare a amenințărilor?
3. Ce se înțelege sub amenințările globale?
4. Care sunt principalele cauze ale pricolului global?
5. Numiți formele și structurile pericolului global.
6. Ce pericole ierarhice inferioare de amenințări interne cunoașteți?
7. Care sunt formele de amenințări regionale?

Lecția 5. AMENINȚĂRI ȘI SECURITATE, PARTEA a 2-a

Viața și activitatea oamenilor, a statelor se dezvoltă în diferite sfere și în fiecare dintre ele este posibilă acțiunea unor factori nefavorabili, pericole și amenințări care perturbă viața normală a unei persoane, a societății și a statului. În ceea ce privește conținutul, se disting următoarele tipuri (sfere) de activitate: economică, socială, politică, militară, de mediu, juridică, tehnologică, culturală, intelectuală, informațională, demografică, psihologică și multe altele.

Amenințarea la adresa securității statului poate fi formulată după cum urmează: este posibilă o asemenea dezvoltare a evenimentelor care va crea un pericol pentru existența statului, independența sa politică și economică.

Semnele statului sunt:

- prezența unui sistem special de organisme și instituții care îndeplinesc funcțiile puterii de stat;
- legea care asigură un anumit sistem de norme sancționate de stat;
- un anumit teritoriu asupra căruia se extinde jurisdicția statului și în care locuiește populația sa.

Statul își protejează interesele, teritoriul, populația de amenințările externe și interne.

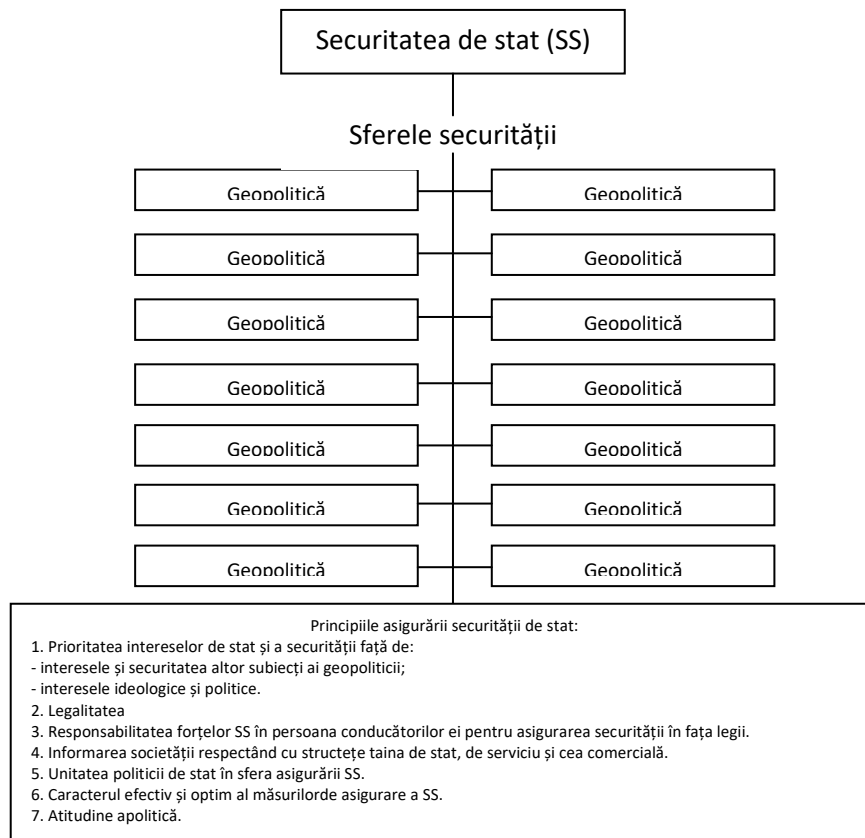

Figura 8. Diagrama structurală și principiile securității statului

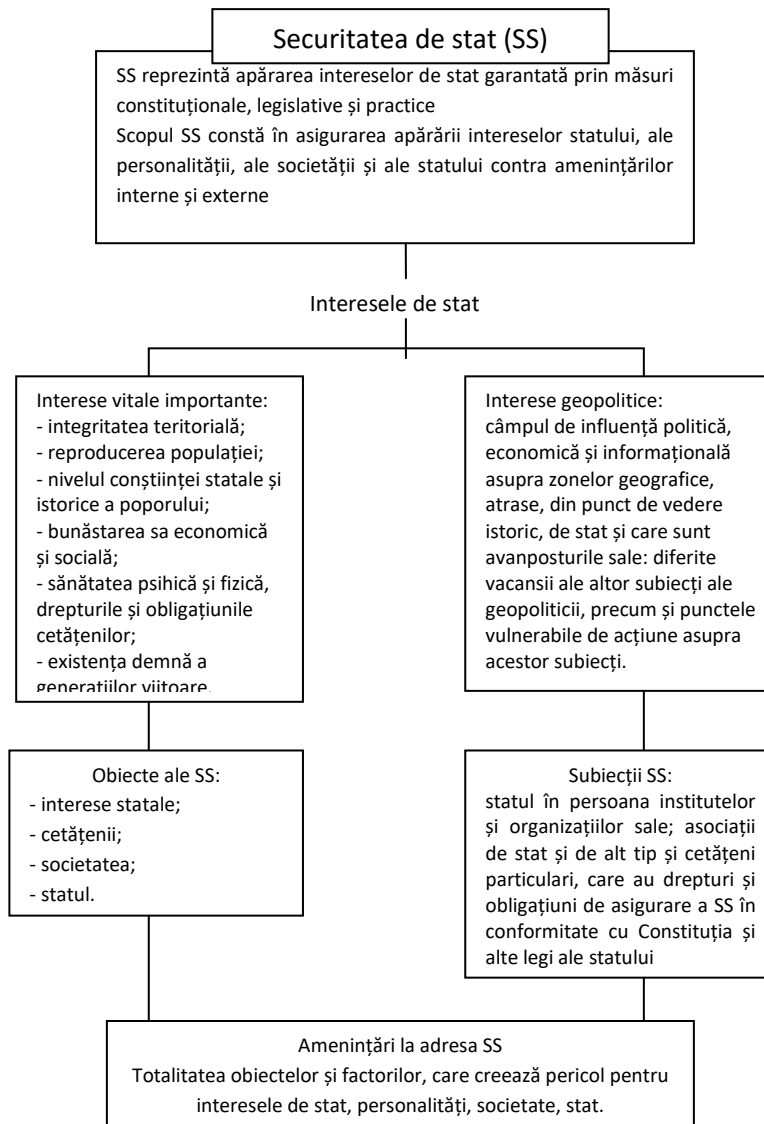

Figura 9. Model conceptual al securității statului

5.1. Securitate geopolitică

În prezent, situația din arena internațională se caracterizează în primul rând, așa cum s-a menționat deja, printr-o intensificare a tendințelor spre formarea unei lumi multipolare. Acest lucru se manifestă prin consolidarea pozițiilor economice și politice ale unui număr semnificativ de state și asociații ale acestora, prin îmbunătățirea mecanismelor de gestionare multilaterală a proceselor politice, economice, financiare și informaționale internaționale. În timp ce importanța factorilor de putere militară în relațiile internaționale este menținută, factorii economici, politici, științifico-tehnici, ambientali și informaționali joacă un rol din ce în ce mai important. În același timp, concurența internațională se intensifică pentru a deține piețe naturale, tehnologice, de informații și piețe de vânzare.

Modelul conceptual al securității geopolitice a statului este prezentat în Figura 10.

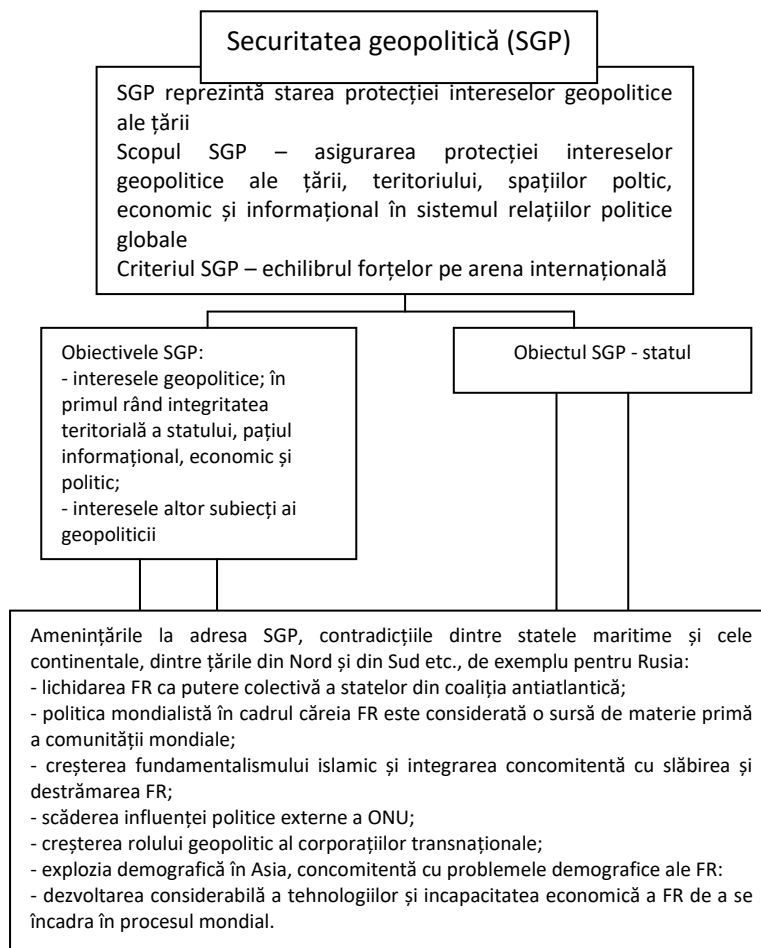

Figura 10. Model conceptual de securitate geopolitică

5.2. Securitatea politică

Fiecare stat este interesat de existența unei situații politice interne stabile, de crearea unui climat intern favorabil dezvoltării normale a tuturor sferelor societății și ale individului.

Esența securității politice este determinată de capacitatea de a urmări o politică externă și internă independentă și de a rezolva problemele structurii statului și depinde de stabilitatea politică internă și de stabilitatea poziției statului pe arena internațională.

În termenii cei mai generali, pericolele politice pot fi întrunite în trei grupuri.

În primul intră pericolele pentru sfera politică, care provin din alte aspecte ale vieții sociale - economie, relații sociale, procese spirituale și morale.

Al doilea cuprinde pericolele care decurg din sfera politică pentru economie, relații sociale, securitate militară etc.

Al treilea îl formează pericolele pentru sfera politică, care decurg din aceasta.

5.3. Securitatea militară

Securitatea militară include următoarele sfere: frontierele de stat, forțele militare, educația militară, știința militară și industria militară. Modelul conceptual al securității militare a statului este prezentat în Figura 11.

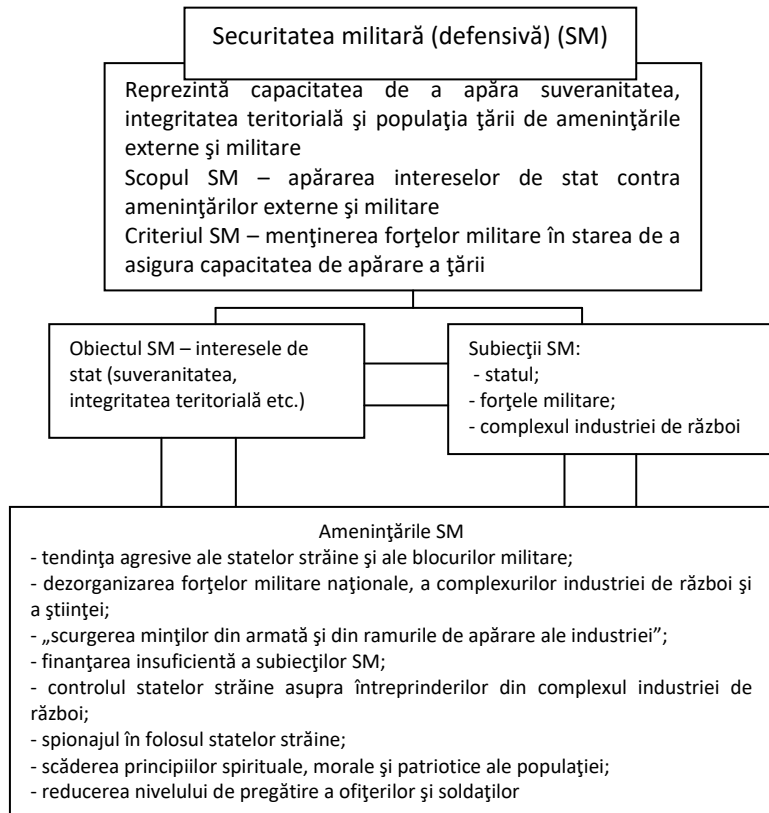

Figura 11. Modelul conceptual al securității militare a statului

Securitatea militară este determinată de posibilitatea asigurării intereselor de securitate de către forțele armate ale statului. Aspectul extern al securității militare este capacitatea de a descuraja sau de a se opune forței militare externe, care depinde de nivelul și starea forțelor armate, de formarea unui sistem colectiv de securitate în regiune și de intrarea statului în blocurile politico-militare.

5.4. Securitatea economică

Securitatea economică este caracterizată de nivelul de dezvoltare a forțelor productive și de relațiile economice care vizează satisfacerea nevoilor individului, societății, statului, disponibilitatea mineralelor, infrastructurii dezvoltate, forței de muncă calificate și sistemului de instruire a acestuia, precum și natura integrării în sistemul relațiilor economice mondiale.

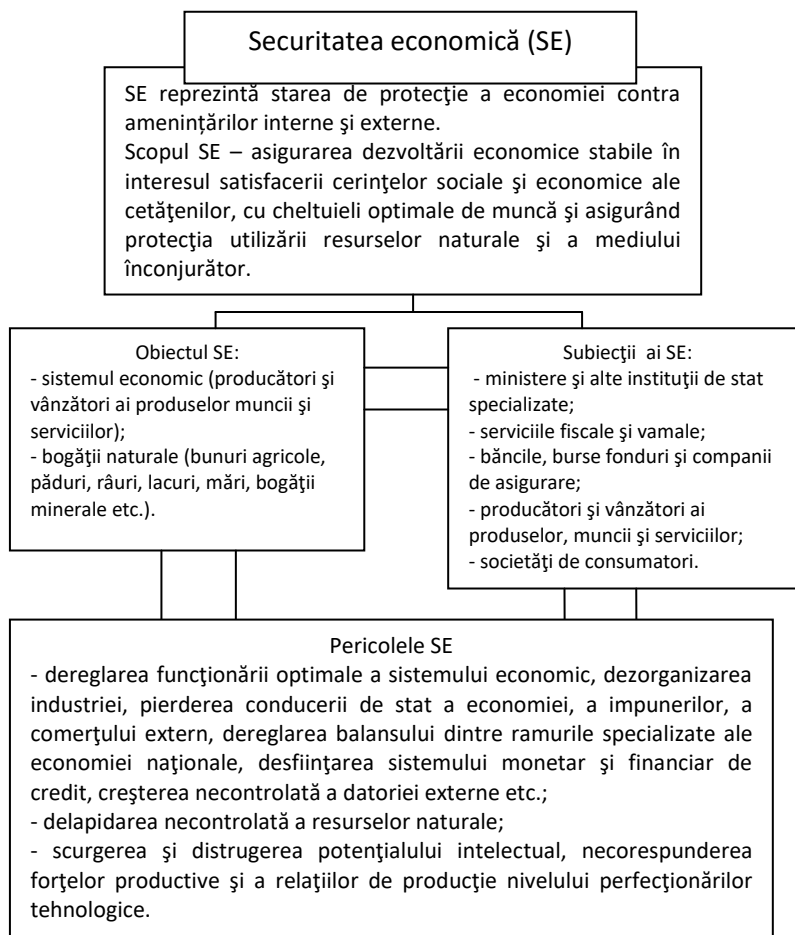

Figura 12. Modelul conceptual al securității economice a statului

Tabelul 7. Principalele amenințări la adresa securității economice a statului
(evaluarea expertului pe o scară de 10 puncte)

Tipuri de amenințări	Evaluare
Corupția în organele puterii de stat	7.49
Declinul producției în domeniile științifice	7.43
O creștere accentuată a criminalității	6.31
Distrugerea școlilor științifice interne	5,60
Neîndeplinirea de către stat a funcțiilor de protecție a entităților comerciale	5.32

Tabelul 7a. Indicatori ai securității economice a statului [26]

Nr.	Indicatori	Valoarea pragului	Starea reală	Raportul efectiv și prag al valorilor	Evaluare
1.	Volumul produsului intern brut: - în general din media celor „șapte” - pe cap de locuitor din media celor „șapte” - pe cap de locuitor din media mondială	75% 50% 100%	29% 19% 25%	0,39 0,38 0,25	periculos
2.	Ponderea industriei prelucrătoare în producția industrială	70%	50 %	0,71	- "-
3.	Ponderea industriei de producere a mașinilor	20%	15%	0,75	- "-
4.	Volumul investițiilor în % din PIB	25%	13 %	0,6	- "-
5.	Cheltuieli de cercetare ca % din PIB	2%	0,5%	0,25	- "-
6.	Ponderea populației persoanelor cu venituri sub nivelul de subzistență	7%	20%	0,29	- "-
7.	Speranța de viață a populației	70 de ani	64 de ani	0,91	- "-
8.	Decalajul dintre veniturile celor 10 grupuri cu cele mai mari venituri ale populației și cele 10% din grupurile cu cele mai mici venituri	de 8 ori	12,9	0,62	- "-
9.	Rata criminalității (numărul infracțiunilor la 100 mii populație)	5 mii.	6 mii.	0,83	- "-
10.	Rata șomajului în conformitate cu metodologia OIM	7%	9,2%	0,76	- "-
11.	Volumul datoriei interne în % față de PIB pentru perioada comparabilă	30 %	33%	0,9	- "-
12.	Cererea actuală pentru deservirea și rambursarea datoriilor interne ca procent din veniturile fiscale la buget	25%	> 100%	0,25	- "-
13.	Datoria externă în % din PIB	25%	31%	0,8	- "-
14.	Ponderea împrumuturilor externe în acoperirea deficitului bugetar	30 %	45%	0,66	- "-
15.	Volumul de valută străină în numerar față de volumul de lei în numerar	25%	100%	0,25	- "-
16.	Volumul valutar în raport cu masa leului în moneda națională	10%	50%	0,2	- "-
17.	Oferta de bani (M 2) în procentul din PIB	50%	12%	0,24	- "-
18.	Ponderea importurilor în consumul intern – total – inclusiv produse alimentare	30% 25%	53% 30%	0,56 0,83	- "- - "-
19.	Diferențierea subiecților Federației conform minimului de existență	de 1,5 ori	de 5 ori	0,3	- "-

5.5. Principiile de organizare și funcționare ale sistemului de securitate

Organizarea și funcționarea sistemului de securitate trebuie să respecte următoarele principii:

1. Complexitate

- asigurarea securității personalului, a resurselor materiale și financiare împotriva posibilelor amenințări, prin toate mijloacele, metodele și măsurile legale accesibile;
- asigurarea securității resurselor informaționale pe parcursul întregului ciclu de viață, la toate etapele tehnologice ale procesării (transformării) și a utilizării acestora, în toate modurile de operare;
- capacitatea sistemului de a se dezvolta și de a se îmbunătăți în conformitate cu modificările condițiilor de operare ale întreprinderii.

Complexitatea se obține prin:

- asigurarea regimului și protecției adecvate a unei întreprinderi comerciale;
- organizarea lucrărilor de birou speciale, cu accent pe protejarea secretelor comerciale;
- activități de selecție și plasare a personalului;
- utilizarea pe scară largă a mijloacelor tehnice de securitate și protecție a informațiilor;
- activitate informational-analitică și detectivă amplă.

Complexitatea este realizată ca un set de măsuri juridice, organizaționale, inginerești și tehnice.

2. Actualitatea

Actualitatea presupune stabilirea sarcinilor de securitate integrate în primele etape ale dezvoltării sistemului de securitate pe baza analizei și previziunilor situației economice, a amenințărilor la adresa securității întreprinderii, precum și a dezvoltării unor măsuri eficiente pentru a preveni încălcarea intereselor legitime.

3. Continuitate

Se crede că atacatorii caută doar ocazia de a ocoli măsurile de protecție, recurgând la metode legale și ilegale.

4. Activitate

Este necesar să se protejeze interesele întreprinderii cu un grad suficient de perseverență, folosind pe scară largă manevra de către forțele și mijloacele de asigurare a securității și măsuri de protecție nestandardizate.

5. Legalitate

Principiul legalității implică dezvoltarea unui sistem de securitate bazat pe legislația națională în domeniul afacerilor, în informatizare și protecția informațiilor, în activități de securitate privată și alte reglementări de securitate, aprobate de organele guvernamentale în limita competenței lor, utilizând toate metodele permise de detectare și suprimare a infracțiunilor.

6. Justețe

Posibilitățile și mijloacele de protecție utilizate trebuie să fie realizate la nivelul actual de dezvoltare a științei și tehnologiei, justificate în ceea ce privește nivelul țintă de siguranță și să îndeplinească cerințele și standardele specificate.

7. Eficiența economică, rentabilitatea

Aceasta se referă la utilitatea economică și comparabilitatea posibilelor daune și costuri pentru asigurarea securității (criteriul „eficiență - cost”). În toate cazurile, costul unui sistem de securitate ar trebui să fie mai mic decât cantitatea de daune posibile cauzate de orice tip de amenințare.

8. Specializarea

Se presupune implicarea în dezvoltarea și implementarea măsurilor și mijloacelor de protecție a organizațiilor specializate, care sunt cele mai pregătite pentru un anumit tip de activitate de securitate, cu experiență practică și o licență de stat pentru dreptul de a furniza servicii în acest domeniu. Funcționarea mijloacelor tehnice și punerea în aplicare a măsurilor de securitate ar trebui să fie efectuate de specialiști profesioniști ai serviciului de securitate și ai structurilor de servicii ale întreprinderii.

9. Interacțiune și coordonare

Înseamnă punerea în aplicare a măsurilor de securitate pe baza unei relații clare între unitățile și serviciile relevante, organizațiile terțe specializate din acest domeniu, coordonarea eforturilor lor pentru atingerea obiectivelor stabilite, precum și cooperarea cu asociațiile interesate și interacțiunea cu organele guvernamentale și agențiile de aplicare a legii.

10. Perfecționarea

Prevede îmbunătățirea măsurilor și mijloacelor de protecție bazate pe propria experiență, apariția de noi mijloace tehnice, luând în considerare modificările în metodele și mijloacele de informații și spionaj industrial, cerințele de reglementare și tehnice, experiența internă și externă.

11. Centralizarea managementului

Acesta își asumă funcționarea independentă a sistemului de securitate în conformitate cu principii unice juridice, organizaționale, funcționale și metodologice și gestionarea centralizată a sistemului de securitate.

Întrebări pentru evaluare:

1. Care este modelul conceptual al securității geopolitice a statului?
2. Care este modelul conceptual al securității militare a statului?
3. Care sunt principalele amenințări la adresa securității economice a statului?
4. Care sunt principiile de organizare și funcționare a sistemului de securitate?

Lecția 6. RISCUL ÎN SITUAȚIILE DE URGENȚĂ SOCIALĂ

În primul capitol al cursului, în cadrul analizei principalelor probleme legate de securitatea vieții, s-a subliniat că asigurarea acesteia este o sarcină prioritară a întregii societăți, adică a individului, a societății și a statului. Trebuie amintit că nu există securitate absolută, deoarece există întotdeauna un risc restant. Pornind de la aceasta, securitatea ar trebui înțeleasă ca un astfel de nivel de pericol, încât, în acest stadiu al dezvoltării socioeconomice și științifico-tehnice a societății, poate fi „suportat”, adică, cu anumite rezerve și cu respectarea măsurilor de securitate, poate fi considerat acceptabil. Cu alte cuvinte, securitatea este un risc acceptabil, un risc în anumite limite, atunci când există, dar nu este fatal în ceea ce privește transformarea sa într-un pericol real.

Experiența socială arată că pericolele, de regulă, nu apar pe neașteptate. În majoritatea cazurilor, acestea sunt precedate de unele fenomene, evenimente, procese, care se numesc acumularea de factori de risc. Detectarea unor astfel de precursori, semne de pericol, analiza acestora și previziunea gradului de probabilitate a pericolului în sine, a momentului apariției acestuia, a direcției și posibilelor daune etc. sunt cele mai importante sarcini de diagnosticare a pericolelor.

Acest capitol definește esența conceptului de „risc” ca o categorie de securitate a vieții, ia în considerare indicatorii săi necesari pentru a identifica riscul în condițiile formării pericolelor de origine socială, precum și criteriile de risc acceptabil, dezvăluie caracteristicile procesului de gestionare a riscurilor în situații de urgență cu caracter social.

6.1. Riscul ca categorie a securității vieții

Risc acceptabil

Pericolele sociale, ca oricare altele, se formează ca urmare a acumulării de factori de risc. În acest sens, este recomandabil să aflăm ce este un risc, care sunt mecanismele de apariție a acestuia și cum afectează procesul de apariție și dezvoltare a pericolelor.

Conceptul de „risc” a fost utilizat pe scară largă în secolul al XIX-lea în dreptul economic, atunci când se caracterizau pericolele apărute în sfera economică. Din anii 1920, s-a mutat în sfera procesului decizional politic și în ultimul sfert al secolului al XX-lea, s-a dezvoltat un domeniu de cercetare care poate fi desemnat ca „*riscologie*”. La sfârșitul anilor 1980, sub auspiciile Academiei Suedeze de Științe, au început să fie publicate o serie de monografii „Risc și societate”, care investighează riscul în luarea deciziilor tehnologice, economice și politice și, cel mai important, interdependența dintre ele. În literatura științifică

contemporană, riscul este considerat ca un eveniment aleatoriu capabil să afecteze negativ capacitatea de a atinge obiectivul dorit.

S-a observat deja că practica publică oferă motive pentru a afirma că orice activitate umană este potențial periculoasă. Este imposibil să se obțină securitate absolută în orice fel de activitate. Această afirmație este o axiomă și are o semnificație teoretică și metodologică extrem de importantă, deoarece se poate concluziona că, în ciuda măsurilor de protecție luate, rămâne întotdeauna un risc restant.

În practica publică, există un risc individual și social.

Riscul individual caracterizează pericolul de anumit tip pentru o persoană - un individ. De exemplu, în Statele Unite, riscul individual general cu deznodământ fatal pe an este de 10-4, iar în Olanda, riscul individual de deces al unei persoane este de 10-6 pe an.

Riscul social (riscul pentru un grup social) este relația dintre frecvența evenimentelor și numărul de persoane afectate.

Vorbind despre risc, ca fenomen al vieții publice, nu se poate ignora un astfel de risc social ca riscul *politic*, care este înțeles ca un element inevitabil al unei decizii politice la orice nivel, constând în alegerea unei anumite linii de comportament sau de acțiune.

Sfera socială și politica formează un lanț de decizii suprapuse și conflictuale, care, desigur, este asociat cu un grad mai mare sau mai mic de risc. Luarea deciziilor (schimbarea poziției în evaluarea situației sau în cursul acțiunilor planificate și a celor realizate, în schimbarea priorităților etc.) este întotdeauna îndeplinită de subiectul politicii, cel mai adesea de către un lider politic. Și întrucât fiecare subiect evaluează, în maniera sa, lumea și locul său în ea, valorile sale morale, atitudinile ideologice și viziunea idealului social joacă un rol important în procesul decizional.

Deciziile politice sunt complicate de factori socioeconomici. Astfel, de exemplu, o politică de supraexploatare a unui strat social de către altul, într-o anumită țară, și a unei regiuni de către alta pe arena internațională, ar trebui considerată plină de riscuri nejustificate și, prin urmare, inacceptabilă. Crizele economice, procesele sociale de criză, revendicările naționaliste excesive, religioase, separatiste și de altă natură conțin o amenințare politică. Riscul nu este clar calculat. Dar chiar și în cele mai stabile țări occidentale, una dintre principalele dificultăți în luarea deciziilor politice este că acestea sunt concesionate elitei, în timp ce costurile riscului cad asupra maselor largi și chiar depășesc granițele țării sau ale regiunii. Pentru a evita acest lucru, este necesar să se consolideze controlul democratic și să se disperseze responsabilitatea în luarea deciziilor. Cei care iau și pun în aplicare decizii ar trebui

să aibă un nivel ridicat de educație, competență, implicare socială, civilizație, să se străduiască să evite euforia și diverse „fobii”, aventurism și prudență nejustificată.

Condițiile în care sunt realizate pericolele potențiale se numesc *cauze*. Motivele sunt caracterizate de o combinație de circumstanțe din cauza cărora pericolele se manifestă și cauzează anumite consecințe și daune nedorite. Cauzele și consecințele pericolului sunt principalele caracteristici ale unor astfel de evenimente ca accident, incendiu, precum și situații de urgență cu caracter social - revolte, conflicte sociopolitice, conflicte militare, războaie etc.

Triada „pericol - cauze - consecințe nedorite” este un proces logic de dezvoltare care transformă un potențial pericol în daune reale (consecințe). De regulă, acest proces include mai multe motive, deoarece unul și același pericol se poate transforma într-un eveniment din diferite motive. Căutarea cauzelor se află, de asemenea, la baza prezicerii localizării evenimentelor sociale nedorite.

Abordările tradiționale ale securității, în special la nivelul vieții de toate zilele, se bazează pe excluderea absolută a oricărui pericol. Anume așa se explică caracterul categoric al cerințelor față de tehnica securității, siguranța rutieră, combaterea incendiilor și apelurilor ce se conțin în reclame și broșuri despre securitate într-un anumit domeniu de activitate. Cu toate acestea, după cum arată practica publică, un astfel de concept nu este adecvat legilor vieții. Cerința de securitate absolută, în primul rând, este foarte vagă și, în al doilea rând, se poate transforma într-o tragedie pentru oameni, deoarece este imposibil să se asigure un risc zero în sistemele sociale existente.

Drept exemplu putem cita evenimentele tragice asociate actului terorist din Statele Unite în septembrie 2001. Până în acel moment, în ciuda unor cazuri individuale de terorism din țară, americanii credeau că, în acest sens, erau absolut în siguranță. Nici măcar nu bănuiau că sistemul lor de securitate nu avea putere împotriva unor astfel de acțiuni. Ei au considerat acțiunile teroriste din alte țări, în special din Rusia, din punctul de vedere al încălcării libertăților democratice și a drepturilor omului, precum și acțiunile conducerii ruse din Cecenia - ca fiind inadecvate amenințărilor la adresa securității sale. Tragedia din septembrie a schimbat radical modul în care americanii privesc terorismul. Ei au realizat că nu există teroriști buni - luptători pentru libertate și că orice manifestare a extremismului duce la consecințe imprevizibile.

Lumea modernă a respins conceptul de securitate absolută și a ajuns la *conceptul de risc acceptabil*, adică tendința spre o astfel de securitate, pe care, într-o anumită situație socioeconomică și științifico-tehnică, societatea o acceptă.

Percepția publică a riscurilor, amenințărilor și pericolelor este extrem de subiectivă. Oamenii, de regulă, reacționează brusc și emoțional la evenimente rare, senzaționale, însoțite de un număr mare de victime (scufundarea navei cu energie nucleară Kursk, atacurile teroriste din septembrie 2001 din Statele Unite etc.). În același timp, unele evenimente frecvente care duc la moartea câtorva sau a unor grupuri mici de oameni nu provoacă o atitudine atât de emoțională. În ciuda faptului că în Rusia mor 40-50 de oameni în fiecare zi la locul de muncă, iar în întreaga țară mor peste 1000 de oameni pe zi din cauza diferitelor pericole, acest lucru nu impresionează publicul larg la fel de mult ca moartea a 5-10 persoane într-un accident sau un conflict. Și oamenii se adaptează la astfel de pierderi foarte repede. Când, la o lună după tragedia americană, un avion rus a fost doborât în regiunea Mării Negre de către armata ucraineană, evenimentul nu a agitat în mod deosebit opinia publică, nici în Rusia, nici în străinătate. Această circumstanță trebuie luată în considerare la evaluarea riscului acceptabil.

Un risc acceptabil este un compromis între nivelul de securitate și capacitatea de a-l atinge. Dar trebuie amintit că posibilitățile economice, sociopolitice, științifice și tehnice pentru îmbunătățirea securității sistemelor sociale moderne nu sunt nelimitate. Cheltuielile, de exemplu fonduri excesive pentru îmbunătățirea securității politice și militare, pot provoca daune grave sferei sociale, în special reducând eficacitatea asistenței medicale, protecția socială a populației și sistemul educațional. Pe măsură ce cresc costurile securității militare și politice, crește și riscul social, ceea ce poate fi văzut în exemplul URSS din anii 1980.

Cercetările moderne arată că riscul acceptabil este de 2-3 ori „mai strict” decât cel real. În consecință, conceptul de risc acceptabil are drept scop direct protejarea indivizilor și a societății în ansamblu. El se află la baza diagnosticării pericolelor - definirea și măsurarea riscurilor.

Procedura de *determinare a riscului* este foarte aproximativă. În prezent, există patru abordări metodologice pentru determinarea riscului:

- *inginerie*, bazată pe statistici, calculul frecvențelor, analiza probabilă a siguranței, construirea „copacilor de pericol”;
- *model*, bazat pe construirea de modele ale impactului factorilor nocivi asupra unui individ sau a unui grup social, profesional etc.;
- *expert*, atunci când probabilitatea evenimentelor este determinată pe baza unui sondaj realizat de specialiști cu experiență, adică experți;
- *sociologic*, pe baza unui sondaj al populației.

Pentru a compara riscurile și beneficiile, unii experți sugerează introducerea echivalentului economic al vieții umane. Cu toate acestea, această abordare provoacă adesea

obiecții ca fiind neetic, deoarece, potrivit oponenților săi, tranzacțiile financiare din jurul vieții unei persoane sunt inacceptabile. Dar, în practică (în medicină, în lucrări de salvare, evaluarea unei locuințe din punctul de vedere al adecvării acesteia la trai etc.), o astfel de evaluare apare inevitabil tocmai de dragul siguranței oamenilor, pentru a afla câți bani trebuie să fie cheltuiți pentru a salva o viață de om. Conform estimărilor cercetătorilor străini, viața umană este estimată de la 650 mii la 7 milioane de dolari SUA.

Pentru a *măsura riscurile* în sfera socială, se folosește și un sistem de indicatori cu ajutorul cărora este posibil să se determine nu numai valorile pragului cantitativ, ci și calitativ ale riscului. *Indicatori* sunt numiți, de obicei, evenimente, procese, manifestări, informații, efecte care permit detectarea, din timp, a pericolelor, natura lor, sursele, direcția, scara și posibila sincronizare a debutului. Acestea sunt, în esență, semne, simptome, semnale de pericol și caracteristicile lor calitative.

La *indicatorii obiectivi* pot fi atribuite rezultatele măsurării gradului de poluare a mediului înconjurător, evaluarea statistică a stării și a tendințelor de modificări cantitative și calitative ale parametrilor criminalității, ai comportamentului deviant (alcoolism, dependența de droguri, sinucidere ș.a.m.d.), care sunt obținute în centre de cercetare și dezvoltare și în alte instituții și organizații publice și sociale.

La *indicatorii subiectivi* se referă informațiile generalizate despre discursurile și reprezentațiile indivizilor, grupurilor sociale și ale societății în ansamblu cu privire la orice activitate și rezultatele acesteia. Indicatorii subiectivi sunt o reflectare a pericolelor și amenințărilor reale în mintea oamenilor și a diferitelor comunități. Indicatorii sociologici dețin un loc special printre acestea.

Trebuie remarcat faptul că indicatorii obiectivi și subiectivi se pot contrazice reciproc din cauza erorilor de evaluare a proceselor, a dezinformării și dezorientării din partea grupurilor sau statele rivale.

Diagnosticul pericolelor și amenințărilor are o serie de caracteristici:

- adepții lor observați adesea nu provoacă alarmă;
- oamenii percep pericolele și amenințările în mod diferit;
- fiecare tip de pericol își are propriile semne specifice, adesea individuale;
- un set de semne ale unui sau altui pericol se manifestă pe măsură ce se dezvoltă de la o etapă la alta - de la apariție până la transformarea într-o amenințare directă.

Urmărirea, analiza și compararea pericolelor și amenințărilor vor permite a observa dinamica dezvoltării lor, a le prezenta sub formă de grafice, tabele, diagrame etc. O astfel de

prezentare vizuală se numește *indicator*. Indicatori pot fi și dispozitive care înregistrează vizual și sonor apariția semnelor de pericol iminent.

Indicatorii tehnici de pericol sunt utilizați cel mai mult în domeniul afacerilor militare, în menținerea legii și a ordinii și în combaterea criminalității, al medicinei și în alte domenii de securitate. Acest lucru se datorează nu numai faptului că în aceste zone pericolele se pretează unei identificări tehnice mai ușoare, ci și faptului că aici este amenințată existența unor mase imense de oameni. Prin urmare, indicatorii tehnici sunt studiați și diagnosticați mai amănunțit.

Tabelele și graficele speciale care reflectă nivelul veniturilor și al vieții diferitelor segmente ale populației pot fi indicatori ai unei agravări periculoase a relațiilor socioeconomice și politice, ai tensiunii din cauza distribuției neloiale a bogăției sociale, care reprezintă un puternic impuls pentru confruntarea internă, forme de luptă periculoase pentru societate. De exemplu, putem oferi datele generalizate ale indicatorilor extrem de critici prezentați mai jos.

Masa. Valori extrem de critice ale indicatorilor securității de stat

Utilizarea acestor indicatori este extrem de importantă pentru evaluarea stării principalelor tipuri de securitate în diferite sfere ale vieții publice și, în special, pentru evaluarea securității vieții, a bunăstării și a drepturilor omului. Acești indicatori permit stabilirea valorilor-limită ale nivelurilor de securitate și, prin urmare, a gradului de risc în rezolvarea unei anumite probleme sociale.

Imperfecțiunea teoriei și metodologiei de analiză a proceselor dinamice ale dezvoltării societății îi obligă pe cercetători să ia în considerare întregul set de fapte și fenomene, pentru a acoperi numărul maxim posibil de variabile. Pentru a evalua starea și reglementarea problemelor de securitate, este necesar să se asigure posibilitatea observării, analizei relațiilor cauză-efect. De aceea, este necesar să se determine poziția inițială (nivelul cantității sau nivelul calității), care are menirea de a asigura adecvarea reflectării indicatorilor realității obiective, starea și tendințele de dezvoltare a sectorului de securitate, cu alte cuvinte, pentru a identifica *criteriile* prin care se poate evalua calitatea obiectului și eficiența proceselor, precum și siguranța acestora în termeni de risc acceptabil.

În prezent, în sfera socială, un astfel de criteriu este indicele dezvoltării umane. Ghidată de aceasta, ONU determină țările în care sunt create cele mai bune condiții de viață. IDU constă din trei parametri: speranța de viață (după care se evaluează nivelul asistenței medicale), nivelul educațional (procentul persoanelor cu studii primare, secundare și superioare) și PIB pe cap de locuitor (după care se apreciază nivelul de trai). Aceste criterii

permit nu numai determinarea IDU, ci și caracterizează nivelul de securitate și, prin urmare, nivelul acceptabil de risc al unei persoane și al societății în care trăiește și operează. Prezența acestor criterii este o dovadă clară că securitatea și nivelul de risc acceptabil pot fi măsurate și, prin urmare, gestionate.

Contradicția și dinamismul caracteristice proceselor sociale moderne, agravarea bruscă a situației ecologice, creșterea fluxului de informații cu privire la problemele integrate de securitate pun, în termeni practici, sarcinile de gestionare a proceselor de securitate a vieții, inclusiv la nivelul gestionării riscurilor în situații excepționale.

6.2. Gestionarea riscurilor sociale în cazând

Experiența mondială acumulată în rezolvarea problemei de securitate, analiza stării sale reale și prognozele pentru viitor arată că gestionarea riscurilor de urgență a devenit în mod justificat o componentă importantă a politicii de stat în domeniul dezvoltării durabile și al securității naționale atât a unor state luate aparte, cât și a întregii comunități internaționale, precum și a garantării securității vieții populației.

Acest lucru se datorează *unor factori obiectivi* bine definiți. În primul rând, situațiile de urgență, consecințele lor socioeconomice, atât în prezent, cât și în viitorul previzibil, reprezintă o amenințare serioasă pentru interesele naționale ale majorității statelor și ale civilizației umane în general, dacă nu se iau măsuri eficiente și specifice pentru a le reduce riscul. În al doilea rând, problema gestionării riscurilor de urgență este destul de complexă și polivalentă. Pentru a gestiona riscurile, sunt necesare nu numai cunoștințe din multe ramuri ale științei și tehnologiei, ci și experiență reală, practică.

Alegerea celor mai prioritare și eficiente măsuri și acțiuni care vizează reducerea riscurilor de urgență este principalul obiectiv al politicii și practicii statului în domeniul securității vieții.

Riscul unei urgențe de natură socială în sens larg este probabilitatea unui dezastru natural, a unui dezastru provocat de om sau ecologic, a unui cataclism sociopolitic (război, revoluție, conflict interetnic sau interconfesional etc.) și daunele pe care le pot provoca indivizilor, societății și statului. Acest risc constă în determinarea indicatorilor cantitativi și calitativi așteptați în legătură cu pericolul specific acestui fenomen: numărul de decese și vătămări, gradul de daune materiale și morale, inclusiv ca urmare a recesiunii activității economice.

Evaluarea riscului este exprimată ca o scală care reprezintă numeric pierderile într-o anumită zonă de urgență într-o anumită perioadă de timp. *Gestionarea riscurilor în caz de*

urgență socială ar trebui să includă atât o evaluare a dimensiunii unui risc specific, cât și o evaluare a gradului riscului pentru un individ, societate și stat. Prin urmare, procesul de gestionare a riscurilor de urgență are două laturi, care sunt denumite în mod convențional evaluări cantitative (obiective) și calitative (subiective).

O evaluare cantitativă (obiectivă) a riscului de urgență necesită determinarea „cantității” de risc pe baza datelor disponibile și înțelegerea complexității proceselor, a situațiilor și a posibilelor consecințe.

O evaluare calitativă (subiectivă) a riscului dat este evaluarea riscului de către societate, adică, viziunea societății asupra pericolului care o amenință și ideile sale despre ceea ce trebuie făcut.

Pe baza acestui fapt, prima etapă a managementului riscului de urgență este calcularea riscului probabil, a doua este evaluarea sa calitativă, formarea unei păreri despre seriozitatea, importanța și semnificația sa pentru societate. Adesea, evaluarea publică a riscului unei urgențe se face sub influența riscurilor cărora oamenii au trebuit să le facă față în viața lor de zi cu zi, precum și a gravității pericolelor și a consecințelor acestora.

În practică, gestionarea riscurilor în caz de urgență socială se reduce la creșterea nivelului de securitate socială. Securitatea societății este, în primul rând, absența pericolelor și amenințărilor în limitele unui anumit risc acceptabil pentru societate, în al doilea rând, un grad suficient de rezistență la acestea, adică prezența unei anumite imunități și, în al treilea rând, capacitatea și disponibilitatea de a se apăra de aceste pericole și amenințări, de a le elimina, de a restabili starea de bine. În acest sens, pentru a spori nivelul de securitate în sfera socială, este necesar să se asigure:

- îmbunătățirea sistemului social și a obiectelor acestuia (structuri, instituții, organizații, relațiile dintre acestea, politică etc.);
- instruirea personalului capabil să lucreze în mod eficient și intenționat la rezolvarea acestei probleme;
- capacitatea și disponibilitatea structurilor sociale și a personalului de a elimina consecințele situațiilor de urgență.

Managementul riscurilor deschide oportunități principial noi pentru îmbunătățirea securității societății. Metodele economice de gestionare a riscurilor se adaugă celor politice, organizaționale, administrative, tehnice. Acestea din urmă includ: asigurări, compensații bănești pentru daune, plăți pentru risc etc. Mulți experți consideră că este oportun să se introducă în mod legislativ cote pentru risc. Cu toate acestea, sunt mulți și cei care cred că măsurile preventive de evitare a riscurilor, care se reduc la asigurări, au încetat să mai fie

eficiente. Simțul fals al securității - „totul este asigurat” - a devenit periculos în sine, deoarece, în primul rând, personalului îi pasă mai puțin de consecințele riscului și, în al doilea rând, chiar și o poliță de asigurare completă nu acoperă cheltuielile „ascunse”, care sunt inevitabile în condițiile unei concurențe acerbe pe piață.

Odată cu dezvoltarea socioeconomică, științifică și tehnologică, societatea acordă o importanță tot mai mare reducerii riscurilor de urgență. Pe de o parte, acest lucru se datorează faptului că crește probabilitatea de accidente, catastrofe, conflicte armate cu utilizarea armelor de distrugere în masă etc. Pe de altă parte, pe măsură ce societatea se dezvoltă, ea devine mai bogată și este capabilă să investească mai multe fonduri în programele sale de apărare, care sunt unul dintre cele mai importante elemente de prevenire și pregătire pentru diferite tipuri de urgențe, inclusiv cele de origine socială.

Sunt necesare date sigure pentru a calcula riscul. Prin urmare, elaborarea minuțioasă a bazei de date și implementarea acestora reprezintă una dintre cele mai importante sarcini de gestionare a riscului de urgență socială la toate nivelurile.

Gestionarea riscului de dezastru se bazează pe o **metodologie de comparare a cheltuielilor și beneficiilor** reducerii riscurilor, care presupune următoarea succesiune a studierii pericolelor.

Etapa I. *Analiza preliminară a pericolului*, care cuprinde:

- identificarea sursei de pericol;
- identificarea părților din sistemul social care pot provoca aceste pericole;
- introducerea restricțiilor privind analiza, adică eliminarea pericolelor care nu vor fi studiate, deoarece acestea nu sunt legate de urgența investigată.

În această etapă, se conturează situația de risc din sfera socială, se studiază statisticile accidentelor, dezastrilor și urgențelor și se identifică cele mai vulnerabile locuri. În calitate de exemplu poate fi citată analiza situației pentru a asigura protecția unei întreprinderi private împotriva riscurilor politice dintr-o țară sau regiune. Această analiză presupune:

- studierea țării sau regiunii, a situației politice din acestea, a liderilor partidului de guvernământ și a opoziției;
- analiza preliminară a riscurilor politice, precum și analiza continuă a unei astfel de analize după stabilirea unei relații de afaceri cu cineva pentru a avea informații actuale despre amploarea și tipul riscului;
- aflarea oportunităților de a stabili contacte mai strânse cu reprezentanții autorităților și cu opoziția;

- determinarea procedurii de numire a personalului (personalul din populația locală nu trebuie angajat pentru funcții-cheie);

- întocmirea unei liste de componente dificil de produs la nivel local (acestea ar trebui importate din țara sau regiunea în care se află compania-mamă);

- stabilirea unor metode optime de schimb (transfer) al monedei locale.

Etapa a II-a. *Identificarea secvenței de pericole* care poate provoca o urgență socială. De exemplu, apariția dificultăților legate de hrană, inflație ridicată, șomaj, tensiune socială, ciocniri din motive interetnice, manifestări ale extremismului religios etc. Toate aceste pericole sunt precursorii de conflict social acut și o posibilă urgență (conflict armat sau război).

Etapa a III-a. *Analiza consecințelor situațiilor de urgență*. Aici este necesar să înțelegem în mod clar ce pierderi poate suferi acea sau altă structură socială în caz de urgență (revoluție, război civil, conflict interetnic regional etc.). În această etapă, activitățile de gestionare a riscurilor necesită cheltuieli financiare semnificative. Din punct de vedere practic, cel mai bine este să începem cu cazuri catastrofale și apoi să extindem studiul, trecând treptat la cazuri cu consecințe mai puțin semnificative. Dacă vorbim despre o întreprindere privată, atunci pericolele pot fi de următoarea natură: confiscarea bruscă sau treptată (naționalizare) a proprietății, o schimbare a situației valutare (interzicerea schimbului de monedă locală pentru moneda convertibilă sau transferul de valută în străinătate), introducerea unor taxe discriminatorii, restricții de preț și introducerea controlului asupra bunurilor fabricate, amenințări la adresa personalului și răpirea angajaților-cheie etc.

În prezent, experții în securitate, atât oamenii de știință, cât și practicienii, consideră că, pentru a îmbunătăți eficiența gestionării riscurilor de urgență, este necesar să se accelereze rezolvarea unui număr de probleme urgente. Printre acestea, cele mai importante sunt următoarele:

- elaborarea și adoptarea unei strategii de stat pentru reducerea riscurilor de urgență, pe baza unui cadru legislativ și de reglementare bazat științific;

- îmbunătățirea contabilității statistice pentru situații de urgență cu caracter natural, tehnogen și social, elaborarea unor metode moderne de evaluare a riscurilor asociate cu pericolele naturale și tehnogene și aplicarea acestora în previziunea amenințărilor sociale;

- formarea unui sistem de gestionare a riscurilor de urgență, inclusiv prevenirea unor situații similare și răspunsul prompt la acestea;

- dezvoltarea bazelor metodologice pentru planificarea strategică și operațională a măsurilor de reducere a riscurilor de urgență;

- dezvoltarea sistemelor de monitorizare complexă a riscurilor de urgență, în special a elementelor și structurilor sale în entitățile constitutive ale Republicii Moldova și în municipalități;

- convergența sistemelor de prevenire și eliminare a situațiilor de urgență și apărare civilă cu posibila lor integrare ulterioară într-un sistem unic de protecție civilă de stat, precum și crearea unui sistem de organizații și formațiuni publice de salvare;

- îmbunătățirea în continuare a politicii de stat pentru păstrarea și dezvoltarea potențialului existent al apărării civile și a bazei sale materiale și tehnice, inclusiv crearea de rezerve în caz de urgență în timp de pace și în timp de război;

- implementarea unor măsuri eficiente pentru îmbunătățirea formării specialiștilor și a populației în domeniul apărării civile și prevenirii și eliminării situațiilor de urgență și formarea unei culturi de siguranță în masă în rândul populației țării;

- dezvoltarea și îmbunătățirea cadrului normativ și metodologic pentru asigurarea și reasigurarea riscurilor de urgență;

- generalizarea și diseminarea experienței comunității mondiale în gestionarea riscurilor.

Aplicarea *teoriei gestionării riscurilor* poate oferi o anumită asistență în asigurarea securității complexe. Metodele sale permit evaluarea diferitelor riscuri care amenință o persoană și o societate, calcularea costurilor raționale necesare pentru a le reduce la o valoare acceptabilă. Criteriul cheltuielilor optime constă în reducerea maximă a riscului total care poate fi atins la un anumit nivel al vieții societății.

Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că această abordare este posibilă numai într-o societate sănătoasă din punct de vedere social și în timp de pace. Într-o societate destabilizată (cu o amenințare de război, în condiții de conflicte și revoluții sociale acute, criminalizare a societății, dezastre naturale și alte circumstanțe de forță majoră), este recomandabil să se utilizeze alte abordări și criterii pentru a asigura securitatea și a rezolva problema riscului acceptabil.

În prezent, cel mai eficient mod de gestionare a riscurilor este *simularea proceselor de apariție a pericolelor și amenințărilor, dezvoltarea acestora, escaladarea în situații de urgență și eliminarea acestora*. Studiul pericolelor prin modele, care sunt înțelese ca analogi (scheme matematice, fizice, computerizate etc.) ale obiectelor studiate, în unele cazuri este singurul posibil, de exemplu, atunci când se determină consecințele unui război, în special o catastrofă nucleară, naturală, provocată de om, o situație criminală etc. Rezultatele dezvoltării și cercetării modelului conform anumitor criterii se aplică proceselor originale sau reale.

Posibilitatea de a transfera rezultatele obținute în timpul construcției studiului asupra originalului se bazează pe faptul că modelul, într-un anumit sens, reflectă (reproduce) unele dintre laturile și proprietățile sale. Trebuie avut în vedere faptul că un model este întotdeauna doar o copie simplificată a unor proprietăți ale originalului și este important să nu depășim limitele admise ale unor astfel de simplificări.

Modelele pot fi statice, reflectând structura, relațiile și starea pericolelor; dinamice simple, caracterizând schimbările calitative; dinamice complexe, reflectând schimbări calitative și cantitative (salturi și evoluția lor).

La ora actuală, datorită introducerii pe scară largă a echipamentelor video în viața de zi cu zi, modelarea de urgență este posibilă cu ajutorul *filmelor video* pe tema dezastrelor sociale. Acestea ajută la înțelegerea temeinică a unei anumite situații critice afișate pe ecran. Cu toate acestea, trebuie avut în vedere faptul că autorii videoclipurilor sunt, de regulă, reporteri profesioniști, care pot fi sub influența unor simpatii și antipatii.

Tehnologia computerelor oferă astăzi oportunități uriașe pentru modelare. Există mai multe tipuri de *sisteme informaționale* cu ajutorul cărora sunt modelate procesele studiate, inclusiv pericolele și amenințările potențiale. Sistemele *factologice* sunt un mecanism de colectare, acumulare și generalizare a factorilor de pericol. Stocarea informațiilor despre anumite procese periculoase în momente diferite face posibilă identificarea tendințelor, schimbărilor, dezvoltarea unor schimbări pozitive și anularea sau slăbirea fenomenelor (proceselor) negative. Astfel de sisteme îndeplinesc funcții de diagnostic, permițând un set de anumite semne și modificările acestora pentru a judeca starea proceselor studiate, oferind elaborarea de recomandări pentru predicția și controlul acestora.

Sistemele informatice de *interpretare* au devenit răspândite, permițând, în anumite condiții și o interpretare dată a cunoștințelor, să dezvăluie cele mai rezonabile și probabile stări ale fenomenelor periculoase. Calculatorul acționează aici ca un instrument al sistemului mental, ceea ce face posibilă combinarea în diferite moduri a condițiilor, stării proceselor și a cunoștințelor inițiale, astfel încât anumite concluzii sau propriile opinii să fie în concordanță cu setul maxim de fapte disponibile.

În modelare, sistemele informatice *expert* care joacă rolul de consultanți sunt, de asemenea, utilizate pe scară largă. În aceste sisteme, cunoștințele setului sunt puse în memorie, iar banca de date a experților este actualizată permanent. Mașina generalizează aceste cunoștințe și le pune într-o anumită ordine logică. Calculatorul analizează sarcina introdusă în acesta din punctul de vedere al celor mai sigure cunoștințe și oferă răspunsul optim. În virtutea capacităților lor practic nelimitate, sistemele expert aduc la un nivel calitativ

nou studiul procesului de viață al tuturor elementelor naturii, tehnologiei și societății și gestionarea lor.

Recent, oamenii de știință din multe țări au dezvoltat *metode de modelare matematică neliniară* pentru a studia cele mai complexe și importante procese ale apariției și dezvoltării pericolelor și amenințărilor sociopolitice, spirituale, morale și militare. Cu toate acestea, procesul dat este lent și contradictoriu. Unii cercetători consideră că calculele matematice ale probabilității fenomenelor și proceselor sociale sunt imposibile. Alții, din contra, demonstrează abilitatea de a studia pericolele și amenințările folosind modele matematice și sisteme informatice.

Modelarea pericolelor și a amenințărilor în viitor, fără îndoială, va contribui la asigurarea diagnosticării mai precise a proceselor care se dezvoltă în natură și societate, identificarea gradului de risc al urgențelor, creșterea eficacității măsurilor preventive pentru a asigura securitatea integrată și reducerea semnificativă a cheltuielilor financiare pentru prevenirea dezastrelor naturale și a celor provocate de om, a conflictelor sociale, precum și a victimelor umane și a pierderilor materiale cauzate de acestea.

Concluzii

Experiența socială arată că securitatea este un risc acceptabil care există, dar nu este fatal în ceea ce privește transformarea sa într-un pericol real. Pericolele nu apar de obicei în mod neașteptat. Acestea sunt precedate de acumularea de factori de risc. Detectarea, analiza acestor factori, prognozarea cu ajutorul lor a gradului de probabilitate a pericolului în sine, momentul producerii acestuia, direcția, posibilele daune etc. sunt cele mai importante sarcini în diagnosticul pericolului și amenințărilor. El include definirea indicilor și a indicatorilor pentru măsurarea riscului, identificarea criteriilor pericolelor și amenințărilor, precum și valorile de limită ale acestora din punctual de vedere al riscului acceptabil pentru sistemul social.

Experiența mondială acumulată în rezolvarea problemelor de gestionare a riscurilor de urgență, analiza stării reale și prognozele arată că această problemă a devenit, în mod justificat, o componentă importantă a politicii de stat în domeniul dezvoltării durabile a securității naționale și a securității comunității internaționale în întregime. Diagnosticul pericolelor, cunoașterea factorilor de risc, capacitatea de a le prevedea sunt componente importante ale pregătirii unui specialist în domeniul siguranței, inclusiv a unui profesor de siguranță a vieții.

Întrebări pentru evaluare:

1. Ce este riscul?
2. Ce tipuri de risc cunoașteți?
3. Ce este riscul social?
4. Descrieți conceptul de „risc politic”.
5. Ce înseamnă riscul acceptabil?
6. Descrieți abordările metodologice ale procedurii de determinare a riscului.
7. Care sunt indicii și indicatorii de pericole și amenințări?
8. Numiți caracteristicile diagnosticării pericolelor și amenințărilor.
9. Care sunt criteriile pentru pericole și amenințări?
10. Care este riscul unei urgențe sociale?
11. Cum pot fi gestionate riscurile de urgență socială?
12. Descrieți etapele gestionării riscurilor de urgență.
13. Ce probleme trebuie rezolvate pentru a îmbunătăți eficiența gestionării riscurilor de urgență?
14. Ce este modelarea de urgență socială?

Lecția 7. MODEL TEORETIC DE PERSONALITATE CU COMPORTAMENT INOFENSIV

Scopul principal al activității pedagogice a unui profesor de siguranță a vieții este formarea și dezvoltarea unei personalități cu comportament de tip inofensiv (PCTI). La școală se desfășoară pregătirea de bază a copilului pentru activități de viață independentă în cadrul societății și al statului. Pentru a reuși în procesul de instruire și educație, precum și pentru a putea prezice rezultatele acestuia, un profesor SV trebuie să înțeleagă clar ce vrea să formeze. Ce este inclus în conceptul de „persoană cu un comportament inofensiv”? Conținutul său este determinat de capacitățile și abilitățile unei persoane de a satisface nevoile de realizare de sine, autodeterminare, autoafirmare, independență și stimă de sine, ceea ce constituie nucleul personalității. La această formulare, am adăuga - o persoană care este inofensivă pentru alții.

Diferite persoane posedă în măsură diferită calități ale PCTI. Acest lucru depinde în mare măsură de abilitățile lor înnăscute, dar condițiile existenței umane în societate, precum și educația și instruirea, își au, de asemenea, rolul lor. În acest capitol, PCTI este considerată sub două aspecte - psihofiziologic și social, sunt determinate componentele conținutului unui astfel de comportament și condițiile psihologo-pedagogice ale formării sale.

7.1. Omul în societate

O persoană, în virtutea naturii sale, se bucură de realizarea programelor înnăscute și a capacităților genetice. Sensul existenței sale constă în realizarea de sine. Prin urmare, cea mai mare valoare a unei societăți civilizate este libertatea individuală, care nu constrânge libertatea altora.

Comunitatea umană, ca sistem biosocial, poate funcționa constant în două moduri: constructiv și distructiv.

Regimul constructiv presupune realizarea unui echilibru stabil de regulatori biologici (comportamente înnăscute) și sociali (norme legale). El este rezultatul dezvoltării conștiinței și al îmbunătățirii normelor culturale. O societate civilizată se caracterizează prin *valori și norme de comportament social* dezvoltate în mod deliberat:

- recunoașterea valorii intelectului și a dotărilor naturale;
- recunoașterea valorii profesionalismului și a educației;
- recunoașterea valorii unei personalități și a drepturilor acesteia;
- recunoașterea inviolabilității proprietății private;
- respectarea legii;
- respectarea intereselor altora și capacitatea de a face compromisuri;

- onestitate și obligativitate;
- prudență și spirit de economie.

Regimul distructiv se caracterizează printr-o slăbire a influenței regulatorilor sociali și a dominanței active a celor biologici.

Societatea de astăzi a atins un stadiu de dezvoltare în care comunicarea dintre oameni joacă un rol decisiv în realizarea intereselor personale. Unul dintre tipurile de pericol social este așa-numitul *comportament distructiv* care dăunează unei persoane și societății în ansamblu. Se disting următoarele tipuri ale unui astfel de comportament:

- *aditiv* - dorința de a scăpa de realitate prin schimbarea stării psihologice cu ajutorul substanțelor narcotizante;
- *antisocial* - ilegal, neconform cu etica și normele morale ale societății moderne;
- *sinucigaș* – o tendință de sinucidere, care este cauzată de mai mulți factori: izolare de societate, neajutorare (fizică, legală, intelectuală), lipsa de credință în viitor, pierderea propriei independențe;
- *conformist* - aderarea la punctele de vedere oficiale, oportunism ;
- *narcisist* - autoadmirare, sensibilitate sporită la aprecierile altor persoane, din cauza aceasta lipsă de simpatie față de ele, față de tot ce le înconjoară;
- *fanatic* - aderare oarbă la orice idee;
- *autist* - dificultate în contactele sociale, izolarea de realitate;
- *deviant* – care nu corespunde normelor sociale și morale.

Motivele comportamentului distructiv includ:

- sentimentul unei stări incomode în societate (dificultăți în relațiile cu membrii familiei, certuri minore, tot felul de eșecuri etc.);
- o creștere a numărului de evenimente care sunt de mare importanță pentru o anumită persoană și care îi afectează siguranța;
- modificări ale situației de mediu, o creștere a fluxului de informații contradictorii și ambigue;
- nevoia de a lua decizii vitale deja la o vârstă fragedă (la vârsta școlară).

Numeroase studii sociopsihologice au arătat că, în prezent, persoanele cu trăsături de personalitate ale tipului de comportament periculos sunt cele mai frecvente. Ele se caracterizează printr-o manifestare conștientă sau inconștientă a agresivității. Această agresiune le dăunează, în primul rând, sănătății lor și creează situații periculoase pentru oameni, dar, în cele din urmă, dăunează întregii societăți și mediului natural, perturbă echilibrul ecologic și echilibrul energetic. Predominanța unor astfel de indivizi în societate

duce la o creștere fără precedent a diverselor tipuri de amenințări la adresa întregii omeniri. Acest lucru se datorează „bulgărului de zăpadă” al acțiunilor agresive generate reciproc de oameni. Confruntarea interpersonală în societate contribuie la creșterea tensiunii psihologice în toate sferele vieții și la creșterea incidenței populației.

În plus, există două procese planetare asociate cu managementul naturii iraționale și cu tipul de reproducere a populației. Acestea sunt crize ambientale și demografice. Anume acum a sosit momentul implementării ideii seculare de sinteză a cunoștințelor umane generale și a experienței umane universale, care, datorită combinației bogăției interioare a culturilor naționale, a religiei și a tipurilor de conștientizare de sine, permite dezvoltarea unei perspective calitativ noi a ceea ce se întâmplă.

W. Ostwald privea, ca pe un criteriu al progresului social, „*imperativul energetic*” „*Nu irosi energia, folosește-o*”. Esența acestui postulat este adaptarea procesului de transformare a energiei, existent în natură, la obiectivele umane. Pentru dezvoltarea armonioasă a societății și a omului, este fundamental important să realizăm ideea lui F. Engels că *dezvoltarea liberă a fiecărui individ este o condiție pentru libera dezvoltare a tuturor*. Aceasta este una dintre ideile-cheie în dimensiunea umană a securității. În acest sens, trebuie remarcat faptul că dezvoltarea liberă a unei persoane este posibilă numai dacă își dă seama de nevoia de autoîmbunătățire spirituală și fizică, iar pentru dezvoltarea comunității umane, ca un sistem determinat, este necesară dezvoltarea liberă a fiecăruia dintre elementele sale (diverse grupuri sociale, organizații, state).

7.2. Personalități tipologice de comportament sigur

Caracteristicile tipologice ale PCTI includ motive de comportament, obiective și metode de activitate.

Motive: colectiviste, care încurajează o persoană-cetățean să trăiască în tradițiile de asistență reciprocă, excluzând dobândirea unui câștig profitând de dificultăți, slăbiciunea oamenilor din jur și care admit atitudini de pradă față de natură.

Obiective speciale: producerea constantă a potențialului pentru siguranța existenței umane (inclusiv a sinelui), a naturii și a societății.

Metode de activitate: minimizarea amenințărilor interne făcute (conștient sau inconștient) sie însuși și prevenirea (restricționarea) activității care conține un pericol pentru oameni și mediu.

Pe baza cerințelor impuse oamenilor de către mediu (natură, societate), se pot distinge *principalele caracteristici ale PCTI:*

- motive de comportament altruiste, sociale și colectiviste;
- respect pentru lumea înconjurătoare;
- cunoașterea noțiunilor de bază în toate domeniile de garantare a unei vieți sigure;
- anticiparea pericolelor care afectează oamenii;
- abilități organizatorice în viața personală și colectivă în siguranță;
- disponibilitatea abilităților juridice și fizice pentru a proteja natura, oamenii, pe sine însuși de amenințările care provin din surse externe și de la propria persoană.

Există *următoarele condiții (criterii) pentru formarea PCTI*:

- conștientizarea unității naturii și a omului în termeni energetici și înțelegerea de către fiecare a rolului lor în garantarea unei vieți sigure pe planetă, în țară, în echipă, în familie;
- stăpânirea abilităților practice de comportament în situații de interacțiune cu oamenii și natura;
- capacitatea de a utiliza resursele proprii pentru o existență sigură în viața de zi cu zi și în condiții extreme.

Astfel, conceptul de „personalitate de tip inofensiv” denotă capacitatea unei persoane de a asigura realizarea de sine în lumea înconjurătoare. Această abilitate se bazează pe anumite atitudini motivaționale, calități volitive ale individului și îi afectează sfera emoțională și intelectuală. În plus, condiția pentru un comportament sigur este competența în asigurarea securității politice, juridice, sociale, morale, fizice și de altă natură.

7.3. Caracteristici psihofiziologice ale personalității cu comportament inofensiv

Principala caracteristică psihofiziologică a PCTI este activitatea adecvată inofensivă a creierului uman pentru cei din jur. Psihicul oricărui individ este una dintre formele activității reflexive a creierului. Activitatea mentală este cel mai înalt nivel de funcționare a creierului, caracteristica sa specifică este reflectarea realității sub formă de imagini, concepte, experiențe emoționale și impulsuri volitive de activitate. Orice activitate cognitivă și emoțională, adică reglarea volitivă a comportamentului personalității, are o bază neurofiziologică și presupune procesele corespunzătoare din sistemul nervos uman.

Pentru un profesor de SV, este necesar și important să înțeleagă că activitatea creierului în general, inclusiv activitatea sa psihică, este de natură reflexă. Calitățile PCTI care caracterizează starea persoanelor aflate în criză sau în situații extreme, în procesul de interacțiune cu mediul, comunicarea cu alte persoane etc., sunt determinate de procesele neurofiziologice corespunzătoare și de proprietățile sistemului nervos uman care asigură securitatea vieții. În această privință, învățătura lui I.P. Pavlov despre fiziologia activității

nervoase superioare este de o importanță deosebită. Aceste cunoștințe ajută la înțelegerea exclusivității unei persoane, la identificarea motivelor eșecurilor în activitățile unui elev, la prezicerea pericolelor în raport cu el însuși, cu lumea înconjurătoare și cu alte persoane, pentru a ajuta o persoană să înțeleagă din timp situația sau sarcina, și cel mai important, să nu fie ea însăși o sursă de acțiuni periculoase.

Cel mai adesea, atunci când se confruntă cu diverse tipuri de pericole, dificultăți, eșecuri, o persoană cade într-o stare de afect sau stres. Pentru prima dată termenul „*stres*” a fost introdus în medicină de G. Selye în 1936 pentru a indica starea corpului atunci când este expus la vreun factor iritant. Dacă se creează condiții nefavorabile, corpul încearcă să restabilească echilibrul pierdut - apare un *sindrom de adaptare*. Alături de stresul clasic, ale cărui cauze pot fi traume, arsuri etc., există stresul emoțional, care este o consecință a impactului asupra psihicului. Diferența dintre ele este destul de arbitrară: în stresul clasic, sindromul de adaptare apare în momentul impactului cu un iritant, în timp ce adaptarea la stres emoțional (psihologic) poate avea loc cu anticipație. De exemplu, influențând psihicul uman cu metode și mijloace speciale, se poate controla în mod conștient o astfel de emoție precum frica. Răspunsul la întrebarea cum să realizăm acest lucru este căutat de toți cercetătorii psihicului uman. Ce trebuie să știe și să poată face o persoană pentru a reduce sentimentul de frică, confuzie, pentru a câștiga încredere și pentru a rămâne calmă într-o situație nefavorabilă? Cum să facem față anxietății, stângăciei, fricii, agitației, panicii, care însoțesc frica?

Influența fricii sau a pericolului asupra unei persoane este determinată de acțiunea a trei *mecanisme psihofiziologice*.

1. *Un mecanism reflex necondiționat* se manifestă prin faptul că unii stimuli (întinericul, apariția unui sentiment de frică în fața altei persoane, necunoașterea modului de acțiune într-o situație etc.) servesc drept semnale necondiționate la care psihicul reacționează cu o stare de frică sau panică de diferite grade. Pe măsura adaptării la astfel de influențe, reflexele necondiționate slăbesc, emoțiile de frică sunt inhibate și apoi dispar complet.

2. *Mecanismul reflex condiționat* acționează atunci când o persoană a primit o anumită experiență negativă și a dezvoltat un reflex condiționat la acele elemente ale situației care sunt inofensive prin firea lor, dar, anterior, însoțeau o acțiune de pericol real. Dacă frica a fost asociată anterior cu unul sau alt element de pericol real, atunci poate fi cauzată de aproape orice factor. Un profesor de SV ar trebui să utilizeze în practica sa procesul de inhibare a acestui reflex la un elev, să creeze condiții pedagogice compensatorii pentru a exclude influența acestuia.

3. Acțiunea *mecanismului intelectual* se manifestă prin faptul că un sentiment de frică poate fi rezultatul recreerii mentale a pericolului, imaginației unei situații periculoase, amintirilor unei amenințări trăite etc. Caracterul neașteptat al apariției unei situații, lipsa de informații, oboseală, supraoboseala - toți acești factori agravează comportamentul nesigur al persoanei.

Incapacitatea de a acționa într-o situație dificilă și apariția fricii obligă o persoană să greșească. O persoană care a învățat să acționeze corect în situații care pot provoca frică este capabilă să o adapteze și să o depășească. Ea iese adesea învingătoare dintr-o situație extremă și în același timp este capabilă să-i ajute pe ceilalți.

Confruntat cu diverse circumstanțe din procesul vieții, care pot fi atât situații obișnuite, cât și situații extreme (temporare, care necesită multă voință), o persoană nepregătită poate ajunge într-o situație dificilă, comportamentul său este dificil de prezis, poate comite acțiuni periculoase în raport cu sine, cu oamenii, natura și societatea.

Astfel, trăsăturile distinctive ale unei persoane cu un tip de comportament inofensiv sunt stabilitatea psihologică și disponibilitatea psihologică de a acționa în diferite situații de viață care garantează siguranța vieții.

Stabilitatea psihologică presupune:

- prezența unor motive altruiste persistente ale comportamentului colectivist;
- cunoașterea particularităților lumii înconjurătoare;
- conștientizarea ușoară a posibilelor amenințări și pericole în raport cu sine;
- cunoașterea bazei fizice a pericolelor din jur;
- cunoașterea particularităților psihicului și somaticii lor (din gr. sōma - corp);
- capacitatea de a vedea particularitățile psihicului și somaticului altei persoane.

Pentru ca o persoană să fie pregătită psihologic să se comporte în mod adecvat în situații de urgență, trebuie să aibă, pe lângă calitățile personale specifice (autodisciplină, reacție rapidă etc.), cunoștințele și abilitățile necesare.

7.4. Caracteristicile sociale ale unui comportament inofensiv

Latura socială a PCTI se caracterizează prin:

- activitatea rațională și umanistă în societate;
- capacitatea de a aplica metode sigure de autorealizare în procesul de interacțiune cu natura, informațiile și infrastructura orașului și a comunității, intrând în relații sociale și juridice;
- capacitatea de a comunica armonios cu alte persoane;

- creșterea constantă a nivelului dezvoltării lor intelectuale, emoționale și fizice.

În special, acest lucru se regăsește în îndeplinirea datoriei oficiale de a apăra Patria, în capacitatea de a construi relații cu organele de stat, administrative și juridice, în relații interconfesionale sănătoase, interetnice, în dezvoltarea familiei și a statului, consolidarea viziunii umaniste asupra lumii, în practica vieții reale etc.

La formarea unor astfel de calități ale PCTI contribuie următoarele *condiții pedagogice* de bază:

- conștientizarea unității naturii, a societății, a omului în toate sferile existente ale vieții;
- înțelegerea capacităților sale în garantarea securității naturii, a societății și a securității personale;
- cunoașterea pericolelor care afectează oamenii în societate și în natură;
- stăpânirea metodelor de interacțiune rațională și umanistă cu natura, tehnologia, oamenii;
- dobândirea capacității de a crea resursele necesare pentru o existență sigură;
- capacitatea de a organiza activități de viață în siguranță pentru sine și pentru alte persoane.

Comportamentul sigur are patru componente principale:

- anticiparea pericolului;
- evitarea influenței pericolului;
- depășirea pericolului;
- crearea resurselor de securitate.

Prin modelarea conținutului acestor componente, profesorul de SV transmite cunoștințe, creează condiții pentru formarea deprinderilor, priceperilor și abilităților pentru o viață sigură. Să dezvăluim mai detaliat conținutul primelor trei componente.

Anticiparea pericolului implică:

- cunoașterea pericolelor din jurul unei persoane;
- cunoașterea însușirilor fizice ale pericolelor care afectează oamenii;
- evaluarea corectă a situației (tipul de pericol, natura dezvoltării pericolului și consecințele acestuia, orientarea juridică a comportamentului);
- anticiparea pericolului din mediu (natural, tehnogen, social, în caz de situație militară);
- anticiparea pericolului din partea propriului „eu” (sieși, mediului, altor oameni);
- instruirea sistematică și pregătirea unei persoane pentru o viață sigură.

Pentru a evita influența pericolului, o persoană trebuie să înțeleagă natura apariției, natura dezvoltării situațiilor periculoase, să fie conștientă de posibilitățile reale de depășire a pericolului, să poată evalua corect situația și să-și distribuie rațional forțele.

Profesorul de SV este obligat să-i formeze unui elev încrederea că acesta, chiar dacă este imposibil să se evite influența pericolului, este capabil să depășească influența dacă se comportă adecvat complexității unei situații periculoase (în societate, pe apă, în pădure, în caz de incendiu, la munte etc.), să cunoască și să aplice metode de protecție (metode de adăpostire prealabilă împotriva pericolului, metode de protecție în timpul expunerii la pericol, precum și tratarea consecințelor pericolelor); să posede abilitățile de autoapărare și de asistență reciprocă (în caz de vătămare, în condiții de supraviețuire autonomă în natură, cu arsuri, cu șoc electric, cu mușcături de insecte etc.). Pentru aceasta, este necesar să fie mobilizate mecanismele motivaționale, emoții, voință, intelect, orientare personală și de activitate a elevilor.

Activitatea educațională privind formarea unui comportament inofensiv se desfășoară în două direcții:

- acordarea de asistență celor instruiți în lupta împotriva dificultăților externe (eșec în viață, boală, nenorocire, dezastru natural, accident etc.);
- formarea unor astfel de calități personale precum nobilețea, onestitatea, bunătatea, generozitatea etc.

Scopul general al formării PCTI este de a dezvolta anumite deprinderi și priceperi care permit a construi comportamentul astfel încât să scadă nivelul pericolelor care provin de la individ, precum și prevenirea lor în mediul înconjurător al unei persoane.

Sursele de pericol poartă, de regulă, un caracter combinatoriu. Prin urmare, în condiții moderne, este necesar să se asigure funcționarea unui *mechanism* cuprinzător de pregătire pentru o viață în siguranță. Acest mecanism include:

- dobândirea și transferul de cunoștințe și abilități de dezvoltare a personalității în diverse situații de viață;
- formarea unei viziuni ecologice asupra lumii;
- învățarea unor acțiuni în condiții de dezastre naturale;
- dezvoltarea capacității de a reacționa și de a se comporta în mod adecvat în condiții de conflicte sociale acute în societate;
- formarea disponibilității pentru apărarea intereselor patriei.

Concluzii

Principalele componente ale unui model de personalitate cu tipul de comportament inofensiv sunt:

- motivele sociale și colectiviste ale comportamentului unui cetățean;
- respect pentru lumea înconjurătoare;
- instruirea în toate domeniile securității vieții;
- disponibilitatea abilităților juridice pentru a proteja împotriva amenințărilor din partea naturii, a oamenilor, pentru sine, care provin din surse externe și de la sine însuși.

Comportamentul inofensiv presupune:

- anticiparea pericolului;
- evitarea pericolului;
- depășirea pericolului;
- acordarea de asistență.

Principala verigă a modelului de PCTI este anticiparea pericolului atât din partea mediului (natural, tehnogen, social etc.), cât și din partea propriului „eu” (cauzat de sine, de mediu și de alte persoane). Ea include:

- evaluarea corectă a situației (tipul de pericol, natura dezvoltării pericolului și consecințele acestuia, orientarea juridică a comportamentului);
- organizarea și planificarea acțiunilor pentru prevenirea influenței unui anumit pericol;
- crearea unei baze materiale și spirituale pentru a oferi asistență victimelor.

Întrebări pentru evaluare:

1. Care sunt cauzele comportamentului distructiv?
2. Descrieți diferitele tipuri de comportament distructiv.
3. Enumerați condițiile psihologice și pedagogice pentru formarea calităților PCTI.
4. Care sunt principalele caracteristici ale unui tip de comportament inofensiv?
5. Ce este inclus în conceptul de „tip de comportament inofensiv”?
6. Descrieți aspectul psihofiziologic al PCTI.
7. Dezvăluți conținutul componentelor comportamentului unei persoane de tip inofensiv.
8. Care sunt condițiile psihologice și pedagogice pentru formarea PCTI?

Lecția 8. RĂZBOAIE LOCALE ȘI CONFLICTE ARMATE REGIONALE

Una dintre cele mai importante cauze ale războaielor și conflictelor armate este lipsa de înțelegere reciprocă între oameni, grupuri sociale, mișcări politice și state.

Din punct de vedere al practicii istorice, conflictele, dacă nu sunt antagonice, nemaivorbind de cele armate, sunt, în principiu, un fenomen normal în viața socială. O viață fără conflicte este imposibilă. Orice persoană cărturară înțelege că armonia generală a intereselor este un mit. În același timp, conflictele armate nu pot fi considerate norma unei societăți civilizate. Statul, societatea și cetățenii trebuie să respecte anumite reguli menite să le reglementeze. Semnificația acestor reguli, așa cum a remarcat celebrul sociolog rus A.G. Zdravomyslov, este de a preveni violența ca mod de rezolvare a conflictelor; de a găsi o cale de ieșire din situații de impas în cazurile în care au avut loc acte violente și au devenit un mijloc de aprofundare a conflictelor; de a obține o înțelegere reciprocă între părțile opuse în conflict.

Cei care sunt implicați în mod concret în probleme de securitate socială ar trebui să înțeleagă clar esența și conținutul conflictelor armate regionale moderne, motivele apariției lor și posibilele consecințe, condițiile prealabile pentru escaladarea în războaie locale, modalitățile de localizare și încetare a acestora, precum și să cunoască strategia comportamentului uman și principalele modalități de protejare a acestuia în zona conflictului armat. Acest lucru va contribui la o atitudine conștientizată față de conflictele militare de diferite niveluri și manifestări și la dezvoltarea abilităților de apărare împotriva consecințelor lor distructive.

8.1. Esență și caracteristici

Din punct de vedere al sociologiei, un **conflict** este o ciocnire a părților care decurge din diferența de poziție a acestora în societate și din cauza intereselor, obiectivelor și valorilor contradictorii. El este rezultatul dezvoltării (agravării) contradicțiilor dintre indivizi (în cadrul unui grup), grupuri sociale (între grupuri) și indivizi și grupuri sociale. Conflictul este rezolvat printr-o luptă care se desfășoară sub diferite forme (pașnice, nepașnice, mixte) între grupuri, în timpul căreia părțile aflate în conflict încearcă să neutralizeze sau chiar să-i distrugă pe oponenți pentru a atinge obiectivele dorite.

Conflictele pot avea un impact atât pozitiv, cât și negativ asupra dezvoltării societății. Pe de o parte, conflictul este o sursă și o formă de manifestare a schimbărilor sociopolitice, prevenind stagnarea și osificarea sistemelor sociale, stimulând modificarea relațiilor sociale, structurilor și instituțiilor. În acest sens, el acționează ca o formă de reglementare a intereselor conflictuale ale diferitelor grupuri ale societății, contribuie la eliminarea tensiunii în relațiile

dintre ele. Pe de altă parte, conflictul reprezintă o amenințare serioasă pentru destabilizarea societății și poate duce la consecințe catastrofale - anarhie, revoluții, războaie.

Impactul conflictului asupra structurii sociale depinde, în mare măsură, de organizarea societății. Într-o societate totalitară (închisă) cu o diviziune socială rigidă, conflictul se desfășoară în forme acute și are consecințe mai distructive, ducând deseori la destabilizarea sistemului de relații. Într-o societate pluralistă (deschisă), în care barierele sociale sunt mai puțin rigide, există un număr mare de grupuri și instituții intermediare, iar canalele de comunicare sunt ramificate, conflictele nu sunt atât de distructive și se desfășoară într-o formă mai puțin acută.

Dacă în același timp există conflicte de diferite grade de intensitate, care se intersectează între ele, acest lucru duce la slăbirea și dispersarea lor reciprocă, ceea ce ajută la prevenirea dezbinării întregii societăți după vreun criteriu. Într-o societate democratică, prezența formelor de control social (alegeri, instituții parlamentare, pluralismul partidelor politice etc.) creează o oportunitate reală pentru reglementarea legală a conflictelor pentru a le rezolva în timp util. Ele devin gestionabile.

Pe lângă conflictele care apar în societate, există conflicte interstatale, regionale și internaționale, care necesită o analiză sociologică și politică specială. Același lucru se aplică recentelor conflicte etnice pe scară largă.

Unul dintre cele mai periculoase tipuri de conflicte este **conflictul armat**, care este o formă extrem de acută de rezolvare a contradicțiilor dintre state sau grupuri politico-militare din cadrul unui stat, caracterizată prin utilizarea bilaterală a forței militare.

În sensul cel mai larg al cuvântului, un conflict armat este înțeles ca orice acțiune militară cu utilizarea forței armate. Într-un sens restrâns, este un conflict armat deschis, cel mai adesea la granița de stat, asociat cu încălcarea acesteia, încălcarea suveranității unui stat sau care rezultă din contradicții politice în interiorul statului. Cu alte cuvinte, războiul și conflictul armat sunt, în esență, fenomene sociale de aceeași natură, care diferă doar în ceea ce privește gradul de utilizare a violenței pentru a atinge anumite obiective politice.

Războiul, în esența sa, nu este altceva decât continuarea politicii anumitor state (grupuri sociale) prin mijloace violente. Orice război are un conținut politic, deoarece face parte din politica de stat (atât internă, cât și externă). Experiența istorică a două războaie mondiale și a sutelor de războaie locale arată că războaiele sunt pregătite, de regulă, dinainte, pentru o perioadă lungă. Această pregătire acoperă sferile politice reale, precum și economice, diplomatice, ideologice, militare, morale și psihologice, inclusiv activități de informații, activități de mobilizare etc.

Războiul își are și propriul său conținut deosebit, specific, care este *lupta armată* - utilizarea organizată a forțelor armate ale statelor, detașamentelor armate sau a altor formațiuni

ale oricăror grupări politice pentru atingerea obiectivelor politice și militare. Lupta armată poate fi purtată sub forme neautorizate (ciocniri militare separate, incidente militare, acte teroriste etc.), precum și sub formă de conflicte armate politizate, care apar în relațiile dintre diferite state sau în interiorul lor, în absența unei stări generale de război.

Cu toate acestea, un conflict armat diferă de o luptă militară, un incident militar și cu atât mai mult de un act terorist. *O ciocnire militară* sau *un incident militar*, care implică de obicei grupuri mici de oameni, apare adesea ca urmare a unei neînțelegeri, a unei coliziuni accidentale, în timp ce un conflict armat este rezultatul unei politici agresive a unor forțe militare, politice care provoacă în mod deliberat o ciocnire militară pentru a-și atinge obiectivele. *Acțiunile teroriste* au, în general, o altă natură (vom vorbi despre ele într-un alt capitol).

Întrucât cel mai adesea conflictele armate acoperă o anumită zonă geografică, inclusiv state aflate în conflict sau un anumit teritoriu local (regiune) din cadrul unui stat, acestea sunt numite și regionale. *Un conflict armat regional* mocnește din cauza unor contradicții intratabile (istorice, teritoriale, economice, politice, interetnice etc.) între state vecine sau diferite grupuri sociopolitice din țară. Începe, de regulă, brusc, fără vreun anunț oficial al acțiunii militare și este condus de mici forțe și mijloace militare. Obiectivele sale politice sunt limitate, iar durata sa este scurtă. Evitarea rezolvării problemelor regionale duce la agravarea situației din regiune și escaladarea unui conflict regional într-un război local.

Un război local este o ciocnire armată într-o regiune separată a planetei între două sau mai multe state, afectând, în principal, numai interesele lor, având obiective politice și militaro-strategice limitate, adică acoperind un număr relativ mic de participanți și o zonă geografică limitată.

Războaiele locale și conflictele armate regionale își au, cu siguranță, propriile lor caracteristici. Ele diferă în ceea ce privește originea, obiectivele politice și strategice, amploarea, intensitatea, durata, mijloacele de luptă armată, formele și metodele de război etc. Cu toate acestea, au și trăsături comune, printre care pot fi menționate următoarele:

- obiective politico-militare limitate datorate izolării politice și rezolvării contradicțiilor cu ajutorul violenței armate;
- dependența mersului și a rezultatului de intervenția puterilor mondiale sau a coalițiilor acestora (sprijin economic și diplomatic, participarea la ostilități de o parte sau alta, furnizarea de arme și echipamente militare etc.);
- dependența de opinia publică mondială (proteste, refuzul sprijinului internațional, blocada economică și politică etc.);

- implicarea, de regulă, a forțelor armate limitate, desfășurarea ostilităților prin mijloace convenționale, cu amenințarea constantă a utilizării de către părți a altor mijloace de distrugere mai puternice;

- natura focală a operațiunilor militare;
- incertitudine cu privire la durata ostilităților;
- utilizarea masivă a procesării informaționale a trupelor și a populației inamicului etc.

După cum s-a menționat deja, războaiele locale și conflictele armate apar din motive sociopolitice, economice, interetnice, ca urmare a încălcării integrității teritoriale sau a încălcării suveranității. Încetarea acestora și soluționarea problemelor conexe au loc la nivel de stat, diplomatic, cu ajutorul țărilor terțe, al organizațiilor internaționale, al utilizării politicii de reconciliere națională etc.

Pericolul acestor fenomene sociopolitice este că ele devin deseori prelungite (Orientul Mijlociu, Iugoslavia, Abhazia, Osetia de Sud, Cecenia etc.), tind să extindă numărul de participanți, să internaționalizeze amploarea și să se transforme în războaie cu scopuri politice mai largi. Evenimentele militare din Orientul Mijlociu, Iugoslavia și alte regiuni ale planetei arată în mod clar că războaiele locale și conflictele militare reprezintă o amenințare cu utilizarea armelor de distrugere în masă cu consecințe politice, socioeconomice și de mediu imprevizibile. Prin urmare, deosebirile dintre ele devin din ce în ce mai convenționale, deși clasificarea existentă a războaielor și conflictelor militare în funcție de caracteristicile sociopolitice și tehnico-militare își păstrează, în ansamblu, semnificația fundamentală.

Există doi factori principali implicați în războaie și conflicte militare: oameni și arme. De aceea, un mod radical de eliminare a acestor fenomene din viața societății moderne constă într-o reducere decisivă a forțelor armate și a armamentului, în demilitarizarea relațiilor internaționale și în urmărirea unei politici de pace de către toate statele. Cu toate acestea, după euforia de la sfârșitul anilor 1980 - începutul anilor 1990 ai secolului trecut, asociată cu sfârșitul confruntării dintre socialism și capitalism, URSS și Statele Unite, au apărut noi amenințări militare. Sursele lor erau terorismul internațional în fața fundamentalismului musulman, pretențiile SUA la conducerea lumii moderne și avansarea NATO către est.

Practica sociopolitică modernă arată că, după prăbușirea URSS, în multe dintre fostele sale puncte „fierbinți” - în Caucaz (Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Abhazia, Cecenia), în Tadjikistan, Transnistria, pe baza contradicțiilor regionale, au început să apară conflicte armate care amenințau să escaladeze în războaie locale. De regulă, aceste conflicte sunt de *natură interetnică*.

Fenomene similare au avut loc și au loc în prezent nu numai pe teritoriul fostei URSS. Un exemplu izbitor al acestui tip de conflict îl reprezintă evenimentele din trecutul recent în Iugoslavia. Conflictul armat din Afganistan a fost interetnic, cu un amestec de nuanțe religioase.

După cum arată experiența multor țări și regiuni din fosta URSS (Transcaucasia, Transnistria), *conflictele etno-teritoriale* reprezintă cel mai mare pericol. Principala condiție prealabilă pentru apariția lor este prezența minorităților naționale stabilite compact. Cererile destul de legitime pentru asigurarea autonomiei național-teritoriale devin potențial periculoase, dacă zona de reședință a minorităților naționale se învecinează direct cu masa etnică principală într-un stat vecin, iar autonomia poate servi ca un pas către „reunificare”. Din acest motiv, în tratatele internaționale privind drepturile minorităților, autonomia teritorială nu este inclusă printre drepturile lor inalienabile, spre deosebire de autonomia culturală și principiul egalității. Dorința de separare pentru a-și crea propriul stat sau aderarea la altul este plină de consecințe și mai grave, până la Războiul Civil cu o orientare națională.

Să ne oprim mai detaliat asupra conflictelor armate care au avut loc pe teritoriul Moldovei și în străinătatea apropiată, deoarece acestea afectează interesele a milioane de concetățeni, actuali și foști. Începutul conflictelor armate din URSS a avut loc la sfârșitul anilor 1980. Apoi, au existat 76 de dispute teritorial-etnice care s-au declanșat și se mai declanșează la ora actuală. În plus, 80 au fost pe punctul de a intra într-o etapă activă. Apoi URSS s-a desființat, dar dezacordurile s-au intensificat și mai mult și, ca urmare a ciocnirilor armate, au murit mii de oameni. O treime din fosta URSS, cu o populație de 30 de milioane de oameni, s-a trezit implicată într-o redistribuire teritorială, însoțită de izbucnirea conflictelor.

Conflictul armat interetnic, de regulă, nu izbucnește dintr-o dată. Apare pe neobservate. Pentru a ne imagina etapele intensificării sale, să analizăm cum s-au dezvoltat evenimentele în „punctele fierbinți” de pe teritoriul URSS și, după prăbușirea sa, în CSI.

Contradicțiile sociale au crescut brusc, au fost create formațiuni armate naționale, forța și presiunea morală au fost exercitate asupra organelor de stat, în primul rând a instanțelor, procurorilor, poliției, diferitelor organe de conducere și sprijin al vieții orașelor și altor așezări. Elemente criminale au încercat să se infiltreze în organele puterii și ale administrației statului. Au izbucnit bătălii între ofițerii de poliție și formațiunile armate, fiecare parte acuzându-se reciproc de atac. Situația criminogenă a fost puternic agravată, numărul infracțiunilor și crimelor grave a crescut, rata de detectare a acestora a scăzut brusc.

În ciuda relațiilor încă pașnice dintre două părți în luptă sau state nou formate, drumurile au devenit din ce în ce mai periculoase. Omuciderile și jafurile au atins proporții fără precedent. La granițele fostelor republici, toată lumea, fără excepție, era percheziționată în căutarea armelor. Populația civilă a fost implicată activ în conflictul armat.

În zona de conflict sunt frecvente actele fâțișe de terorism, crimele, jafurile și valurile de pogromuri. Numărul persoanelor strămutate și al refugiaților crește. Acest lucru amplifică situația criminogenă, mai ales că există o înarmare rapidă necontrolată a populației civile. Unitățile de miliție sunt adesea create spontan. Tejghelele din magazine se golesc, produsele se scumpesc și devin mai dificile de obținut. Seara devine periculos a ieși în stradă. Confruntarea capătă din ce în ce mai mult caracterul unui război real.

Fiecare cetățean ar trebui, în primul rând, să știe că războiul, ca orice fel de activitate într-o societate civilizată, este *reglementat de lege*. Normele legale care prescriu regulile războiului vizează respectarea maximală a drepturilor unui militar și protejarea civililor care se află într-o zonă de luptă. În cele din urmă, această legislație are menirea de a împiedica, pe cât e posibil, desfășurarea conflictului dintre părțile care au convenit să aplice norme civilizate.

Normele dreptului internațional sunt consacrate în Convențiile de la Haga privind legile și obiceiurile de război (1899, 1907), Convenția de la Geneva pentru protecția victimelor războiului (1949), Convenția de la Haga pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict militar (1954), Convenția privind neaplicarea termenului de prescripție față de criminalii de război și crimele împotriva umanității, adoptată de Adunarea Generală a ONU (1968). Toate aceste documente sunt recunoscute de Republica Moldova, dar în ele este vorba de conflicte armate internaționale. În țara noastră și în străinătate, aceste conflicte au fost și sunt în principal de natură interetnică. Trebuie subliniat faptul că și în acest caz părțile sunt obligate să respecte normele juridice internaționale privind conducerea ostilităților. Cu toate acestea, în toate conflictele armate care au avut loc pe teritoriul fostei URSS, aceste norme au fost încălcate de aproape toate părțile aflate în confruntare.

Acest lucru se aplică și celui mai mare conflict armat de pe teritoriul Rusiei - cel cecen. Mulți, nu doar militari, ci și civili au fost uciși de către militanți; luarea de ostatici a devenit normă, iar trupele federale au lovit deseori zone civile și au efectuat operațiuni masive de „curățare”. Încălcarea gravă a dreptului internațional a fost și faptul că populația civilă nu a fost evacuată din zonele de ostilități. Nu a fost aplicat în acest conflict nici regimul de internare a civililor, care presupune respectarea de către ambele părți a drepturilor și obligațiilor asociate cu furnizarea de locuințe temporare, dreptul la corespondență etc. Dar, în ciuda neajunsurilor indicate, normele dreptului internațional legate de desfășurarea acțiunilor militare există și nimeni nu a anulat responsabilitatea pentru încălcarea lor.

Astfel, se poate afirma că conflictele din diferite sfere ale vieții publice și de diferite grade de intensitate sunt un fenomen destul de răspândit în lumea modernă, dar conflictele armate reprezintă cel mai mare pericol. Acestea acoperă anumite regiuni ale lumii sau ale statelor, dar sunt în stare să provoace extinderea sferei de distribuție, trecerea la metode mai

stricte de desfășurare a operațiunilor militare. Aceste conflicte se transformă în războaie locale, care, după cum arată istoria, pot preceda un război mondial. Specialiștii în domeniul securității vieții trebuie să înțeleagă în mod precis și clar natura acestui tip de fenomene sociale, să cunoască strategia și metodele de supraviețuire a populației în zona ostilităților.

8.2. Strategie comportamentală și mijloace de protecție

Dacă populația dintr-o zonă de luptă nu are cunoștințe elementare și abilități de supraviețuire, aceasta duce la pierderi inutile. Numărul lor poate fi redus. Pentru a face acest lucru, este necesar să recunoaștem pericolul la timp, să luăm măsurile corespunzătoare în prealabil (trebuie părăsită zona periculoasă sau, cel puțin, făcute provizii de primă necesitate). Este imposibil să luăm în considerare toate aspectele acestei probleme, de aceea ne vom concentra asupra celor care îi privesc pe locuitorii orașelor și pe cei ai așezărilor mari din Republica Moldova.

Odată cu apariția unei amenințări militare în regiune, poate fi introdusă legea marțială (LM), în caz de izbucnire a agresiunii împotriva Republicii Moldova sau amenințarea imediată a acesteia. Se introduce o stare de urgență (SU) atunci când se încearcă schimbarea sistemului constituțional al Republicii Moldova, preluarea sau însușirea puterii, rebeliunea armată etc.

O stare de urgență pe întreg teritoriul Republicii Moldova sau în unele localități ale sale este introdusă printr-un decret al președintelui RM, cu o comunicare imediată a acestuia celor mai înalte organe legislative ale țării. *Scopul* unei astfel de acțiuni este de a elimina circumstanțele care au servit ca bază pentru introducerea unei stări de urgență, de a asigura protecția drepturilor și libertăților omului și a celor civile și de a proteja ordinea constituțională a Federației Ruse. Conform Legii RM nr. 212 din 24 iunie 2004 „Cu privire la regimul stării de urgență, de asediu și de război”, pot fi prevăzute, pentru această perioadă, următoarele *măsuri și restricții de timp*:

- suspendarea împuternicirilor puterilor executive ale subiectului (subiecților) RM, precum și ale organelor administrației locale;
- stabilirea restricțiilor privind libera circulație pe un teritoriu, introducerea unui regim special de intrare și ieșire pe acesta;
- consolidarea protecției ordinii publice, a obiectelor supuse protecției statului și a obiectelor care asigură viața populației și funcționarea transportului;
- stabilirea de restricții privind implementarea anumitor tipuri de activități financiare și economice, inclusiv circulația mărfurilor, serviciilor și resurselor financiare;
- stabilirea unei ordini speciale de procurare, distribuție de alimente și produse de primă necesitate;

- interzicerea sau restricționarea organizării de ședințe, mitinguri și demonstrații, precum și alte evenimente de masă;

- interzicerea grevelor și a altor metode de oprire a activităților organizațiilor;
- restricționarea circulației vehiculelor și implementarea inspecției acestora;
- suspendarea activităților unor întreprinderi și organizații periculoase, care utilizează substanțe explozive, radioactive, precum și chimice și biologic periculoase;
- evacuarea valorilor materiale și culturale în zone sigure în cazul în care există o amenințare reală de distrugere, răpire sau deteriorare a acestora din cauza unor circumstanțe extraordinare.

În caz de amenințare imediată de schimbare violentă a ordinii constituționale, de preluare a puterii, de rebeliune armată etc., pot fi puse în aplicare *măsuri suplimentare și restricții temporare*:

- introducerea restricției de circulație, adică a interdicției de a se afla pe stradă și în alte locuri publice la un anumit moment al zilei, fără permise și documente de identitate emise special;

- restricționarea libertății presei și a altor mijloace de informare prin introducerea cenzurii preliminare, care să indice condițiile și procedura de implementare a acesteia, precum și confiscarea temporară sau sechestrarea materialelor tipărite, a echipamentului de transmisie radio, de amplificare a sunetului, a tehnicii de multiplicare, stabilirea unei proceduri speciale pentru acreditarea jurnaliștilor;

- suspendarea activităților partidelor politice și a altor asociații publice care împiedică eliminarea circumstanțelor ce au servit ca bază pentru introducerea stării de urgență;

- verificarea documentelor care dovedesc identitatea cetățenilor, controlul personal, inspecția bunurilor, a locuințelor și a mijloacelor de transport;

- restricționarea sau interzicerea vânzării de arme, muniții, materii explozive, mijloace speciale, substanțe otrăvitoare, instituirea unui regim special pentru circulația medicamentelor și preparatelor care conțin narcotice, substanțe psihotrope, substanțe puternice, precum și alcool etilic, băuturi alcoolice, produse care conțin alcool; în cazuri excepționale, este permisă confiscarea temporară a armelor și munițiilor, a substanțelor otrăvitoare de la cetățeni, iar de la organizații, afară de acestea, și a echipamentului militar, a substanțelor explozive și radioactive;

- expulzarea persoanelor care încalcă starea de urgență și care nu locuiesc pe teritoriul dat, în afara limitelor acestuia;

- prelungirea termenului de detenție a persoanelor suspectate de terorism și a altor infractori deosebit de periculoși pentru întreaga perioadă de urgență, dar nu mai mult de trei luni.

Este necesară să se acorde atenție faptului că, pentru a asigura starea de urgență, sunt folosite forțele și mijloacele trupelor interne, sistemul penal, agenția centrală de securitate, trupele interne, precum și forțele și mijloacele Ministerului Apărării. În cazuri excepționale, pe baza unui decret al președintelui RM, Forțele Armate, alte trupe, formațiuni și corpuri militare, cu excepția celor de frontieră, pot fi implicate suplimentar în îndeplinirea următoarelor sarcini:

- menținerea unui regim special de intrare și ieșire;
- protecția obiectelor care asigură viața populației și funcționarea transportului și a obiectelor care prezintă un pericol sporit pentru viața și sănătatea omului, precum și pentru mediul natural;
- separarea părților adverse implicate în conflicte însoțite de acțiuni violente, cu utilizarea armelor, a armatei și a echipamentului special;
- participarea la suprimarea activităților grupurilor armate ilegale;
- participarea la lichidarea situațiilor de urgență și salvarea de vieți omenești.

Aceste sarcini, afară de ultima, sunt îndeplinite de personalul militar al Forțelor Armate, al altor trupe, formațiuni și corpuri militare, împreună cu angajații organelor de afaceri interne, ai sistemului penal, ai organelor federale de securitate și militare, ai trupelor interne. În același timp, acestea sunt supuse dispozițiilor legislației federale privind trupele interne în acea parte care se referă la condițiile, procedura și limitele de utilizare a forței fizice, a mijloacelor speciale, a armelor, a echipamentelor militare și speciale.

Scopul introducerii situației de urgență (SU) este de a crea condiții pentru respingerea sau prevenirea agresiunii împotriva Republicii Moldova. În perioada de valabilitate a legii marțiale, drepturile și libertățile cetățenilor pot fi limitate, în măsura în care este necesar să se asigure apărarea țării și securitatea statului. Pe teritoriul pe care este introdus SU, se iau măsuri pentru organizarea asigurării cu produse (efectuarea muncii, furnizarea de servicii) pentru nevoile statului, asigurarea Forțelor Armate, a altor trupe, formațiuni și corpuri militare, formațiuni speciale create în timp de război și pentru nevoile populației.

Conform Legii „Cu privire la legea marțială”, următoarele *măsuri* pot fi aplicate odată cu introducerea dreptului militar:

- consolidarea protecției ordinii publice și asigurarea securității publice, protecția militarilor, a unor obiecte importante de stat și speciale, a unor obiecte care asigură activitatea vitală a populației, funcționarea transportului, comunicațiilor și a legăturilor telefonice, a instalațiilor energetice, precum și a obiectelor care prezintă un pericol sporit pentru viața și sănătatea oamenilor și pentru mediul natural;
- introducerea unui regim special de funcționare a instalațiilor care asigură funcționarea transportului, a comunicațiilor și a legăturilor telefonice, a instalațiilor energetice, precum și a

instalațiilor care prezintă un pericol sporit pentru viața și sănătatea oamenilor și pentru mediul natural;

- evacuarea obiectelor economice, sociale și culturale, precum și strămutarea temporară a locuitorilor în zone sigure, cu asigurarea obligatorie a unor locuințe permanente sau temporare;

- introducerea și asigurarea unui regim special de intrare și ieșire pe teritoriu, precum și restricționarea libertății de circulație pe acesta;

- suspendarea activităților partidelor politice, ale altor asociații publice și religioase care desfășoară activități de propagandă, agitație și alte activități ce subminează securitatea țării;

- implicarea cetățenilor în îndeplinirea lucrărilor pentru nevoile de apărare, în eliminarea consecințelor utilizării armelor de către inamic, în restabilirea obiectelor economice deteriorate (distruse), a sistemelor de susținere a vieții și a obiectelor militare, precum și în combaterea incendiilor, epidemiilor, epizootiilor;

- confiscarea de la organizații și cetățeni a bunurilor necesare pentru apărare, cu rambursarea ulterioară de către stat a valorii acestora;

- interzicerea sau restricționarea alegerii reședinței;

- interzicerea sau restricționarea reuniunilor, mitingurilor și demonstrațiilor, procesiunilor și a pichetării, precum și a altor evenimente publice;

- interzicerea grevelor și a altor metode de suspendare și încetare a activităților organizațiilor;

- restricționarea circulației mijloacelor de transport și controlarea acestora;

- interzicerea prezenței cetățenilor pe străzi și în alte locuri publice la un anumit moment al zilei, implementarea verificărilor documentelor, perchezițiilor personale, perchezițiilor de lucruri, locuințe, vehicule, reținerea cetățenilor (nu mai mult de 30 de zile) și a vehiculelor;

- interzicerea vânzării de arme, muniții, substanțe explozive și otrăvitoare, instituirea unui regim special pentru circulația drogurilor și preparatelor care conțin substanțe narcotice și alte substanțe cu efect puternic, băuturi alcoolice; în cazurile necesare, armele, munițiile, substanțele explozive și toxice sunt confiscate de la cetățeni, iar de la organizații, împreună cu acestea, și echipament militar, tehnică de instruire militară și substanțe radioactive;

- introducerea controlului asupra instalațiilor care asigură funcționarea transportului, a comunicațiilor și legăturilor telefonice, asupra funcționării tipografiilor, centrelor de calculatoare și a sistemelor automate, mass-media; utilizarea acestora pentru nevoile de apărare; interzicerea funcționării recepției și transmiterii prin posturile de radio de uz individual;

- introducerea cenzurii militare asupra mandatelor poștale și a mesajelor transmise prin intermediul sistemelor de telecomunicații, precum și a controlului conversațiilor telefonice, crearea de organe de cenzură implicate direct în aceste probleme;

- internarea (izolarea), în conformitate cu principiile și normele general recunoscute ale dreptului internațional, a cetățenilor unui stat străin în război cu Republica Moldova;
- interzicerea sau restricționarea plecării cetățenilor de pe teritoriul Republicii Moldova;
- introducerea unor măsuri suplimentare menite să consolideze regimul de păstrare a secretului în organele guvernamentale, în administrația militară, în organele de autogovernare locală;
- încetarea activităților organizațiilor străine și internaționale cu privire la care s-au primit informații certe, ce confirmă că ele desfășoară activități menite să submineze apărarea și securitatea țării.

Pe teritoriul unde a fost introdusă situația de urgență nu sunt organizate referendumuri și alegeri în organele guvernamentale de stat și locale. În perioada de acțiune a SU, pentru asigurarea cu produse (efectuarea lucrărilor, furnizarea serviciilor) pentru nevoile statului, pentru a asigura Forțele Armate, alte trupe, formațiuni și corpuri militare, formațiuni speciale și pentru nevoile populației, pot fi introduse restricții temporare privind punerea în aplicare a activităților economice și financiare, libera circulație a mărfurilor, servicii, resurse financiare, pentru a căuta, primi, transfera, produce și a disemina informații. De asemenea, pot fi provizoriu modificate formele de proprietate a organizațiilor, ordinea și condițiile pentru procedurile de faliment, regimul de muncă, reglementările financiare, fiscale, vamale și bancare nu numai pe teritoriul în care a fost introdusă SU. Aceste și alte restricții trebuie tratate cu înțelegere și nu trebuie puse la îndoială.

Astfel, în conflictele militare, odată cu introducerea stării de urgență, sunt luate sub protecția forțelor armate, în primul rând, gările de cale ferată, aeroporturile, nodurile de transport, posturile de televiziune, întreprinderile mari, băncile, redacțiile media etc. Sub control se vor afla telegraful, telefonul, serviciile poștale. În legătură cu regimul special, vor avea loc schimbări în programele emisiunilor de radio și televiziune; publicarea majorității ziarelor și revistelor ar putea fi suspendată. Este posibil ca orele din instituțiile de învățământ să fie anulate, deci este absolut necesar să se rezolve problema monitorizării copiilor. De obicei, în primele zile după introducerea măsurilor de urgență, criminalitatea scade, dar acest fenomen este temporar. Trebuie să avem întotdeauna cu sine documentele de identitate pentru a nu fi reținuți.

Poate fi introdusă aprovizionarea reglementată a alimentelor și a altor mărfuri de primă necesitate. Dacă este necesar, sunt oferite mese gratuite și ajutor umanitar. Băncile pot trece la un regim special, care amenință să blocheze fondurile. Prin urmare, chiar înainte de introducerea unei SU sau SE (situații excepționale), ar trebui să retragem bani din contul bancar.

Trebuie acordată o atenție deosebită în această perioadă comunicării cu reprezentanții autorităților și ai organelor militare. Deși acțiunile armatei și ale poliției trebuie să se înscrie în

cadrul legal, în practică acest lucru nu întotdeauna se respectă, totuși, este dificil de demonstrat că avem dreptate.

Cu toată surpriza aparentă a introducerii unui plan militar sau a unei situații de urgență, conflictele militare au o perioadă destul de lungă de pregătire. Cel mai prudent este de a părăsi regiunea periculoasă. Dar, din păcate, acest lucru nu este întotdeauna posibil din diverse motive. Pentru a ne pune în siguranță, trebuie respectate anumite reguli.

Când se anunță în oraș SU, se recomandă:

- a nu ieși în stradă atunci când sunt introduse trupe;
- a studia în timp util ordinele comandamentului și ale altor structuri de putere, a respecta cu strictețe restricțiile de circulație și alte măsuri restrictive, a respecta necondiționat ordinele și dispozițiile militare;
- dacă este posibil, a crea provizii de apă și alimente din timp;
- a pune cele mai valoroase lucruri, documente într-un pachet ușor de transportat și a fi gata de evacuare;
- a se asocia cu locatarii din casă în scopul acordării ajutorului reciproc;
- a nu se apropia de echipament militar în mișcare, deoarece șoferii au o vizibilitate redusă și se creează pericol de traumatizare;
- odată cu apariția întunericului, se va aprinde lumina doar după acoperirea ferestrelor;
- în niciun caz nu trebuie achiziționate sau stocate arme și muniții, nu trebuie difuzate sau susținute zvonuri neverificate.

În cazul când în oraș au loc acțiuni militare, este necesar:

- odată cu începutul împușcăturilor, ne refugiem în baie, ne culcăm pe podea sau în cadă; prin apartament ne deplasăm târâș;
- echipăm și, dacă este posibil, întărim un adăpost în subsol, protejăm locul de odihnă cu saci de nisip și mobilă cât mai bine posibil, asigurăm mai multe ieșiri de urgență din adăpost;
- săpăm un șanț-adăpost de jumătate de metru până la cea mai apropiată sursă de apă sau creăm mai multe adăposturi pe drumul spre acesta;
- săpăm șanțuri înguste de adăpost în curtea casei;
- folosim cu grijă alimentele și apa;
- stabilim legătura cu cea mai apropiată instituție medicală sau medic.

În niciun caz nu trebuie:

- după ce am auzit împușcătura, să ne apropiem de ferestre;
- să deschidem ușile și porțile fără a inspecta zona înconjurătoare pentru a detecta mine;
- să urmărim desfășurarea acțiunilor militare, să le fotografiem, să alergăm sau să stăm sub bombardament;

- să intrăm în conflict cu oamenii înarmați, să folosim uniforma militară ca îmbrăcăminte, să demonstrăm arme sau obiecte similare acestora, inclusiv copiilor;

- să atingem armele, munițiile, obiectele din dotarea militară găsite etc.

În plus, este rațional să urmărim *recomandările* de mai jos. Să ținem minte că introducerea de echipamente într-un oraș este periculoasă. Nu trebuie să uităm de particularitățile controlului echipamentului militar, de dimensiunile sale, de alunecarea șenilelor pe asfalt și posibilitatea derapării. La intersecții, controlorul militar de trafic devine persoana principală. În momentul introducerii tehnicii în oraș, este mai bine ca șoferii civili să elibereze drumul, să scoată mașinile pe trotuar. Pietonii nu ar trebui să dea dovadă de curiozitate excesivă și să se apropie de coloanele de echipament militar.

Pentru a ne orienta corect în ceea ce se întâmplă, atunci când apar trupele, ar trebui să deschidem postul de radio local (inclusiv în mașină) sau televizorul. Trebuie să luăm legătura cu întreprinderea prin telefon pentru a afla dacă există modificări în programul său de lucru și, dimpotrivă, de la locul de muncă să telefonăm pentru a contacta familia și a coordona acțiunile cu aceasta. Este mai bine ca copiii să rămână acasă sub supravegherea adulților până când situația este clarificată. Printre cele mai bune opțiuni pentru protejarea unei familii este plecarea la țară. În timpul evacuației, ne asigurăm că am luat documentele (fiecare membru al familiei ar trebui să le aibă în buzunare, nu într-o geantă sau în mașină), puține alimente și lucrurile necesare. Nu trebuie să luăm cu sine obiecte de valoare, este mai bine să le ascundem în oraș.

În timpul deplasărilor, este necesar să respectăm cerințele poliției rutiere militare și ale patrulelor. Este foarte dificil să încercăm a-i convinge că avem dreptate într-o problemă controversată - totul depinde de circumstanțe concrete. Dar, în orice caz, este mai înțelept să fim răbdători și loiali, având în vedere psihologia soldatului, stresul, iritarea și oboseala sa. Pentru a nu fi suspectat de spionaj sau alte acțiuni neautorizate, nu trebuie să avem cu sine binocluri, echipamente fotografice, telefoane radio, precum și să luăm sau să ridicăm de jos arme și muniții. Uniformele sau orice semne distinctive atrag atenția. A fi prea curios este periculos - ne poate costa viața. Dacă drumul trece prin zone unde se trag focuri, trebuie să fim gata să părăsim mașina imediat, de aceea, cel mai bine este să ne lipsim de centurile de siguranță. Este necesar să avem la noi o trusă de prim ajutor - poate fi utilă în orice moment, precum și țigări pentru personalul militar și patrulă.

Este important să se țină seama de perceperea orașului de către o persoană militară: ceea ce este doar un subsol sau o mansardă pentru un rezident local, pentru un militar este un adăpost sau un punct de tragere. Prin urmare, de exemplu, dacă are loc o împușcătură în curte și niște militari intră în apartament, este mai bine să nu ne certăm cu ei, ci să plecăm; cel mai probabil, ei au nevoie de o fereastră convenabilă pentru tragere.

Dacă în timpul tragerii de focuri ne aflăm la adăpost în casă, trebuie să fim atenți la apariția fumului sau focului, deoarece fiecare al treilea - al cincilea glonț al unei puști automate sau mitraliere este, de obicei, un glonț trasant; riscul de incendiu crește. Dacă a început un incendiu, iar împușcăturile continuă, apartamentul trebuie să fie părăsit imediat, închizând ușile - atât pe cea a camerei ce arde, cât și cea de pe palier. Pe scară trebuie să ne ascundem cât mai departe de ferestre, mai bine într-o nișă.

Tragerile de stradă sunt și mai periculoase. De îndată ce încep, trebuie să ne așezăm imediat și să privim în jur pentru a găsi adăpost - o cornișă de clădire, trepte de pridvor de piatră, un havuz, un monument, baza unui stâlp de felinar, un gard de cărămidă, un șanț, un coș de beton sau o piatră de bordură. O mașină este un adăpost foarte nesigur - metalul său este subțire, roțile sunt din cauciuc cu aer, iar în rezervor este combustibil. Cu toate acestea, orice adăpost este mai bun decât nici unul. Atunci când îl alegem, trebuie să avem în vedere că protecția este necesară nu numai din partea împușcăturii - este periculos și ricoșeul.

Desigur, putem aștepta să treacă schimbul de focuri. Cu toate acestea, este posibilă situația când este mai sigur să ne ascundem după un colț, sub o poartă sau într-o intrare. În unele cazuri, are sens să spargem fereastra de la primul etaj și să sărim în orice apartament. Un pasaj subteran poate fi considerat un loc ideal de salvare pe stradă. În timpul împușcăturilor, ar trebui să ne târâm spre el - acest lucru va reduce pericolul de a fi ținta unei trageri. Este deosebit de periculos să alergăm, deoarece trăgătorii pot confunda alergătorul cu inamicul.

Dacă urmăm aceste sfaturi, probabilitatea de a supraviețui într-o situație militară va crește semnificativ. Cu toate acestea, respectarea lor încă nu garantează o securitate absolută. Cel mai important lucru, ca și în orice altă situație extremă, este a rămâne calm și a acționa adecvat situației.

De asemenea, trebuie amintit că, pe lângă pericolele care decurg din acțiunile formațiunilor militare ale părților opuse, apare și o amenințare reală a *acțiunilor penale*. Factorul criminal este un partener al conflictelor armate, deși, după cum s-a subliniat deja, odată cu introducerea stării de urgență la început scade brusc. Ulterior, teama de răzbunare încetează să-i împiedice pe infractori. Prin urmare, experții în supraviețuire sfătuiesc că ar trebui să uităm de valori și obiecte - principalul lucru este să supraviețuim. În timp de război, majoritatea infractorilor sunt înarmați, unii chiar îmbrăcați în uniforme militare sau de polițist. Atunci când întâlnim astfel de oameni, este mai prudent să le dăm orice cer. Pentru a lupta împotriva infractorilor, este necesar să acționăm într-un mod organizat - să ne unim cu vecinii de casă, la intrare, să obținem sprijinul celei mai apropiate unități militare sau al secției de poliție.

O mențiune specială ar trebui făcută în situația în care o persoană pleacă din propria sa voință în zona de război. Cel mai important lucru, în asemenea caz, este să cântărim bine dacă

este cu adevărat necesar să facem aceasta. Doar ca ultimă soluție (de exemplu, dacă trebuie să salvăm familia sau o rudă aflată într-o situație critică) are sens să mergem într-o călătorie periculoasă. În același timp, trebuie să pornim de la faptul că un vizitator care nu cunoaște particularitățile locale se află într-o poziție deosebit de riscantă, are mai puține drepturi și susținere. Dacă însă o călătorie este inevitabilă, este necesar, mai întâi, să adunăm cele mai complete informații despre zona ostilităților (în special de la cei care au parcurs recent această cale și, dacă este posibil, de la cei către care se îndreaptă persoana respectivă); în al doilea rând, trebuie să ne pregătim din punct de vedere tehnic pentru călătorie ca pentru un eveniment extrem, deoarece drumul în sine este adesea periculos; în al treilea rând, nu trebuie să ne ferim de vaccinare. În cazul unei călătorii într-un „punct fierbinte” în afara țării, este necesar să se obțină în prealabil garanții legale și sociale de la organizația care trimite în misiune și să solicităm sprijinul Ambasadei Republicii Moldova.

Dacă luptele continuă, apare o altă situație extremă, numită război. Cum să ne comportăm corect în timpul unui război devine, de obicei, clar doar pe loc, uneori nici măcar imediat, ci după câțva timp.

Deci conflictele armate, care astăzi au devenit un eveniment destul de obișnuit în diferite regiuni ale planetei, constituie unul dintre cele mai cumplite pericole pentru oameni. Este dificil de oferit garanții de securitate în astfel de situații, dar cunoașterea strategiei de supraviețuire și a unor reguli de comportament în zona conflictelor militare și capacitatea de a le aplica în practică pot ajuta cu siguranță la salvarea vieții. Este necesar să înțelegem că nu există sfaturi fără echivoc cu privire la modul de a ne comporta corect în caz de ostilități. Decizia ar trebui luată la fața locului, în funcție de situația concretă. Prin urmare, ajutorul specialiștilor și, mai presus de toate, al armatei, inclusiv al specialiștilor în domeniul securității vieții, este deosebit de important.

Concluzii

Războaiele locale și conflictele militare regionale sunt fenomene sociopolitice foarte complexe cauzate de contradicții acumulate care nu au fost rezolvate la timp. Pericolul lor este agravat de faptul că părțile în luptă nu respectă întotdeauna regulile și normele internaționale de desfășurare a operațiunilor militare.

Cunoașterea regulilor de comportament în zona conflictelor militare și capacitatea de a le folosi în practică vor ajuta la supraviețuire în astfel de situații. Este important să nu intrăm în panică, să putem lua decizii rapide, să acționăm în funcție de situație. Un rol important îl joacă ajutorul acordat la timp al militarilor și al specialiștilor în domeniul securității vieții.

Întrebări pentru evaluare

1. Ce se înțelege prin conflict?
2. Dați o definiție a conceptului de „conflict armat”.
3. Ce este un război local?
4. Care sunt condițiile prealabile pentru conflictele armate regionale?
5. Sub ce forme pot avea loc conflictele armate regionale?
6. Numiți etapele principale ale apariției și dezvoltării conflictelor armate (după exemplul fostelor republici ale URSS și ale Republicii Moldova).
7. Ce acte internaționale și legislative ale Republicii Moldova reglementează conflictele armate?
8. Ce este starea de urgență?
9. Ce măsuri pot fi introduse atunci când este declarată starea de urgență?
10. Ce este legea marțială?
11. Ce măsuri pot fi introduse când este anunțată SU?
12. Care sunt regulile de conduită atunci când se declară o situație de urgență?
13. Cum ar trebui să ne comportăm atunci când este declarată SE?
14. Ce reguli de conduită și recomandări trebuie respectate atunci când se efectuează operațiuni militare în oraș?

Lecția 9. EXTREMISMUL

Securitatea activității vitale a unei persoane depinde în mare măsură de viziunea sa asupra lumii, de faptul pe cine îi vede ca asociați. Este foarte periculos să nu înțelegem că, punându-ne în opoziție pe noi și opiniile noastre, lumii din jur, putem provoca situații de viață nefavorabile și chiar periculoase. Această poziție conduce o persoană la mișcări de protest, grupuri și formațiuni care sunt ostile societății și care folosesc metode asociale pentru a-și atinge obiectivele. Aceste organizații de protest sunt aproape întotdeauna extremiste.

Apariția extremiștilor condiționată cel mai adesea de apariția unor grave probleme sociale în societate: nerespectarea legilor (inclusiv de către autorități), corupția, cazurile de decizii neloiale ale organelor administrative de diferit nivel etc. Crearea unor formațiuni extremiste este întotdeauna asociată cu aprobarea (adesea tacită), de către o parte considerabilă a populației, a obiectivelor mișcării, chiar și dăunătoare din punct de vedere social. Există diferite tipuri de extremism și, prin urmare, diferite organizații extremiste.

În acest capitol sunt examinate tipurile de extremism, tendințele dezvoltării acestuia în societatea modernă.

9.1. Tipuri și tendințe de dezvoltare

Extremismul este un fenomen destul de răspândit în societatea contemporană. El se manifestă atât în comportamentul individual al oamenilor din diferite straturi sociale, cât și în activitățile grupurilor, grupărilor, mișcărilor și partidelor.

Trăsăturile caracteristice ale extremismului sunt absolutizarea ideilor, dorința de a atinge urgent obiectivul dorit, cu orice preț. Crezul ideologic al extremismului este că scopul scuză mijloacele. În același timp, viața umană își pierde valoarea intrinsecă și devine un mijloc de implementare a ideilor.

Opiniile extremiste sunt susținute activ, nimerind sub influența lor numai cei aflați într-o stare de criză - oameni dezechilibrați mental ajunși la disperare din cauza condițiilor de viață. Răspândirea unor astfel de tendințe este alimentată de lipsa de răbdare a unor persoane nenorocite, dezavantajate și marginalizate, ale societății, care doresc o îmbunătățire imediată și calitativă a vieții lor. Acestea se disting prin comportament dezechilibrat, lipsă de înțelegere a sacrificiilor care trebuie făcute, iresponsabilitate și lipsă de experiență politică. De regulă, acțiunile acestor oameni sunt dirijate de reprezentanți ai partidelor și straturilor care beneficiază economic și politic de perturbările sociale.

În ultimul deceniu, numărul organizațiilor extremiste din lume a crescut mult, în special în țările afectate de perturbări socioeconomice, ideologice și politice. La sfârșitul secolului al

XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, Moldova se număra printre aceste țări. O legitate a dezvoltării organizațiilor extremiste este că, odată cu creșterea spontană a numărului persoanelor și grupurilor radicale, există întotdeauna aventurieri care se folosesc de nemulțumirea lor. Ei propun idei și concepte extremiste, dezvoltă și aplică în practică mijloacele și metodele de implementare a acestora.

În termeni teoretici, putem vorbi despre *dualitatea extremismului*. Ea a fost definită cel mai exact de I.M. Krivoguz ca extremism al scopului și extremism al mijloacelor de atingere a scopului.

Extremismul scopului își găsește exprimarea în absolutizarea, uneori prin aducerea la absurd a unui scop destul de serios al unei orientări politice. De exemplu, absolutizarea priorității libertății individuale fără restricții sociale duce la exploatarea nemiloasă a tuturor celorlalți de către cei care au capital, așa cum a fost în cele mai dezvoltate țări până la echilibrarea intereselor individuale și publice. *Extremismul capitalist* - atotputernicia și somavolnicia proprietarilor de capital - denaturează profund dezvoltarea individului și a societății, sute de milioane de oameni suferă din cauza aceasta. Aceasta rămâne cel mai răspândit tip de extremism.

O altă formă de absolutizare a intereselor individuale – *anarhismul* - în esență, reduce ideea liberală de minimizare a statului până la absurd pentru a maximaliza libertatea individului. Conceptele anarhiste vizează lichidarea oricărui stat. Aceasta este prezentată ca o condiție indispensabilă pentru libertatea individuală maximă, dar, în realitate, privează societatea de puterea necesară pentru rezolvarea problemelor sale, ceea ce afectează negativ dezvoltarea indivizilor.

Absolutizarea intereselor publice suprimă individualitatea majorității și duce la genocid și la cea mai brutală exploatare a populației de către autorități, neglijarea nevoilor oamenilor, restricționarea drepturilor și libertăților acestora, deformarea profundă a individului și a societății, afectează negativ dezvoltarea forțelor productive.

Un alt tip de extremism al scopului - absolutizarea dezvoltării libere a unui grup etnic fără a lua în considerare capacitățile sale reale și respectul față de alte grupuri etnice - duce la o altă deformare - *naționalismul*. De la acesta este doar un pas până la absolutizarea puterii propriului grup etnic - *etnocrația*. Expresia sa originală o formează lozinci precum apelurile lui J.-M. Le Pen în Franța - „Franța pentru francezi”, cu cerința de a expulza străinii sau de a-i priva de toate drepturile civile. Apeluri similare se aud în Germania și în alte țări foarte dezvoltate. Însă etnocrația este deosebit de populară în țările nou formate, unde „străinii” reprezintă o parte considerabilă a populației. Tendințele etnocratice sunt în prezent puternice în Letonia și Estonia. Un fel de deformare extremistă a naționalismului este *șovinismul* - propagandă a superiorității

grupului etnic și a urii față de ceilalți. El rămâne în continuare cauza majorității conflictelor interetnice.

Următorul tip de extremism al scopului este *fanatismul religios* - absolutizarea superiorității unei religii asupra altora și dorința de a-și extinde influența în detrimentul altora sau de a aduce societatea modernă, opiniile și comportamentul întregii populații în deplină conformitate cu învățăturile religioase. Utilizarea instrumentelor politice în astfel de scopuri este larg răspândită în Asia și Africa. Ea este cauza unor conflicte grave. Mulți lideri ai fundamentalismului islamic se străduiesc nu numai să stabilească o „ordine islamică” în țările musulmane, ci și să extindă sfera dominanței islamului, să elimine alte confesiuni și să răspândească „ordinea islamică” în întreaga lume. Pentru a justifica aceste obiective și orice mijloace de realizare a acestora, inclusiv ghazavat - un război sfânt împotriva necredincioșilor, ei folosesc învățăturile islamice ale lui M. Abdal-Wahhab (sec. XVIII) - *wahabismul*. Extremismul mișcărilor religioase și politice musulmane, care se străduiesc să distrugă Israelul prin orice mijloace, este evident. Extremismul hindus este activ în India, în special *sikhismul*, justificând necesitatea terorii și a revoltelor armate împotriva musulmanilor. Două varietăți de extremism politico-religios - protestant și catolic - provoacă daune enorme britanicilor și irlandezilor în Ulster.

Transformarea nu numai a ideilor religioase și politice, ci și a oricăror idei politice într-un adevăr universal și obligatoriu pentru toți dă naștere *fanatismului politic*, care este întotdeauna ostil naturii omului și societății.

Nici un fel de extremism al scopului nu duce lipsă de mijloace extremiste, deoarece ideile propagate nu corespund nevoilor și capacităților reale ale societății și, prin urmare, pot fi impuse numai prin forță. Cu cât este mai mare decalajul dintre obiectivele extremiste și posibilitățile societății, cu atât este mai mare violența pentru a le atinge.

Extremismul mijloacelor constă în utilizarea oricărui **mijloc**, chiar și cel mai brutal, a metodelor de luptă împotriva societății, instituțiilor și liderilor săi, inclusiv mijloacele de intimidare în masă și distrugere a oamenilor - teroare, genocid etc. Este legat organic de extremismul scopului, dar uneori este folosit de unii reprezentanți ai celor mai importante direcții ale gândirii politice moderne pentru cea mai rapidă implementare a planurilor în condiții nefavorabile. Absolutizarea promovării progresului, pentru a-l accelera, duce la ingineria socială, ai cărei susținători tratează societatea și oamenii ca pe un material de construcție care servește la întruchiparea ideilor lor, distrugând în același timp relațiile umane și chiar reprezentând o amenințare la adresa vieții umane.

Astfel, unul dintre personajele lui G. Marquez, declarându-se liberal ferm, cerea în numele victoriei liberalismului, „uciderea conservatorilor” și a elaborat un plan care „s-a rezumat

la implementarea coordonată și simultană a multor crime pentru a distruge toți oficialii guvernamentali împreună cu familiile lor, dintr-o singură lovitură la scară națională, și, în special, copiii lor de sex masculin, și astfel ștergând de pe fața pământului însăși sămânța conservatorismului”. Din liberal, el s-a transformat într-un extremist însetat de sânge.

Fetișizarea democrației poate duce la *ochlocrație* - puterea mulțimii - sau chiar poate paraliza puterea, ceea ce agravează mult problemele de a căror soluție depinde bunăstarea oamenilor.

Deși apărătorii democrației nu sunt predispuși la violență, în condiții de luptă acerbă și printre ei uneori apar extremiști, cerând o democratizare accelerată prin reprimarea oponentilor politici, până la aplicarea armelor.

Specificul condițiilor, al problemelor și forțelor politice din fiecare țară sau regiune dă naștere la o multitudine de varietăți ale extremismului modern. La începutul secolului al XXI-lea cele mai populare sunt conceptele extremiste legate de absolutizarea priorității intereselor publice, aspirațiilor etnice și politico-religioase.

Faptele cu acțiune directă sunt împărțite în acțiuni „spectaculoase” și „radicale”. Printre cele spectaculoase se numără pichete, mitinguri, demonstrații, bannere afișate etc. Acțiuni de această natură, prin definiție, nu sunt extremiste. O excepție de la această regulă o face utilizarea lozincilor și a afișelor care solicită o schimbare radicală a ordinii constituționale și încălcarea integrității Republicii Moldova, subminând securitatea statului, precum și cu conținut care are ca scop incitarea socială, ura rasială, națională și religioasă.

Faptele radicale cu acțiune directă includ blocarea căilor de acces, ocuparea obiectelor etc. În acest caz, principalul constă în absența violenței sau a amenințării cu violența. Mai mult, chiar și orice imitație de arme (de exemplu, un pistol pentru copii) poate transfera o acțiune directă în categoria actelor teroriste.

Dintre toate tipurile de mișcări sociale, problemele juridice ale activității radicale au fost elaborate cel mai clar de *mișcarea „verzilor”* - ecologiștii. „Verzii” sunt cei care au numărul maxim de formațiuni care echilibrează cu succes extremismul și legalitatea. Trebuie menționat totuși că majoritatea mișcărilor ecologice radicale funcționează în afara țării noastre.

9.2. Asociații și grupuri extremiste stradale de adolescenți

În activitățile educaționale practice, un specialist în securitatea vieții, învățând o persoană metodele și mijloacele de combatere a organizațiilor extremiste, trebuie să pornească de la orientarea principală - „A prevedea, a ajuta, a salva!” Această atitudine determină cel mai exact importanța studierii grupurilor și asociațiilor extremiste de adolescenți contemporani din stradă.

Pentru tinerii care respectă legea, cunoștințele despre organizațiile extremiste ale adolescenților din stradă oferă o oportunitate de a face alegerea corectă a comportamentului în timpul perioadei de contact cu reprezentanții acestor grupuri și evitarea acțiunilor agresive ale acestora.

Există un număr mare de *clasificări ale asociațiilor informale ale adolescenților* după diferite criterii. În prezent, cea mai urgentă problemă a colaborării cu grupurile de adolescenți este păstrarea liniștii publice și prevenirea infracțiunilor. În acest scop, clasificarea propusă de V.T. Lisovsky este mai potrivită decât altele. Pe baza unor criterii psihologice și pedagogice, formațiunile adolescenților sunt împărțite în prosociale, asociale și antisociale, a căror activitate are o orientare socială, neutră și respectiv antisocială.

La cei *prosociali* se referă cluburile de ajutor social, asociațiile de mediu, istorice și patriotice și alte formațiuni. Din punctul de vedere al liniștii publice, prezintă interes doar mișcările și formațiunile care desfășoară activități prosociale în forme extremiste.

Structura mișcărilor și formațiunilor de tineri este influențată de stratificarea socială a societății, care se manifestă atât în inegalitatea oportunităților materiale, cât și în nivelul revendicărilor adolescenților, în natura obiectivelor vieții și modalitățile de implementare a acestora. În acest sens, trebuie remarcat faptul că există mulți punks în rândul adolescenților săraci, iar rapperii au devenit cea mai răspândită mișcare în rândul adolescenților din clasa de mijloc.

În scopul prevenirii și corectării comportamentului *asocial* al adolescenților, cea mai convenabilă clasificare s-a bazat pe agresivitatea și intelectualizarea formațiunilor. Astfel, hippii neagresivi, foarte intelectuali, se află la un pol, iar punkii agresivi, cu un nivel de inteligență scăzut, sunt la polul opus. În prezent, dintre mișcările de protest neagresive, cele mai mari (deși puține la număr) sunt hippii, rastamanii, rapperii și energet-ii, iar dintre cei agresivi - punks, alisomani, cinefilii, fanii jocurilor de rol, fanii fotbalului. Există, de asemenea, grupuri de adolescenți și tineri deosebit de agresive: skinheads („cu capul ras”), extremiști pseudo-verzi, grupul de tineri al Partidului Național Bolșevic al lui E. Limonov.

Există, de asemenea, formațiuni care nu pot fi clasificate fără echivoc ca mișcări agresive sau neagresive, cum ar fi „sataniștii”. O subcultură specifică proprie este caracteristică unor formațiuni de tineri din sectorul al treilea (organizații neguvernamentale), de exemplu, „verzilor”.

În mișcările de protest ale adolescenților, „protestul” ia, de regulă, formă de marginalism și permisivitate. *Marginalismul* este un protest social fără sânge, exprimat în ignorarea de către persoană a cerințelor moralei oficiale, în dorința de a ieși de sub controlul instituțiilor publice. Marginalismul își are originea în adâncurile stângii radicale din anii 1960 și 1970. Unul dintre

teoreticienii acestei tendințe, sociologul francez J. Lévy-Stringer, observă că marginalismul condamnă totul în sistemul capitalist - cultura oficială, cultul muncii și despotismul familial, dogmele conservatoare, banii corporațiilor multinaționale, urbanismul pentru sclavi. Părăsirea societății duce la crearea unei proprii contraculturi, norme speciale de comportament și moralitate.

Conceptul de permisivitate își are originea în Occident la începutul anilor 1970. Acesta reflecta un tip special de comportament al tinerilor – un protest împotriva culturii și moralității „vechii” lumi capitaliste (și mai târziu socialiste).

Participanții la mișcări intelectualizate folosesc forme de protest precum o viziune filosofică asupra lumii, activitate socială (atât prosocială, cât și asocială) și un stil de viață boem. Acest lucru determină, în linii mari, statutul adolescentului în ierarhia grupului. În mișcările slab intelectualizate, statutul participanților depinde, în mare măsură, de forța fizică și de gradul de criminalizare.

În organizațiile extremiste există adesea un „dublu standard”. Deosebit de elocventă este permisiunea tacită (sau chiar declarată) a diferitelor manifestări ale permisivității pentru „ai săi” în raport cu ceilalți și inadmisibilitatea unui astfel de comportament pentru toți ceilalți. Extremității se caracterizează și prin crearea de formațiuni paramilitare și, adesea, nu atât din motive ideologice, cât și din motive de prestigiu.

În organizațiile politice de extrema dreaptă și extrema stângă și în grupurile agresive de adolescenți cu orientare extremistă (skinheads, skinopanks), astfel de activități provoacă adesea oamenilor prejudicii fizice.

Să analizăm unele **organizații de tineret extremiste** care acționează în Rusia.

Skinheads („capete rase” - o mișcare a tinerilor, care sunt adesea influențați de ideologii extremiste. În ea se deosebesc două aripi mari - bonhezi și skeen-iantifasciști. În plus, există multe ramificări mici.

Bonheads (*boneheads*) – *boneheads* - „capete osoase”, „stupide” - acest nume al sckinilor radicali de dreapta le-a fost dat de skinhead de stânga. Numele a prins rădăcini.

În Rusia, mișcarea bonhead a apărut la sfârșitul anilor 1980. La începutul anilor 1990, numărul susținătorilor săi a crescut semnificativ, în principal în orașele mari - Sankt Petersburg, Moscova, Ekaterinburg, unde atacurile asupra oamenilor de etnie caucaziană și bătăile au devenit mai frecvente. Grupurile Bonehead, de obicei, sunt foarte unite, formate pe baza ideologiei rasiste, organizate pentru atacuri comune. Cu toate acestea, o parte mare a skinilor este pasionată numai de attribute externe (cizme militare înalte, blugi sau pantaloni militari mulați, bretele pentru pantaloni, capul ras și adesea o svastică fascistă).

La începutul anilor 2000, partidul Unitatea Națională Rusă (UNR) condus de Barkashov (**skinhead-ii** formau aripa tinerilor din partid), Partidul Național Republican al Rusiei (din 2001, redenumit Partidul Libertății), condus de Y. Belyaev. În primăvara anului 2001, fostul lider al filialei din Sankt-Petersburg a Partidului Național Bolșevic (PNB) A. Grebnev, care a aderat la Partidul Libertății, a anunțat formarea „noilor supărați” - „partidul cavalerilor eliberării Rusiei”. Noua formație s-a bazat pe ideologia național-socialismului. Bonheads, săvârșesc destus de des atacuri neprovocate.

Au fost stabilite legături strânse ale bandelor Bonhead cu lumea interlopă. Skinhead-ii au creat grupuri criminale care erau implicate în jafuri și tâlhării. Adesea, aceste grupuri se uneau cu grupuri infracționale tradiționale și erau implicate în furturi de efracție.

Din 2001, PNB a devenit liderul incontestabil în rândul grupurilor extremiste politice. El și-a concentrat atenția asupra tinerilor din *underground*. PNB considera ca bază tinerii nemulțumiți din punct de vedere social (începând cu adolescența) – **skinhead-ii** și tinerii din cercurile aproape boeme.

Apelul PNB de a consolida lupta împotriva mafiei drogurilor, legalizând simultan drogurile „ușoare” („extazi”, amfetamine, produse de cânepă și ciuperci psilocibine), a avut un anumit ecou în rândul grupurilor de adolescenți. Mai mult decât atât, cel mai frecvent dintre aceste sloganuri conține apelurile de legalizare a drogurilor.

Skinheads au fost atrași, în primul rând, de declarațiile și acțiunile extremiste ale bolșevicilor naționali. În perioada de creștere bruscă a numărului de skinheads în 2000-2001. PNB a concurat cu succes cu alte formațiuni politice naționaliste pentru simpatiile skinhead-ilor.

PNB a folosit, în activitatea sa, cunoașterea caracteristicilor specifice psihologiei de vârstă a adolescenților. De exemplu, a existat o critică foarte dură a familiei ca instituție socială, care a fost privită ca un concurent al partidului. Trebuie remarcat faptul că, într-o anumită etapă, adolescentul începe să iasă de sub tutela familiei. Consecința supraprotejării din partea adulților poate fi eșecul autorității familiei, până la ură față de aceasta. În această perioadă s-a intensificat pericolul influenței agitației antifamiliale asupra lui.

Pe de altă parte, există încă o etapă în viața tinerilor în care o familie nou formată exclude o persoană din orice formă de activitate socială. Acest lucru este demonstrat de materialele programului MIOP-2 - 86, în care s-a stabilit că, după crearea propriei familii, activiștii ecologiști tineri, de regulă, părăsesc rapid mișcarea socială. Prin urmare, o anumită modalitate de campanie de propagandă organizată și bine gândită în PNB, îndreptată împotriva „familiei mic-burgheze”, a contribuit la creșterea popularității sale în rândul tinerilor. Trebuie remarcat faptul că, datorită darului literar al lui E. Limonov, critica familiei din PNB a fost efectuată cu adevărat talent.

Skinii antifasciste formează aripa de extrema stângă a skinhead-ilor. În acestea intră skinii roșii, *SHARP* etc. Spre deosebire de skinii de dreapta, cărora le place să afișeze steagul național, simbolurile de stat, crucile celtice și zvasticele, skinhead-ii roșii și anarhiști sunt antipatrioti. Ei poartă galoane cu „anarhie”, „seceră-ciocan” etc. Ocazional, skinhead-ii antifasciști și cei „de stânga” poartă attribute ale URSS pe jachete. Mai des își coase emblema organizației politice din care fac parte.

Anarhiștii Skinheads roșii, sau prescurtat RASH, este o organizație care reunește, în principal, adepții ideologiei anarhiste și comuniste. RASH se răspândește acum rapid în toată lumea, publicând propriile reviste, organizând trupe de muzică extremală. Membrii săi sunt implicați activ în mișcarea radicală antifascistă și anarhistă. Pe lângă rasism, aceștia luptă împotriva sexismului (opresiunea femeilor) și homofobiei (persecuția minorităților sexuale). Activitățile lor sunt adesea îndreptate împotriva consecințelor dezastruoase ale dominației corporațiilor transnaționale, participă la acțiuni radicale ecologiste. Se află întotdeauna acolo unde oamenii săraci de alte naționalități sunt supuși unor atacuri rușinoase. Se opun imperialismului, exploatării sporite a muncitorilor, brutalității poliției și închisorilor.

În componența *SHARP* sunt reprezentanți ai minorităților naționale, ai minorităților sexuale și ai diferitelor mișcări de stânga. Aceștia au abandonat viziunile de stânga radicale ale skinilor, lăsând în calitate de „simbol al credinței” ideile antifascismului și ale antirasismului.

Există organizații care unesc skinii homosexualiști, cum ar fi, de exemplu, *GSM (Gay Skinhead Movement)*.

Acum, în întreaga lume, printre skinheads, de regulă, *predomină skinhead* - ii de stânga și cei tradiționali. Aceștia din urmă sunt apolitici și aderă la așa-numitul *spirits* (spiritul anilor 69). Skin-ii de dreapta sunt cei mai numeroși în Rusia și în unele țări din Europa de Est.

Concluzii

Extremismul este generat de diverși factori: desființarea structurilor sociale existente; o criză economică și socială care înrăutățește condițiile de viață ale majorității populației și îi pune pe mulți la limita sărăciei; slăbirea puterii de stat și discreditarea instituțiilor sale; scăderea disciplinei executive; creșterea manifestărilor antisociale; prăbușirea vechiului sistem de valori; sentimentul de încălcare a demnității naționale etc.

Nemulțumirea socială și politică este folosită de extremism pentru a demonta structurile sociale stabilite. Organizațiile și mișcările extremiste își desfășoară acțiunile politice în ciuda actelor constituționale și a altor acte legislative care interzic astfel de activități.

Extremismul este nihilismul juridic. O creștere semnificativă a extremismului politic a avut loc în anii 1970 și 1990. Acest lucru este dovedit de luări de ostatici, omoruri politice,

atacuri armate asupra membrilor partidelor politice, activizarea grupurilor neofasciste, anarhiste și a altor grupuri de stânga.

Extremiștii folosesc lozinci și apeluri demagogice care creează imaginea unui inamic, fac apel la sentimentele primare ale unei persoane și organizează, de asemenea, acte teroriste, provoacă în mod deliberat revolte, fac apel la nesupunere civilă etc. Promit oamenilor o lichidare rapidă a dificultăților, stabilirea ordinii garantate și a securității sociale și, în schimb, cer o suprimare hotărâtă a disidenței, o afirmare rigidă a sistemului lor de valori politice, ideologice și de altă natură. Cele mai periculoase sunt asociațiile și grupurile de adolescenți extremiști de stradă.

Întrebări pentru evaluare:

1. Ce este extremismul și care sunt tendințele dezvoltării sale în lumea modernă?
2. Descrieți tipurile de extremism.
3. Ce sunt promoțiile de acțiune directă?
4. Ce grupuri de adolescenți de stradă cunoașteți și care sunt trăsăturile activităților lor?
5. Ce este tipic pentru mișcările de protest ale adolescenților?
6. Care sunt clasificările mișcărilor de tineret?
7. Descrieți organizațiile de tineret extremiste care activează în diferite țări.

Lecția 10. TERORISMUL

Situația internațională modernă, în ciuda schimbărilor pozitive din ultimul deceniu, cu greu poate fi numită stabilă. Și una dintre cauzele acestei situații este amploarea terorismului, care astăzi capătă un caracter cu adevărat global, ceea ce îi determină pe reprezentanții țărilor de top din lume să se întâlnească în mod regulat, inclusiv la cel mai înalt nivel, pentru a discuta această problemă și a crea un mecanism antiteroare.

În timpul acestor reuniuni, s-a ajuns la acorduri privind eforturile comune de suprimare a formelor de sprijin financiar și de altă natură al terorismului în oricare dintre manifestările sale. Totuși, în pofida importanței și a caracterului lor pozitiv, nu s-a obținut o soluție cardinală a problemei, deoarece reprezentanții țărilor occidentale, susținând de bunăvoie inițiativele de combatere a terorismului internațional, au încurajat, de fapt, fundamentalismul islamic în Afganistan, Iugoslavia și Siria, generat de propriile politici.

În plus, experții în lupta împotriva terorismului observă că, în ciuda tuturor eforturilor, comunitatea mondială luptă împotriva terorismului de ieri. Astăzi, „terorismul clasic” este înlocuit cu forme noi, chiar mai periculoase și mai puțin vulnerabile ale acestuia. Acest lucru a fost clar demonstrat de actul terorist comis în SUA la 11 septembrie 2001, fără precedent prin cruzimea, sofisticarea și cinismul său. Schimbările semnificative în formele de terorism necesită noi abordări pentru combaterea acestuia.

Moldova la răscrucea secolelor XX – XXI s-a confruntat cu manifestări flagrante ale terorismului internațional atât pe propriul teritoriu, cât și în țările străine vecine. La fel ca întreaga comunitate mondială, țara noastră s-a dovedit a fi nepregătită pentru noi realități. Demult e timpul să se creeze un sistem de stat pentru combaterea terorismului și să se dezvolte o politică de combatere a acestuia. Primul pas pe această cale a fost Legea federală „Despre lupta împotriva terorismului”, adoptată în iulie 1998.

Acest capitol examinează originile, caracteristicile și trăsăturile terorismului contemporan, factorii care determină răspândirea acestuia în diferite țări, precum și principalele reguli de conduită în contactul cu teroriștii și în timpul operațiunilor de neutralizare a acestora.

10.1. Terorismul modern: origine și caracteristici

În conștiința publică există o opinie destul de fermă că terorismul este la fel de vechi ca lumea. Totuși, acest lucru nu este întru totul adevărat, deoarece nu terorismul este vechi, ci violența, care le provoacă oamenilor anxietate, frică și o stare de neputință. Aplicarea violenței sau disponibilitatea de a face acest lucru nu este altceva decât extremismul, care există astăzi sub cele mai diverse forme - de la extremismul grupurilor neofasciste ultradrepte până la stânga,

pseudo-comunist. Terorismul este o manifestare extremă a violenței, când viața unei persoane este pusă în joc.

Cu toate acestea, terorismul nu este în niciun caz un fenomen nou în viața publică. Istoria omenirii abundă de o întreagă diversitate de forme de manifestare a acesteia: de masă, individual, anarhist, de stat etc. Mai mult, terorismul a luat adesea un aspect romantic, fiind justificat de necesitatea de a lupta cu tirania, opresiunea națională, de a răsturna un sistem nedrept. A existat terorismul, ale cărui origini erau înrădăcinate în tradițiile naționale, în stilul de viață cotidian al unor comunități (mafia din Sicilia, teipii militanți din Cecenia, comunități kurde și arabe etc.).

Terorismul în forma sa actuală a apărut cu puțin peste 30 de ani în urmă și brusc în mai multe părți ale lumii. În anii 1960, după înfrângerea mișcării partizane într-o serie de țări din America Latină, participanții săi, care nu au acceptat acest lucru, au ales tactica desfășurării de acte teroriste împotriva regimurilor existente în orașe, care a fost numită „gherila urbană”. Mișcarea de rezistență palestiniană a evoluat în aceeași direcție. De la atacurile asupra unităților obișnuite ale armatei israeliene la sfârșitul anilor 1960 a trecut la diverse acțiuni teroriste (deturnarea și explodarea avioanelor, luarea de ostatici, diversiuni în locuri aglomerate etc.). Acest lucru a contribuit la apariția altor grupuri extremiste în regiune, care până în anii 1980 au constituit, potrivit unor estimări, 80-90 % din toate grupurile teroriste din lume. Astfel, războiul de gherilă din aceste regiuni a devenit un așa-numit *conflict de intensitate redusă*, adică *război de sabotaj* complet, în care practic întreaga populație și toate obiectele teritoriului au fost considerate ca fiind posibile ținte militare.

În același timp, un val de terorism a străbătut țările din Europa de Vest. La sfârșitul anilor 1970 - începutul anilor 1980, Armata Republicană Irlandeză (ARI), numeroase grupări radicale de stânga, cum ar fi Frațiunea Armatei Roșii și Brigăzile Roșii din Italia, grupul separatist basc (ETA) din Spania și alții și-au intensificat activitățile teroriste. Trebuie menționat că izbucnirea terorismului în aceste țări a provocat un eșec al cunoștințelor pe larg răspândite despre imunitatea lor față de un fenomen atât de periculos și o stare de șoc evidentă în rândul politologilor. Acest lucru s-a datorat opiniei predominante în Occident la sfârșitul anilor 1950 că terorismul ca atare, și cu atât mai mult ca metodă de luptă politică, aplicat în mod conștient și sistematic, este caracteristic doar țărilor subdezvoltate. Se credea că în „țările civilizate” care se află într-un stadiu superior al dezvoltării istorice, el nu poate deveni un fenomen semnificativ în viața socială. În ceea ce privește acțiunile neofasciste care au avut loc în acea perioadă, acestea au fost interpretate doar ca rămășițe ale trecutului recent, care nu a fost încă complet depășit în Europa.

Desigur, de pe aceste poziții a fost imposibil să se explice în mod inteligibil valul de terorism din țările dezvoltate. Nu există practic nicio bază teoretică pentru cercetarea terorismului. În Statele Unite, potrivit directorului Agenției Naționale de Securitate B. Inman, până în 1980, nici măcar nu au fost luate măsuri pentru a colecta informații cu privire la faptele teroriste. Și abia în 1981, Ronald Reagan, care a devenit președinte, a însărcinat departamentul și instituțiile de forță să unească resursele politice, informaționale și de contraspionaj pentru a combate insurgența și terorismul. Drept urmare, astăzi în Statele Unite, o rețea largă de organizații de stat și publice (servicii speciale, departament militar, institute de cercetare etc.) se ocupă de problemele terorismului. Au început să se desfășoare numeroase conferințe, simpozioane, seminarii, să fie editată revista „Terorism”. A apărut chiar și o disciplină politică specială numită terr-ologie.

De asemenea, trebuie remarcat faptul că terorismul din anii 1960 avea un *caracter ideologic* pronunțat și avea o orientare anticomunistă sau, dimpotrivă, procomunistă. Furnizarea de arme, instruirea, asigurarea adăpostului și banilor grupurilor politice care nu au ignorat terorismul ca mijloc de a-și atinge obiectivele au fost privite de ambele părți în lumina confruntării ideologice dintre sistemele mondiale socialist și capitalist.

În ciuda faptului că nici opoziții, nici susținătorii socialismului nu au disprețuit terorismul, mulți politologi occidentali l-au văzut ca pe un mijloc de luptă al „forțelor de stânga”. Cu toate acestea, sfârșitul Războiului Rece, care s-a încheiat cu distrugerea sistemului socialist mondial și prăbușirea URSS, nu a dus la dispariția terorismului din practica socială și politică. Ba mai mult, a avut loc o mutație a sa. Terorismul „de stat”, guvernat din anumite centre ideologice și politice mondiale, s-a transformat în cel „stihinic”, practic incontrollabil. Fostele țări socialiste au renunțat complet la sprijinul terorii. Statele din Orientul Mijlociu, trecute pe lista neagră a complicilor teroriștilor de către Statele Unite, au pierdut, de asemenea, capacitatea de a ajuta în aceeași măsură grupurile extremiste. Drept urmare, terorismul și-a pierdut capacitatea de a fi controlat și, ca urmare, predictibilitatea. Majoritatea organizațiilor extremiste au fost lăsate în voia lor. Aceasta înseamnă că pârghia utilizată anterior asupra acestora prin țările care le susțin nu mai funcționează. Anterior, un apel de la Damasc sau Tripoli nu numai că putea începe, ci și opri atentatele teroriste. Astfel, în timpul „războiului din Golf”, „strigătul” liderului libian Gaddafi l-a forțat pe celebrul terorist Abu Nidal să se abțină de la acțiune împotriva forțelor coaliției.

Pierderea controlului asupra grupurilor teroriste de diferite orientări ideologice și politice a dus nu numai la pierderea controlului asupra lor - au apărut și alte probleme negative. Din cauza lipsei unor orientări ideologice clare, disciplina în ele scade brusc, ele se dezintegrează constant și sunt recreate, conducerea și tactica acțiunilor se schimbă adesea. Pierderea surselor

permanente de finanțare îi obligă pe teroriști să treacă la „autofinanțare”; principalele sale forme sunt traficul de droguri, de arme și, de multe ori, banditismul direct (jaful băncii, răpirea oamenilor pentru răscumpărare, racketul, șantajul etc.). Drept urmare, „luptătorii pentru o idee” de ieri se trezesc dependenți de afacerea criminală internațională, a cărei putere și bogăție ajung astăzi la proporții fantastice.

Astfel, R. Hobson de la National Strategy Information Center situat în Washington, estimează venitul anual al criminalității organizate din lume la 1 trilion de dolari, care este aproape egal cu bugetul federal al SUA. Antrenarea în circulație a unei mase uriașe de bani „murdari” creează oportunități cu adevărat nelimitate pentru criminalitatea organizată și cea mai importantă componentă a acesteia - grupările teroriste.

Renunțarea de fapt a principalelor puteri mondiale la „controlul ideologic” asupra grupurilor teroriste, precum și prăbușirea URSS au dus la aceea că în arenele conflictelor locale din țările lumii a treia și din unele foste republici sovietice au apărut zone „întregi” ale „terorii libere”, sub controlul direct al liderilor indisolubil legați cu afacerile criminale. Drept exemplu pot fi numite Afganistanul, unde înainte de sosirea talibanilor conduceau comandanții de companie și liderii clanurilor în organele locale, Somalia, unde a înflorit pirateria maritimă.

Mai mult, anii 1990 se caracterizează, alături de prăbușirea terorismului „ideologic”, „controlat” al statului, prin o creștere fără precedent a grupurilor teroriste ghidate în activitățile lor de *motive etnice și religioase*, ale căror acțiuni se disting prin cruzime subtilă. Printre acestea se numără Frontul de salvare islamic algerian și secta „Aum Shinrikyo”.

Comunitatea mondială neagă orice manifestare a terorismului, inclusiv cea ca mijloc de realizare a obiectivelor sociopolitice. Cu toate acestea, realitățile de astăzi indică faptul că terorismul continuă să rămână în arsenalul metodelor de luptă ale unui șir de grupuri extremiste. Având în vedere amploarea și pericolul fenomenului dat, ONU a declarat că lupta împotriva acestuia este una dintre sarcinile prioritare ale politicii internaționale. Pentru a determina mijloacele, formele și metodele adecvate de combatere a terorismului, este foarte important să se clarifice esența acestuia. Mulți cercetători în problemele terorismului sunt de acord că este vorba de o utilizare motivată din punct de vedere politic sau o amenințare a utilizării unor forme extreme de violență.

Experții terologici identifică astăzi următoarele ***domenii ale terorismului modern:***

- *social*, care urmărește scopul schimbării sistemului economic sau politic al propriei țări;
- *naționalist*, reprezentat de organizații de convingere etnoseparatistă, precum și de grupuri care urmăresc să lupte împotriva dominației economice sau politice a statelor și monopolurilor străine;

- *religios*, asociat fie cu lupta adepților unei religii sau secte dintr-un stat comun cu adepții alteia, fie cu încercări de răsturnare a puterii seculare și stabilirea unui regim teocratic, sau cu ambele în același timp.

Cu toate acestea, de regulă, aceste tipuri de terorism se găsesc rar în forma lor pură. Acest lucru este tipic, poate, doar pentru organizațiile care practică terorismul social, care este adesea descris în tonuri naționaliste sau religioase. Terorismul naționalist se intersectează, în multe cazuri, cu terorismul religios, dar, în același timp, împrumută adesea idei, lozinci și argumente din terorismul social. La rândul său, terorismul cu orientare religioasă nu este uneori ușor de separat de cel naționalist; în plus, el împrumută multe din arsenalul ideologic al terorismului social.

În afară de această interpretare a terorismului, există un alt punct de vedere. Esența sa constă în faptul că terorismul este înțeles ca orice crimă, și nu doar cea motivată politic, legată de violență sau de amenințarea cu utilizarea acesteia. Cu toate acestea, orice act terorist are o nuanță politică, deoarece violența sub formă de terorism acționează ca un instrument pentru păstrarea sau, dimpotrivă, schimbarea politicii aplicate în țară. Prin urmare, terorismul ar trebui privit ca un fenomen sociopolitic care reprezintă o amenințare clară pentru interesele vitale ale individului, societății și statului.

Legea nr. 120 din 21 septembrie 2017 ”Cu privire la prevenirea și combaterea terorismului” și H.G. nr. 995 din 17 octombrie 2018 ”Cu privire la aprobarea sistemelor naționale de alertă teroristă”, definesc terorismul ca fiind ideologia violenței și practica de influență a deciziilor de către autoritățile de stat, autoritățile locale sau organizațiile internaționale asociate cu intimidarea populației și (sau) alte forme de acțiuni violente ilegale.

Documentul afirmă că activitatea teroristă înseamnă, în special, organizarea, planificarea, pregătirea, finanțarea și desfășurarea unui atac terorist, incitarea la acesta, crearea în acest scop a unui grup armat ilegal, a unei comunități criminale, a unui grup organizat, participarea într-o astfel de structură, precum și informații și alte complicități în planificarea, pregătirea sau înlăptuirea unui atac terorist și propaganda ideilor de terorism. Legea interzice crearea și funcționarea organizațiilor ale căror obiective și activități vizează promovarea, justificarea și susținerea terorismului.

Sunt prezentate definițiile unor astfel de concepte precum „act terorist”, „combaterea terorismului”, „operațiune antiteroristă”, sunt dezvăluite principiile combaterii terorismului, în special, conducerea unică a forțelor și mijloacelor implicate în efectuarea operațiunilor de combatere a terorismului, inadmisibilitatea concesiunilor politice făcute terorismului, minimizarea și eliminarea consecințelor manifestării terorismului, proporționalitatea măsurilor de combatere a terorismului la gradul de amenințare teroristă.

Practica combaterii terorismului arată că oricare dintre formele sale capătă nuanțe politice în condițiile actuale. Acest lucru se datorează mai multor factori:

- în primul rând, subminează sistemul puterii de stat, reducând eficiența administrației publice;
- în al doilea rând, prin slăbirea structurilor publice și a celor de stat, terorismul criminalizează societatea și, prin urmare, sporește influența forțelor extremiste, anticonstituționale, care se străduiesc să ajungă la putere;
- în al treilea rând, are un impact moral și psihologic negativ asupra populației, provocând haos, dezordine și înrăirea oamenilor, care este utilizat, în cele din urmă, de anumite forțe în scopuri politice;
- în al patrulea rând, atunci când depășește frontierele de stat, terorismul capătă caracter internațional, reprezentând o amenințare serioasă pentru întreaga lume.

Subiecții terorismului pot fi organizații politice, grupuri extremiste care apar spontan, persoane care neagă activitățile de opoziție legală și se bazează pe violența armată, precum și structuri criminale și persoane care luptă pentru divizarea și redistribuirea sferelor lor de influență.

Studiile privind activitățile diferitelor grupări teroriste, care, în prezent, sunt în număr de aproximativ 500 în lume, arată că teroriștii recurg la cele mai diverse tipuri de violență împotriva indivizilor: fizică, materială, morală și psihologică. Deși în analiza activităților teroriste ale unor astfel de grupuri este uneori dificil de trasat granițe de aplicare a violenței, totuși în fiecare dintre actele de teroare domină una sau altă formă de violență.

Astfel, **terorismul** este un fenomen sociopolitic, care este un ansamblu de infracțiuni comise cu utilizarea violenței sau cu amenințarea acesteia de către organizații extremiste organizate, grupuri sau persoane în interesul anumitor forțe sociopolitice sau grupuri criminale cu scopul destabilizării societății, intimidând populația și autoritățile, obligându-i să întreprindă anumite acțiuni sau refuzând să le facă, împărțind sfere de influență politică sau economică, precum și înlăturând un regim politic nedorit și preluând puterea.

Natura și tactica terorismului modern s-au schimbat de mai multe ori și semnificativ în ultimii ani. În plus, tehnicile și metodele teroriste se dezvoltă mult mai repede decât contramăsurile. De exemplu, din anii 1960, când acțiunile de acaparare a transportului aerian s-au răspândit în lume, comunitatea internațională a cheltuit miliarde de dolari pentru consolidarea sistemului de securitate al aeroporturilor și aeronavelor, ceea ce a făcut posibilă sporirea într-o anumită măsură a siguranței antiteroriste a zborurilor. În anii 1970, numărul acestor stocuri a scăzut brusc. Cu toate acestea, teroriștii și-au schimbat tactica și au început să folosească astfel de metode precum explozii în locuri aglomerate (în cinematografe, în gări, în transportul public

etc.), răpiri și crime, ale căror victime sunt persoane complet întâmplătoare. Iar în atacul terorist din 11 septembrie 2001, în Statele Unite, a fost aplicată deturnarea avioanelor de pasageri, dar de data aceasta ca mijloc de distrugere a unor ținte importante la sol. Cruzimea teroriștilor, lipsită de sens din punct de vedere uman, garantează o largă publicitate în mass-media a obiectivelor și a cerințelor lor.

Noi ținte ale terorismului au fost demonstrate lumii întregi prin acțiunile banditești ale formațiunilor armate cecene din Budennovsk, Kizlyar, Beslan. Acestea sunt spitale, maternități, școli, grădinițe etc. Statul pur și simplu nu are suficiente fonduri pentru a oferi tuturor acestor obiecte echipamente tehnice de securitate și o protecție fiabilă, așa că trebuie căutate oportunități suplimentare.

Progresul științific și tehnologic are un impact extraordinar asupra naturii și tacticii terorismului modern. Au apărut deja precursorii unei *noi generații de terorism*. Tragediile din Bhopal și Cernobîl au demonstrat în mod clar întregii lumi vulnerabilitatea extraordinară a tehnos structurii actuale. Acțiunile teroriste pot provoca dezastre antropogene comparabile, în ceea ce privește proporțiile de distrugere și de victime, cu rezultatele folosirii în luptă a armelor de distrugere în masă. Într-adevăr, loviturile îndreptate împotriva obiectelor din tehnosferă sau amenințările de a le efectua nu depășesc înțelegerea tradițională a terorismului, deosebindu-se de aruncarea în aer de avioane, trenuri sau conducte devenite deja obișnuite, prin volumul daunelor cauzate.

În țările occidentale, această problemă a fost recunoscută încă din anii '70. Până în prezent, acolo a fost creat un sistem destul de eficient pentru protejarea obiectelor și materialelor nucleare, chimice și a altor obiecte periculoase și s-a acumulat o anumită experiență în lupta împotriva terorismului în acest domeniu. Din 1991 până în 1994, doar poliția germană a împiedicat aproximativ 350 de încercări de contrabandă cu materiale nucleare. Datorită eforturilor serviciilor de informații din SUA, care au durat luni la rând, a fost posibil de găsit un superagent al unui serviciu necunoscut de informații, care, folosind rețele de calculatoare, a pătruns în banca de date a Institutului Sud-coreean de Cercetare Nucleară și a altor organizații secrete.

Trecerea la tehnologii calitative noi ale terorismului se poate încununa cu utilizarea pe scară largă, în viitor, a unor obiecte precum sateliții Pământului (informații, comunicații, dispozitive de teledetecție), sisteme informaționale specializate (management, cercetare, arhivare, bancare, bursă etc.), mass-media electronice (rețele globale de agenții de știri, centre computerizate de radio și televiziune, complexe de editare etc.). Posibilitatea unor atacuri teroriste asupra acestor obiecte este condiționată de importanța prioritară a aplicării mass – media electronice în soluționarea conflictelor interne și internaționale. Un exemplu al modului

în care un subiect al confruntării politice, care nu deține controlul asupra mass-media, încearcă să-și lipsească adversarul de acest avantaj este distrugerea retranslatoarelor și a transformatoarelor din Grozny prin mijloace destul de „tradiționale” de către teroriștii ceceni în timpul războiului recent.

Cu toate acestea, un pericol mai grav îl reprezintă posibilitatea teroriștilor de a utiliza mijloace de suprimare radio-electronică (**REP**), ale căror surse pot fi instalații și dispozitive industriale și de cercetare cu microunde, precum și echipamente militare. Este la fel de dificil de detectat un astfel de echipament ca un dispozitiv exploziv, iar utilizarea sa de către teroriști, în condiții de luptă, nu le permite să-și organizeze rapid urmărirea și să analizeze orice informație, deoarece toate mijloacele electronice de comunicare, securitate, control ies din funcție împreună cu computerele și baza de date. Atacurile teroriste prin intermediul războiului electronic dezactivează comunicațiile prin satelit, structurile de stat, militare, private și alte structuri administrative, mass-media electronice. Astfel, atacul cu radiații cu microunde asupra unei bănci mari poate provoca o criză în întregul sistem financiar al țărilor dezvoltate, deoarece societatea își va pierde încrederea în tehnologiile moderne ale pieței monetare. Rezultatul imediat al unui astfel de atac ar fi falimentul firmelor mici și mijlocii dependente de ratele de rotație a capitalului, urmat de prăbușirea companiilor de asigurări. În cele din urmă, va exista o renunțare masivă la cardurile de credit, care pot fi ușor distruse de radiațiile cu microunde, va apărea o cerere rapidă de numerar și o creștere bruscă a prețurilor la metalele prețioase. O campanie bine gândită care însoțește un astfel de atac terorist poate provoca o criză sistemică a întregii lumi civilizate, distruge obiectivele valorice de bază care determină direcția de dezvoltare a individului și a societății în etapa actuală.

Oricare dintre grupurile teroriste existente atât social-politice, cât și cele etnice, religioase sau orientate spre criminalitate mafiotă, este, în principiu, capabil să treacă la noile tehnologii, deoarece există încă un sprijin organizațional și material destul de serios pentru terorism. Mai mult, aceste tehnologii sunt atractive pentru ei, deoarece privează comunitatea internațională de un important factor de propagandă - apelul la opinia publică prin intermediul mass-media.

Astfel, terorismul tradițional, cu tot pericolul său, nu amenința bazele societății, în timp ce terorismul modern, bazat pe utilizarea noilor tehnologii, poate provoca o criză globală sistemică, în special în țările cu o infrastructură informațională dezvoltată.

Pentru a învinge terorismul contemporan, nu este suficient a lupta împotriva manifestărilor sale directe - trebuie neutralizați factorii care contribuie la apariția și dezvoltarea acestuia. În acest sens, trebuie remarcat faptul că terorismul își poate atinge obiectivele numai bazându-se pe sprijinul anumitor forțe din arena internațională și pe opinia publică din țară. Din păcate, chiar și astăzi, unele state încearcă să-l folosească pentru a-și rezolva problemele de

politică internă și externă, deși posibilitățile pentru un astfel de sprijin au scăzut brusc și, în general, așa cum s-a menționat deja, comunitatea mondială respinge terorismul.

Iată câteva fapte care mărturisesc atitudinea opiniei publice a unei sau altei țări față de terorism și ce consecințe a avut aceasta. Protestele masive în Spania împotriva terorismului separatiștilor basci i-au obligat să-și reducă brusc activitatea; tăcerea unanimă a presei despre „faptele” teroriștilor Baader-Meinhoff în cei patru ani de închisoare au dus la sinuciderea aproape a tuturor membrilor acestei organizații. În același timp, prezentarea teroriștilor în mass-media ca „eroi”, luptători pentru libertate și independență a costat scump multe țări: simțind atenția și chiar sprijinul, acești „eroi” au trecut la acțiuni teroriste masive. Crearea unei atmosfere de intoleranță față de terorism în societate este probabil una dintre cele mai presante probleme care trebuie rezolvate de către organele de stat ce luptă împotriva acestui fenomen.

O altă problemă importantă este atitudinea autorităților, a puterii administrative și a serviciilor speciale față de cererile teroriștilor: să se supună lor în numele salvării oamenilor sau să dea dovadă de fermitate, să facă compromisuri. Practica mondială arată că nu pot exista concesii în negocierile cu teroriștii. Experții în lupta împotriva terorismului consideră că o atitudine fermă față de aceștia împiedică atacurile teroriste și salvează potențialii ostatici. Orice concesii, dimpotrivă, provoacă noi acțiuni. Trebuie menționat că nu este întâmplător faptul că reprezentanții structurilor antiteroriste, la reuniunea de la sfârșitul anului 1995 la Ottawa, au condamnat evenimentele de la Budennovsk ca un act de terorism internațional. A fost reafirmată necesitatea de a respecta principiul de a nu lua în considerare nici o cerere, chiar și cea mai justă, a teroriștilor. În plus, s-a exprimat opinia generală că înalții oficiali guvernamentali care au dreptul de a lua decizii politice serioase nu ar trebui să participe la negocieri cu aceștia pentru a face dificilă obținerea principalului rezultat de către teroriști – de a da acțiunii maximum rezonanță publică și socială.

Conceptul de securitate națională prevede: „Lupta împotriva terorismului, a traficului de droguri și a contrabandei ar trebui să se desfășoare pe baza unui set național de contramăsuri pentru a suprima aceste tipuri de activități infracționale. Pe baza acordurilor internaționale, este necesară cooperarea eficientă cu statele străine, puterea administrativă și serviciile speciale, precum și cu organizațiile internaționale a căror sarcină este combaterea terorismului. De asemenea, este necesar să fie aplicată mai pe larg experiența internațională în combaterea acestui fenomen, să fie creat un mecanism coordonator pentru combaterea terorismului internațional, să fie blocate în mod fiabil toate canalele posibile pentru circulația ilegală de arme și explozive în țară, precum și furnizarea acestora din străinătate. Organele de drept trebuie să trimită în judecată persoanele implicate în activități teroriste pe teritoriul țării, indiferent de locul în care au fost planificate și desfășurate actele teroriste care aduc prejudicii Republicii Moldova”.

Astfel, din toate cele spuse mai sus, putem concluziona că terorismul rămâne o problemă stringentă a timpului nostru, necesitând o atenție serioasă. Pentru a combate eficient terorismul internațional, este necesar să-i cunoaștem originile, cauzele și posibilele consecințe.

10.2. Caracteristicile terorismului în Republica Moldova

În Rusia, terorismul, ca fenomen al vieții sociale și politice, a apărut la sfârșitul anilor 1980. Odată cu prăbușirea URSS, a devenit o realitate în diferite regiuni ale țării, în special în Transnistria, Găgăuzia etc.

Cauzele care dau naștere terorismului sunt diverse și se află în diferite sfere ale societății: economică, socială, politică etc.

În primul rând, acestea sunt cele mai profunde *contradicții din sfera economică și diferențierea socială în creștere a societății* datorită tranziției la economia de piață.

În al doilea rând, un factor serios îl constituie *dispersarea politică a societății*, o luptă acerbă pentru puterea statului, la care, pe lângă forțele politice, tot mai insistent se implică atât oligarhia financiară criminalizată care s-a format în ultimii ani, cât și infractorii obișnuiți cu morala lor particulară și metodele și procedeele specifice de luptă.

În al treilea rând, apariția terorismului se datorează *creșterii fără precedent a criminalității organizate, tendinței crescânde de a rezolva prin forță contradicțiile și conflictele sociale*. Acest lucru se datorează în primul rând faptului că astăzi, de fapt, au fost create structuri de putere criminală, uneori mai pregătite și mai bine echipate tehnic decât cele de stat.

În al patrulea rând, răspândirea terorismului este facilitată, în mare măsură, de *eficiența scăzută a activității aparatului de stat, a organelor legale și a serviciilor speciale, lipsa unor mecanisme fiabile de protecție legală a populației*.

Și în al cincilea rând, apariția terorismului este favorizată de *declinul moralității publice*, care duce la o scădere a eficacității funcționării mecanismelor de protecție în sfera moralității.

După cum s-a menționat deja, o luptă eficientă împotriva terorismului presupune nu numai măsuri îndreptate împotriva acestuia, ci și eradicarea sau neutralizarea factorilor care contribuie direct și imediat la apariția și dezvoltarea acestuia. Analistii serviciilor speciale interne cred că astăzi terorismul din Moldova se dezvoltă în conformitate cu cea mai periculoasă schemă spontană, care în viitorul apropiat poate duce la consecințe foarte grave. Experții SIS au divizat în mod conventional *factorii interni*, contribuind la apariția și dezvoltarea terorismului în țară în condițiile actuale: permanenți, instabili și dinamici.

Factorii constanți sunt asociați cu prezența pe teritoriul Moldovei a unor ținte atractive pentru terorism. Acestea includ:

1. *Structura populației.* 55% din populația țării trăiește în orașe, până la 45% în cele mari. Acestea sunt cele care devin principalele zone în care se stabilesc grupurile teroriste.

2. *Structura transportului.* Comunicarea dintre diferite regiuni ale țării este foarte dificilă, prin urmare, sistemul de transport este un obiect atractiv al terorismului, deși acest lucru îi creează obstacole suplimentare, deoarece activitatea grupărilor teroriste este localizată în zonele de accesibilitate a transportului.

3. *Infrastructură.* În prezent, chiar și eșecurile minore în funcționarea infrastructurii urbane pot duce la autodistrugerea acesteia, ceea ce poate provoca consecințe sociale grave. Prin urmare, cele mai vulnerabile ținte ale grupurilor teroriste pot fi transportul public, sistemele de încălzire și de alimentare cu energie electrică.

4. *Industrii periculoase.* Există multe întreprinderi situate pe teritoriul Federației Ruse, în care accidentele pot genera dezastre sociale și ecologice. Majoritatea acestor obiecte sunt situate în orașe sau în apropierea acestora și, prin urmare, în cadrul posibilelor zone de activitate operațională a grupurilor teroriste.

Printre *factori instabili* se numără:

1. O *scădere generală a nivelului real al populației*, combinată cu o *creștere a diferențierii sociale a societății*. În acest sens, se poate aștepta o creștere a activității grupurilor teroriste, în primul rând, în regiunile cu cea mai mare diferențiere a veniturilor populației.

2. Situația de *criză a anumitor grupuri sociale și profesionale ale populației*, care anterior aveau un anumit statut în societate (intelectuali, personal științific și tehnic al complexului militar-industrial, personal militar etc.). Pierderea poziției lor anterioare și, uneori, a muncii în domeniul specialității lor, îi poate transforma într-un factor de instabilitate socială sau un obiect de recrutare de către membrii grupărilor teroriste.

3. *Creșterea șomajului.* În absența unui sistem dezvoltat de asistență socială, precum și a unor economii bănești semnificative ale populației, se poate prezice o creștere considerabilă a tensiunii sociale. În mod inevitabil, vor apărea regiuni stagnante, a căror populație va fi forțată să migreze, ceea ce, având în vedere piața locuințelor subdezvoltată, va agrava multe probleme. Regiunile cu niveluri ridicate ale șomajului pot deveni surse de recrutare și principalele zone de amplasare și funcționare a grupurilor teroriste.

4. *Instruirea militară a populației.* Majoritatea bărbaților din Republica Moldova au abilități de manipulare a armelor de calibru militar. Printre aceștia există un număr destul de mare de oameni care au experiență de participare la ostilități pentru a reprima mișcarea partizană din Afganistan, Angola, Mozambic, Etiopia etc., care este ușor transformată în modele comportamentale de război partizan, inclusiv acte de sabotaj care nu diferă mult de terorismul

elementar. În plus, o parte considerabilă a populației știe cum să facă față explozivilor, substanțelor incendiare și toxice, comunicațiilor de înaltă tehnologie și supravegherii.

Factorii dinamici care contribuie la terorism includ:

1. *Prezența armelor disponibile*, precum și a mijloacelor materiale și financiare în zonele eventualelor acțiuni ale grupurilor teroriste. Conform celor mai „modeste” estimări, în prima jumătate a anilor 1990, ca urmare a slăbirii controlului asupra depozitării și comerțului cu arme, populația avea mai mult de 200 mii de arme doar dintre cele înregistrate și câteva zeci de mii cele neînregistrate. De fapt, nu există acte legislative care să reglementeze importul de „mijloace tehnice speciale” în țară: dispozitive de ascultare, goniometre, stații de radio în bandă largă și alte echipamente destinate achiziției de informații sub acoperire. Structurile criminale cumpără acest echipament, prin persoane interpușe, fără restricții, și îl pot folosi în scopuri teroriste. În ceea ce privește disponibilitatea resurselor materiale și financiare, este suficient să menționăm cel puțin următoarele fapte: potrivit Ministerului Afacerilor Interne, la mijlocul anilor 1990, structurile infracționale controlau mai mult de 25% dintre toți subiecții economiei moldovenești.

2. *Sentimente politice ale unor grupuri mari de populație*. În societățile democratice, de regulă, sunt folosite forme legitime de opoziție la politica guvernamentală. În Moldova, au predominat în mod tradițional formele violente; o parte semnificativă a populației o agreează și în prezent.

3. *Nivelul și natura activității organizațiilor de opoziție legală*, inclusiv a celei extremiste. Acestea din urmă includ structuri militarizate capabile, în anumite circumstanțe, să devină baza grupurilor teroriste.

4. *Gradul de rezistență la infracțiuni de către organele de asigurare a ordinii publice și a celor de informații*, care, potrivit unor analiști, diferă semnificativ de predecesorii lor, deoarece dezmembrarea structurală, reorganizarea și epurarea personalului cauzate de reformele politice și economice din țară au dus la scurgerea unui număr mare de specialiști cu experiență.

Pe lângă acești factori de origine internă, experții care studiază problemele terorismului identifică și **factori externi** care influențează răspândirea terorismului, inclusiv:

- creșterea terorismului în țările străine învecinate și îndepărtate;
- instabilitatea sociopolitică și economică în statele vecine, prezența conflictelor armate în unele dintre ele, precum și revendicările teritoriale reciproce;
- prezența în unele dintre aceste state a „pieței negre” a armelor și munițiilor;
- lipsa unui control de frontieră sigur cu Transnistria;
- orientări strategice către Moldova ale unor servicii speciale străine, inclusiv organizații și grupuri internaționale teroriste.

Analiza problemelor terorismului implică nu numai identificarea originilor și factorilor de apariție și dezvoltare a acestuia, ci și prognozarea consecințelor sociopolitice ale acestui fenomen, impactul lui asupra stabilității societății.

Consecințele politice ale terorismului sunt legate de faptul că, subminând sistemul puterii de stat, subminând structura guvernului, slăbește brusc stabilitatea politică a societății, încrederea populației în actualul regim politic și, prin urmare, față de instituțiile sale democratice declarate, intensifică influența forțelor radicale, inclusiv a celor politice extremiste, anticonstituționale de opoziție. În plus, lupta împotriva terorismului distrage forțele și resursele de la rezolvarea problemelor sociale și economice urgente, complică procesul de reformare a societății. Toate acestea provoacă dezvoltarea contradicțiilor sociale în conflicte politice de diferite grade de intensitate, până la violența armată. Trecând frontierele de stat, terorismul capătă un caracter internațional și reprezintă o amenințare reală pentru întreaga comunitate mondială. Acest lucru este în stare să submineze autoritatea Moldovei, ca subiect politic stabil al relațiilor internaționale.

În *sfera socială*, consecințele terorismului sunt, de asemenea, foarte grave, deoarece se agravează situația socială deja complicată din societate, caracterizată printr-o diferențiere patrimonială accentuată a populației și o stare de încordare. În astfel de condiții, actele teroriste la care recurg grupurile extremiste, ca mijloc de luptă politică internă, pot provoca o explozie socială imprevizibilă sub diferite forme.

În *sfera economică*, consecințele terorismului se manifestă în primul rând printr-o scădere accentuată a investițiilor interne și pierderea investițiilor străine: este foarte periculos a investi resurse materiale mari în economia unui stat care este departe de a fi sigur din punctul de vedere al securității. În plus, dezvoltarea unor zone precum traficul de tranzit și turismul se deteriorează. De asemenea, este important ca fonduri bugetare semnificative să fie cheltuite pentru lupta împotriva terorismului și eliminarea daunelor cauzate de acesta, care este atât de necesară astăzi pentru dezvoltarea economiei, reformarea societății și protecția socială a populației.

Terorismul dăunează grav și *sănătății morale a societății*. El are un efect moral și psihologic negativ asupra oamenilor, provocând frică, un sentiment acut de nesiguranță, amărăciune, neîncredere față de autorități, haos, neliniște, dorința de autoapărare chiar și prin mijloace ilegale, nostalgia de o „mână puternică”, adică, de fapt, de dictatură și violență de stat.

10.3. Prevenirea terorismului. Reguli de conduită pentru contactul cu teroriștii

Pentru a nu deveni victima unui act terorist, este necesar să fie cunoscute și respectate regulile de *prevenire a terorismului*.

Pentru a preveni explozia clădirilor rezidențiale, trebuie:

- să instalăm uși puternice în mansarde și subsoluri, cu lacăte pe ele, să întărim ușile de intrare, să instalăm interfoane, să verificăm toate spațiile goale din casă;
- să inspectăm și, dacă este posibil, să scoatem mașinile din curtea casei;
- să facem cunoștință cu persoanele care închiriază apartamente în casă, să informăm ofițerul de poliție raional despre persoanele suspecte;
- să cerem locatarilor casei (pensionari, tineri care se plimbă târziu) să fie atenți la persoane străine, să le pună unele întrebări: teroriștilor nu le place când li se acordă atenție și există șansa ca aceștia să-și abandoneze planurile;
- să fim atenți la coletele și scrisorile în care numele de familie este scris greșit, fără adresa expeditorului sau cu o adresă a unui expeditor pe care nu o cunoașteți, la colete cu un centru de greutate deplasat, colete cu fructe fără găuri de ventilație, scrisori în plicuri neobișnuit de groase (mai mult de 3 mm), grele, care amintesc guma, deoarece acestea pot conține un dispozitiv exploziv;
- să fim atenți la persoanele suspecte din curte și la orice evenimente ciudate care se întâmplă în jurul casei.

Dacă totuși a avut loc o explozie și apartamentul a rămas intact, trebuie să ne îndepărtăm imediat de fereastră, deoarece plăcile ferestrei sunt mai puțin rezistente decât plăcile de perete, iar de sus ar putea să cadă și să pătrundă în apartament cioburi periculoase. Cei care s-au pomenit sub dărâmurile unei case prăbușite, dar au rămas practic nevătămați, ar trebui să aștepte ajutor. Specialiștii consideră că șansele de a supraviețui sub mormanele unei case explodate sunt mai mari decât în cele care s-au prăbușit în timpul unui cutremur, chiar și numai pentru faptul că toți salvatorii și toată tehnica de salvare vor fi asigurate, ceea ce este imposibil în timpul unui cutremur din cauza dimensiunii distrugerilor.

Pentru a preveni explozii în aer liber:

- în perioadele de tensiune socială, când incidența terorismului este mai mare, ar trebui să evităm vizitarea locurilor aglomerate: piețe, stadioane, gări, evenimente de divertisment etc.;
- nu se recomandă să ne apropiem de obiectele suspecte lăsate în locuri aglomerate, ci să anunțăm imediat poliția sau SIS;
- nu trebuie să ridicăm și să încercăm să deschidem geți, serviete, pachete etc. lăsate pe stradă, în metrou, în transport; trebuie să împiedicăm oamenii care încearcă să le verifice conținutul, să ne îndepărtăm rapid de ei, dacă o fac;
- nu ridicăm și îi învățăm pe copii să nu ridice lucruri mici găsite pe stradă: fluiere, stilouri, cutii de țigări, jucării etc., deoarece foarte des teroriștii ascund în ele bombe;
- este categoric interzis a încerca deminarea unor dispozitive explozive sau a le muta în alt loc.

Dacă există o amenințare evidentă de explozie, este necesar să ocupăm cel mai sigur loc - să ne ascundem după un perete, o coloană etc. Dacă a avut loc o explozie, ar trebui, dacă este posibil, să evităm locurile în care este posibilă aglomerarea. Și mai e ceva important. Experții consideră că cele mai deznădăjduite explozii din punctul de vedere al prevenirii lor, sunt comise de teroriști kamikaze, dar și acestea pot fi identificate. Principalul constă în comportamentul uman. Practica arată că o persoană nu poate fi absolut calmă, știind despre moartea sa iminentă. Ea va fi nervoasă, agitată, se va uita în jur sau, dimpotrivă, va arăta nefiresc de calmă. Toate acestea bat la ochi. Dacă simțim ceva neobișnuit în comportamentul unei persoane, trebuie să contactăm polițistul, pentru a-i stabili identitatea persoanei respective.

Acum despre maniera de comportament în cazul contactelor cu teroriști și în timpul unei operațiuni de neutralizare a acestora. Cel mai adesea, această situație apare atunci când are loc acapararea birourilor, avioanelor, autobuzelor cu oameni.

Când teroriștii ocupă un obiect:

- ar trebui să stăm pe loc, încercând să nu atragem atenția asupra noastră, este mai bine să ne ocupăm cu ceva;
- în niciun caz nu trebuie să ne certăm cu teroriștii, nu trebuie să punem întrebări sau să-i privim în ochi;
- se recomandă îndeplinirea tuturor cerințelor acestora, dar nu crearea unor situații de conflict;
- dacă este necesar să mergem la toaletă, să deschidem poșeta etc., ar trebui să cerem permisiunea;
- când cerem să fie eliberați copiii, femeile, persoanele în vârstă, nu trebuie s-o facem într-un mod săcâitor sau excesiv de insistent.

În cadrul *unei operațiuni de neutralizare a teroriștilor*, este rezonabil să respectăm următoarele reguli:

- odată cu începerea atacului de către grupul de captură, ne întindem pe podea și rămânem în această poziție până la sfârșitul operației, fără a interveni în desfășurarea acesteia;
- în cazul utilizării gazelor lacrimogene, nu trebuie să ne frecăm la ochi, trebuie să respirăm printr-o batistă umedă, să clipim repede și des, provocând lacrimi;
- părăsim obiectul numai după comanda echipei de salvare;
- după eliberare, trebuie să părăsim camera cât mai curând posibil, deoarece poate avea loc o explozie sau un incendiu;
- pe stradă, ar trebui să urmăm comenzile membrilor grupului de capturare, nu alergăm, pentru a nu nimeri într-un schimb de focuri.

Desigur, este aproape imposibil a face recomandări cu privire la modul de comportament în toate situațiile provocate de teroriști. Cel mai important lucru este să nu pierdem cumpătul, să nu ne panicăm și să acționăm corespunzător situației.

Așadar, putem concluziona că înțelegerea terorismului în Republica Moldova la începutul secolului al XXI-lea este condiționat de contradicțiile sociale legate de procesul de reformare a societății. Ele au un impact negativ asupra tuturor aspectelor vieții sociale a țării. Cele mai importante condiții pentru lupta eficientă împotriva terorismului, alături de măsurile întreprinse de organele de asigurare a ordinii și ale serviciilor speciale, sunt identificarea și eradicarea factorilor care contribuie la apariția acestuia, precum și capacitatea cetățenilor de a rezista, de a se comporta corect în fața pericolului.

Concluzii

Situația internațională actuală nu oferă nicio previziune consolatoare că în noul mileniu comunitatea mondială va putea evita violența. Violența și amenințările de aplicare a ei vor continua să fie actuale. În prezent, terorismul, sub diferitele sale forme, a devenit, de fapt, banal chiar și în țările care anterior erau modele de stabilitate și armonie civilă. Potrivit experților occidentali, eforturile actuale ale comunității internaționale nu sunt capabile să pună capăt terorismului, cu atât mai puțin să elimine cauzele acestuia. Lupta împotriva terorismului este complicată, printre altele, de globalizarea sistemelor informaționale, energetice și financiare. Prin urmare, este una dintre problemele globale cu care se confruntă omenirea.

Apariția terorismului în Republica Moldova nu prezintă ceva special. Rădăcinile sale sociopolitice și metodele de combatere a acestuia ar trebui căutate, ținând seama de practica mondială și de experiența istorică a statului nostru. Un program de combatere a terorismului ar trebui să includă un sistem de măsuri juridice, administrative și speciale. În același timp, sunt necesare eforturile întregii societăți și ale fiecărui cetățean. Cunoașterea de către oameni a trăsăturilor acestui fenomen social periculos și a modalităților de luptă contra acestuia este un factor important de supraviețuire în lumea modernă.

Întrebări pentru evaluare:

1. Ce este terorismul, care sunt rădăcinile sale?
2. Ce condiționează particularitățile terorismului modern?
3. Dezvoltați principalele interpretări ale esenței terorismului.
4. Cum se explică condiționarea politică a terorismului modern?
5. Ce contribuie la slăbirea terorismului?
6. Ce influență are progresul științific și tehnologic asupra naturii terorismului?
7. Ce cauze și factori contribuie la răspândirea terorismului în Moldova?

8. Cum afectează terorismul viața socială?
9. Care sunt regulile de bază pentru prevenirea terorismului în casele de locuit?
10. Ce ar trebui făcut pentru a preveni exploziile pe stradă?
11. Cum să ne comportăm în cazul când teroriștii ocupă un obiect?
12. Care sunt regulile principale de conduită atunci când se desfășoară o operațiune de neutralizare a teroriștilor?

BIBLIOGRAFIE

1. *Абульханова-Славская К.А.* Развитие личности в процессе жизнедеятельности. Психология формирования и развития личности. М., 1981.
2. *Алмазов Б.Н.* Психическая средовая дезадаптация несовершеннолетних. Свердловск, 1986.
3. *Ананьев Б.Г.* Человек как предмет познания. Л., 1968.
4. *Андреев В.И.* Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Казань, 1988.
5. *Асмолов А.Г.* Личность как предмет психологического исследования. М., 1984.
6. *Безопасность жизнедеятельности* / Под ред. С. В. Белова. М., 2000.
7. *Безопасность России.* М., 2001.
8. *Белая книга российских спецслужб.* М., 1995.
9. *Вельдер Р.* К вопросу о феномене подсознательной агрессивности // *Общественные науки и современность.* 1993. № 3, 4.
10. *Ворохов А.Д., Ершов Б.В., Фаин А.П.* Агрессия как возможный пусковой механизм саморазрушающего поведения у подростков // *Саморазрушающее поведение у подростков.* Л., 1991.
11. *Выживание в экстремальных условиях.* М., 1993.
12. *Горшкова В.В.* Проблема субъекта в педагогике. Хабаровск, 1993.
13. *Гостюшин А.В.* Человек в экстремальной ситуации. М., 2001.
14. *Губанов В.М.* Русский национальный характер в контексте политической жизни России: Монография. СПб., 1999.
15. *Губанов В.М.* Современный терроризм как фактор политической нестабильности и угроза безопасности России: Лекция. М., 1998.
16. *Гуггенбуль А.* Зловещее очарование насилия. Профилактика детской агрессивности и жестокости и борьба с ними. СПб., 2000.
17. *Дети социального риска и их воспитание: Учеб. – метод, пособие* / Под ред. Л.М. Шипицыной. СПб., 2003.
18. *Жариков К.В.* Терроризм и террористы: Исторический справочник/ Под общ. ред. А. Е. Тараса. Минск, 1999.
19. *Жуков В.И.* Что такое ИРЧП? К вопросу о человеческом потенциале// *Социологические исследования.* 1996. № 4. С. 101–102.
20. *Журавлев В.И.* Педагогика в системе наук о человеке. М., 1990.
21. *Здравомыслов А.Г.* Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве. М., 1996.
22. *Здравомыслов А.Г.* Социология конфликта: Россия на путях преодоления кризиса: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 3-е изд., доп. М., 1996.

23. *Ильичев А.А.* Большая энциклопедия городского выживания. М., 2000.
24. *Ильичев А.А.* Большая энциклопедия городского выживания. М., 2000.
25. *Клейгерг Ю.А.* Психология девиантного поведения: Учеб. пособие для вузов. М., 2001.
26. *Ковалев С.В.* Социально-психологические аспекты проблемы девиантного поведения у детей и подростков // Нарушения поведения у детей. М., 1981.
27. *Кожушко Е.П.* Современный терроризм: Анализ основных направлений / Под общ. ред. А. Е. Тараса. Минск, 2000.
28. *Концепция* национальной безопасности Российской Федерации // Российская газета. 2000.18 янв.
29. *Концепция* национальной безопасности Российской Федерации // Российская газета. 2000.18 янв.
30. *Кудряшов Б.* Энциклопедия выживания. Выживание в зоне вооруженных конфликтов. Краснодар, 1999.
31. Лети улиц. Асоциальные молодежные формирования: Сб. материалов. СПб., 2001.
32. *Лоренц К.* Агрессия (так называемое «зло»). М., 1994.
33. *Маслов М.* Деадаптивное поведение подростков – результат попадания в группу риска // Дети группы риска: Матер, международного семинара. СПб., 1998.
34. *Международный терроризм – угроза национальной безопасности России («Круглый стол» в Комитете по безопасности Государственной думы РФ, 14 января 1999 г.)* // Безопасность: Информ. сборник. 1999. № 9 – 10.
35. *Миэринь Л.А.* Основы рискологии: Учеб. пособие. СПб., 1998.
36. *Моделирование педагогических ситуаций. Проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя / Под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. Н. Сухобской.* М., 1981.
37. *Назаретян А.П.* Агрессия, мораль и кризисы в развитии мировой культуры. М., 1996.
38. *Назаретян А.П.* Психология предкризисного социального развития // Психологический журнал. 2000. Т. 21. № 1.
39. *О военном положении: Федеральный закон* // Собрание законодательства Российской Федерации. 2002. № 5.
40. *О противодействии терроризму: Федеральный закон РФ* // Собрание законодательства Российской Федерации. 2006. № 11.
41. *О противодействии экстремистской деятельности: Федеральный закон* / Там же. 2002. № 30.

42. *О противодействии экстремистской деятельности*: Федеральный закон // Собрание законодательства Российской Федерации. 2002. № 30.
43. *О чрезвычайном положении*: Федеральный конституционный закон / Там же. 2001. № 23.
44. *Основы безопасности жизнедеятельности человека*: Метод, пособие для учителей 1–4 классов / Под ред. Л. А. Михайлова. СПб., 1998.
45. *Основы безопасности жизнедеятельности человека*: Метод, пособие для учителей 5–6 классов / Под ред. Л. А. Михайлова. СПб., 1998.
46. *Основы безопасности жизнедеятельности человека*: Метод, пособие для учителей 7–9 классов / Под ред. Л. А. Михайлова. СПб., 1998.
47. *Панкратов В.К. Risk Management – Управление риском // Жизнь и безопасность*. 1999. № 1. С. 43–50.
48. *Петров В.Е. Криминальный аспект в региональных конфликтах: знание механизмов, использование в урегулировании // Безопасность: Информ. сборник*. 1993. № 7.
49. *Пирожков В. Криминальная психология*. М., 1999.
50. *Родионова К., Сидоров П. Создание системы работы с детьми группы риска Нижегородской области // Дети группы риска: Матер, международной конференции*. СПб., 2001.
51. *Русак О. Н., Напаян К. Р., Занько И. Г. Безопасность жизнедеятельности: Учеб. пособие/ Под ред. О. Н. Русака*. СПб., 2000.
52. *Салимов К.Н. Современные проблемы терроризма*. М., 1999. *Современный терроризм: состояние и перспективы / Под ред. Е. И. Степанова*. М., 2000.
53. *Сивкова В. Россия вступила в зону риска // Московские новости*. 2000. № 35.
54. *Сорокин В.И. Управление рисками чрезвычайных ситуаций // Безопасность: Информ. сборник*. 2001. № 3–4.
55. *Сухов А.Н. Социальная психология безопасности: Учеб. пособие*. М., 2002.
56. *Фаин А. Формы и методы работы с подростковыми неформальными группами*. Л., 1989.
57. *Хазекамп Я. Дети группы риска// Дети группы риска: Матер, международного семинара*. СПб., 1998.
58. *Ярочкин В.И., Бузанова Я.В. Теория безопасности*. М., 2005.
59. *Ярочкин В.И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности*. М., 2000.

